

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITICOLOGIJA; SMJER MEĐUNARODNI ODNOSI I
DIPLOMATIJA

**„POPULISTIČKE STRANKE U IZVRŠNOJ VLASTI:
KOMPARATIVNA STUDIJA AUSTRIJE, MAĐARSKE I
POLJSKE“**

- magistarski rad -

Kandidat

Haris Smajlović

Broj indeksa:

931/II -PIR

Mentor

Prof. dr. Damir Kapidžić

Sarajevo, novembar 2019. godine

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITICOLOGIJA; SMJER MEĐUNARODNI ODNOSI I
DIPLOMATIJA

**„POPULISTIČKE STRANKE U IZVRŠNOJ VLASTI:
KOMPARATIVNA STUDIJA AUSTRIJE, MAĐARSKE I
POLJSKE“**

- magistarski rad -

Kandidat

Haris Smajlović

Broj indeksa:

931/II -PIR

Mentor

Prof. dr. Damir Kapidžić

Sarajevo, novembar 2019. godine

Sadržaj

Skraćenice	6
Popis tabela, slika i grafikona	7
Uvod	9
I Teorijske osnove rada.....	10
II Metodološki okvir rada.....	13
A. Problem istraživanja	13
B. Predmet istraživanja.....	13
a. Kategorijalno pojmovni sistem	14
C. Ciljevi istraživanja	16
a. Naučni ciljevi:.....	16
b. Društveni ciljevi:	16
D. Sistem hipoteza.....	17
E. Način istraživanja	18
F. Naučna i društvena opravdanosti istraživanja.....	19
G. Vremensko (i prostorno) određenje istraživanja	19
(prvi dio).....	20
1. Populizam	20
1.1.Historijat	20
1.2. Pristupi izučavanju populizma.....	22
1.3. Pojam	24
1. 4. Populističke stranke na vlasti u zemljama EU.....	27
1.4.1. Populizam u istočnoj i zapadnoj Evropi	27
1.4.1.1. Populizam u Bosni i Hercegovini	27
1.4.2. Desni i lijevi populizam u Evropi	28
(drugi dio).....	30
2. Populizam u izvršnoj vlasti	30

2.1. Populizam u Austriji	30
2.1.1. Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) – Slobodarska stranka Austrije.....	31
2.2. Populizam u Mađarskoj	35
2.2.1. Fidesz – Magyar Polgári Szövetség.....	36
2.3. Populizam u Poljskoj	40
2.3.1. Prawo i Sprawiedliwość (PiS)	42
3. Ekonomski uzroci populizma.....	50
3.1. Generalno stanje nacionalnih ekonomija.....	52
3.1.1. GDP.....	52
3.1.2. GDP per capita.....	54
3.2. Ekomska nesigurnost.....	56
3.2.1 Tržište rada.....	57
3.2.2. Finansijska nestabilnost	60
3.2.3. Mogućnost zaposlenja.....	62
4. Društveni faktori	65
4.1. Anti-imigracioni stavovi kod stanovništva.....	65
4.1.1. Stavovi prema migrantima različitog etničkog/rasnog/religijskog projekla	66
4.1.2. Stavovi prema migracijama	70
4.1.3. Percepција uticaja migracija na ekonomiju	70
4.1.4. Percepција uticaja migracija na društvo	72
4.1.5. Percepција uticaja migracija na kriminal.....	73
(treći dio)	75
Rezultati	75
Zaključak	77
Apendix	79
Literatura	84

Skraćenice

AWS – pl. Akcja Wyborcza Solidarność (bos. Akcija izborne solidarnosti)

BZÖ – njem. Bündnis Zukunft Österreich (bos. Alijansa za budućnost Austrije)

ESS – engl. European social survey

EU – Europska unija

Eurostat – Statistički ured EU

Fidesz – mađ. Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (bos. Mađarski građanski savez)

FPÖ – njem. Freiheitliche Partei Österreichs (bos. Slobodarska stranka Austrije)

H – Generalna hipoteza

Jobbik – mađ. Jobbik Magyarországról Mozgalom (bos. Pokret za bolju Mađarsku)

MSZP – mađ. Magyar Szocialista Párt (bos. Socijalistička stranka Mađarske)

ORF – njem. Österreichischer Rundfunk; austrijska državna televizija

ÖVP – njem. Österreichische Volkspartei (bos. Austrijska narodna stranka)

PH – Pomoćna hipoteza

PiS – pl. Prawo i Sprawiedliwość (bos. Pravo i pravednost)

PO - pl. Platforma Obywatelska (bos. Građanska platforma)

SPÖ – njem. Sozialdemokratische Partei Österreichs (bos. Socijaldemokratska stranka Austrije)

Popis tabela, slika i grafikona

Tabela 1 Pristupi izučavanju populizma (Izvor: Gidron i Bonikowski, 2013)	23
Tabela 2 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Mađarskoj (Izvor: Eurostat)..	79
Tabela 3 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Austriji (Izvor: Eurostat).....	79
Tabela 4 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Poljskoj (Izvor: Eurostat).....	80
Tabela 5 Stopa nezaposlenosti domaćeg stanovništva (Izvor: Eurostat)	80
Tabela 6 Stopa dugoročne nezaposlenosti (više od 12 mjeseci) u ukupnom udjelu nezaposlenosti (Izvor: Eurostat).....	80
Tabela 7 Nemogućnost suočavanja s neočekivanim finansijskim troškovima (Izvor: Eurostat)	81
Tabela 8 Dugovi - hipoteke ili rente, komunalije ili zakupi (Izvor: Eurostat)	81
Tabela 9 Gubitak posla (Izvor: Eurostat)	82
Tabela 10 Dozvoliti dolazak mnogim/nekim migrantima istog rasnog/etničkog porijekla (Izvor ESS S8).....	82
Tabela 11 Da li imigranti preuzimaju ili stvaraju nova radna mjesta? (Izvor: ESS S7)	82
Tabela 12 Takse i usluge (zdravstvo i socijalne službe): Imigranti uzimaju više ili manje nego što doprinose? (Izvor: ESS S7)	83
Slika 1 Nivo nezaposlenosti nisko kvalifikovane radne snage 2007-2018 (Izvor: Eurostat)...	63
Slika 2 Stopa nezaposlenosti srednje kvalifikovane radne snage 2007-2018 (Izvor: Eurostat)	64
Grafikon 1 GDP Mađarska (Izvor: Eurostat)	52
Grafikon 2 GDP Austrija (Izvor: Eurostat)	53
Grafikon 3 GDP Poljska (Izvor: Eurostat)	54
Grafikon 4 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Mađarskoj (Izvor: Eurostat)	55
Grafikon 5 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Austriji (Izvor: Eurostat) ...	55

Grafikon 6 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Poljskoj (Izvor: Eurostat) ..	56
Grafikon 7 Stopa zaposlenosti (Izvor: Eurostat)	57
Grafikon 8 Stopa nezaposlenosti u Mađarskoj (Izvor: Eurostat)	58
Grafikon 9 Stopa nezaposlenosti u Poljskoj (Izvor: Eurostat)	59
Grafikon 10 Stopa nezaposlenosti u Austriji (Izvor: Eurostat)	59
Grafikon 11 Finansijska nesigurnost u Mađarskoj (Izvor: Eurostat)	60
Grafikon 12 Finansijska nesigurnost u Austriji (Izvor: Eurostat)	61
Grafikon 13 Finansijska nesigurnost u Poljskoj (Izvor: Eurostat)	61
Grafikon 14 Stopa zapošljavanja migranata (Izvor: Eurostat)	63
Grafikon 15 Odnos prema migrantima različitog etničkog/rasnog porijekla (Izvor: ESS S7) ..	66
Grafikon 16 Odnos prema različitim grupama migranata u Austriji (Izvor: ESS S8)	67
Grafikon 17 Odnos prema različitim grupama migranata u Mađarskoj (Izvor: ESS S8)	68
Grafikon 18 odnos prema različitim grupama migranata u Poljskoj (Izvor: ESS S8)	69
Grafikon 19 Imigracije, dobre ili loše za ekonomiju? (Izvor: ESS S8)	71
Grafikon 20 Kulturni život, obogaćen ili narušen pod uticajem imigracija? (Izvor: ESS S8). .	72
Grafikon 21 Imigranti čine državni problem s kriminalitetom boljim Ili lošijim? (Izvor: ESS S8) ..	74

Uvod

Uprkos stalnom utisku da populizam jača odkako je migrantska kriza počela u Europi, ipak nije provedeno mnogo empirijskih istraživanja koja promatraju odnos među migracijama i rastom populizma. U posljednje vrijeme rast populizma, posebno putem medija, vezuje se s migrantskom krizom. Često smo mogli čuti kako migracije dovode do povećane nezaposlenosti kod domaćeg stanovništva, da migranti predstavljaju sigornosnu prijetnju državama kao i prijetnju opstanku tradicije i kulture. Ovaj rad upravo ima za cilj da ispita uticaj društvenih i ekonomskih promjena pod uticajem migrantske krize na rast populizma. Istraživanjem su obuhvaćene tri europske države i to Austrija, Mađarska i Poljska sfokusom na period migrantske krize od njenog početka pa do danas.

Ove tri države nisu nasumično izabrane, već iz razloga što populističke stranke upravo u ovim državama učestvuju u izvršnoj vlasti. Zbog toga studija se fokusira na istraživanja podrške populističkim strankama koje učestvuju u vlasti u ovim državama (potražnja), ali i uticaj ekonomskih i društvenih faktora na pojedinačne stavove glasača prema populističkim strankama, što se često u stručnoj literaturi naziva istraživanje ponude. Razumijevanje zašto građani ukazuju podršku populističkim strankama nam zapravo može ukazati da li su kao posljedice intenzivnijih migracija, ekonomske i društvene promjene jedan od tih uzroka.

Generalno ovaj rad se može podijeliti u nekoliko dijelova. Rad kreće uvodnim teorijsko metodološkim dijelom u kojem predstavljamo teorijeske postavke ili osnove na kojima utemeljujemo ovo istraživanje. Prvi dio predstavlja rezultate i postignuća prethodnih istraživanja koja se tiču ove tematike. Drugi dio je empirijski dio u kojem testiramo naše hipoteze. U trećem dijelu predstavljamo rezultate do kojih smo došli u ovome istraživanju.

I Teorijske osnove rada

U istraživanju populizma naročito su popularna dva pristupa koja su fokusirana na analiziranje ponude i potražnje populističkih stranaka. Suštinska razlika između ova dva pristupa se ogleda u nivoima analize koji oni promatraju. Prema tome istraživači koji koriste pristup ponude su uglavnom fokusirani na populističke stranke i nastoje da istraže njihove izborne mogućnosti. To može uključivati analizu njihovih politika, kampanja, lidera, organizacije i svega onoga što može da privuče glasače na izborima. Dok s druge strane istraživanje potražnje je fokusirano na niži nivo tj. na nivo pojedinca ili još preciznije glasača. Kod ovakvih istraživanja u samom fokusu su uglavnom izučavanje populističkih stavova, povjerenja i svega onoga što je moglo da dovede do pojave istog (npr. porast nezadovoljstva, ekonomske poteškoće, porast nesigurnosti, odnos prema manjinama, migrantima, kulturne razlike...). U ovom istraživanju radi dobivanja kompletnije slike o populističkim strankama u odabranim državama, mi ćemo se koristiti kombinacijom ova dva pristupa. Dakle izučavat ćemo i populističke stranke ali i njihovo glasačko tijelo.

U brojnim radovima koji istražuju prirodu i porijeklo populizma, kriza je identifikovana kao jedan od najvažnijih uzroka porasta populizma. Tako Taggart tvrdi da je populizam reakcija na osjećaj ekstremne krize, koja se pretvori u kritiku politike u smislu da se politika ne može nositi s neobičnim uslovima koje kriza sa sobom nosi.¹ Slično njemu i Laclau ističe da populizam nastaje u situaciji u kojoj postoji veliki broj nezadovoljenih zahtjeva i u kojoj se povećava nemogućnost institucionalnog sistema da apsorbuje te zahtjeve.² I Panizza tvrdi da se populizam javlja iz kritičnih okolnosti koje proizvode slom društvenog poretku i gubitka povjerenja u sposobnost političkog sistema da ga obnovi.³ Ove teorije možemo obrazložiti tako da percepcija neodazivanja na narodne zahtjeve podriva povjerenje javnosti u politički establišment do te mjere da dovodi u pitanje kapacitet cjelokupnog institucionalnog sistema i u njegovu sposobnost da bi na zadovoljavajući način mogao riješiti takvu situaciju.

Ako kroz ovu teoriju pogledamo neke slične događaje koji su prethodno pogodili Europu kao što je to velika ekonomska kriza možemo vidjeti da je ona pružala stanje nezadovoljstva kod građana političkim elitama te da je rezultat toga bio porast podrške populističkim strankama, što je potvrđeno brojnim studijama, kao što je to npr. od Eve Anduiza o vezi između

¹ Eva Anduiza, Guillem Rico 2016, Economic correlates of populist attitudes: An analysis of nine European countries, Universitat Autònoma de Barcelona, str. 6.

² Ibid.

³ Ibid.

ekonomije i populističkih stavovoa iz 2016. Dakle, ova teorija je na neki način testirana i bila je primjenjiva a i samim time nudila je dobro objašnjenje rasta populizma u jednom periodu, pa je zbog toga možemo smatrati pouzdanom osnovom za naše istraživanje koje ima neke slične karakteristike. Ipak, važno je napomenuti, kako ne bi došlo do pogrešnog shvaćanja prethodno iznesene teorije, da porast podrške populizmu nije nužno ograničen na vrijeme kriza. Zbog toga populistički stavovi moraju biti shvaćeni kao rezultat uzajamnog djelovanja različitih faktora na više nivoa. Ekonomski i društveni faktori ukoliko bi ih analizirali izolovano ne moraju biti nužan, pa čak ne moraju biti ni dovoljan uvjet da izazovu rast populizma, ali rast populizma zasigurno može biti potaknut ako se ovi faktori vezuju za križu kao što je migrantska.⁴ Birači u periodima kriza obično se okreću protiv trenutne vlasti i kao argument nam za to mogu poslužiti prethodne krize (nedavna velika ekomska kriza i sl.). Gubitak povjerenja u vladu nastaje iz razloga jer se oni kao takvi smatraju odgovornim za trenutno stanje te se zbog toga povećava antagonizam između „naroda“ i vladajuće elite.

Kao što i ekomske poteškoće mogu da vode do nastanka političke krize tako i priliv migranata može da vodi do nastanka iste u slučaju kada poduzete mjere postanu neefikasne. U ovom slučaju, migrantska kriza može biti test za glavne političke aktere, kako oni djeluju na izvanredne situacije i koliko su u mogućnosti da odgovore na zahtjeve i očekivanja građana. Pa zbog toga, potrebno se je fokusirati na odluke koje donose političke elite ili njihove predizborne kampanje i kako su one percipirane od strane građana više nego na same posljedice ovih odluka, jer u ovim kritičnim periodima diskurs može da igra ključnu ulogu. Prema tome, možemo reći da je rast nepovjerenja u političke partije povezan s rastom mogućnosti glasanja za populističke stranke.

Na osnovu prethodno iznesenog, možemo s velikom pouzdanošću identificirati križu kao jedan od faktora koji ima uticaj na rast populizma. Posebno onda kada proširimo pojam krize izvan objektivnih indikatora, tj. kada uključimo subjektivne percepcije, jer napominjemo, križa može biti stvarna ili imaginarna, ali zbog nemogućnosti da mjerimo subjektivnu percepciju ovakve indikatore ne možemo uključiti u naše empirijsko istraživanje.⁵ Ipak postoje indikatori koji nam ukazuju na izazivanje osjećaja prijetnje i koji mogu da stvaraju negativne subjektivne percepcije kod pojedinaca o trenutnom stanju i njihovi efekti su vrijedni ispitivanja. Neki od tih indikatora koje ćemo ispitivati su ranjivost pojedinca, porast

⁴ Eva Anduiza, Guillem Rico 2016, Economic correlates of populist attitudes: An analysis of nine European countries, Universitat Autònoma de Barcelona, str. 6.

⁵ Ibid.

nezaposlenja u državi, sniženje prosječne plate, rast kulturnih razlika i percepcija manjina ili migranskih skupina i sl.

Kako bismo prethodno pomenute indikatore lakše proučavali uključiti ćemo još jednu teoriju iz literature o migracijama. To je tzv. „dual labour market theory.“ Pomoću ove teorije ćemo moći istražiti tržište rada u odabranim zemljama, nivo integracije migranata na tržište rada kao i efekte koje su migracije imale na ekonomije ovih država. Ova teorija je bazirana na podjeli tržišta rada na dva sektora. Prvi sektor se sastoji od domaćih radnika, koji su po pretpostavci srednje i visoko obrazovani radnici i imaju veće šanse za zapošljenje, bolje plate i stabilnije poslove. Drugi sektor čine radnici migranti koji po pretpostavci rade slabije plaćene poslove, smanjim šansama za unapređenje i s većim rizikom za gubitak posla.⁶

Na prvi pogled iz ove teorije se ne može vidjeti prijetnja za domaće radnike. Čak se čini da radnici migranti su tu samo da obavljaju poslove koje ne žele da rade domaći radnici, pa čak migranti bi u ovome slučaju bili poželjni u državi kako bi se popunila prazninu na tržištu rada. Međutim, generalizirati da su radnici migranti samo nisko kvalifikovana radna snaga bi bilo pogrešno, i u tom slučaju ne bi bilo opasnosti za domaće radnike niti bi im radnici migranti predstavljali ozbiljnu konkureniju pri zapošljavanju. Zbog toga analizu kvalifikacija migranata bi bilo potrebno izvršiti kako bi odredili nivo kompetitivnosti koji predstavljaju za domaće radnike u srednjem i visokom sektoru. Sljedeća opasnost za domaće radnike na koju nam ukazuje ova teorija je ta što migranti su uglavnom shvaćeni kao jeftinija radna, pa zbog toga za očekivati je da će nivo prosječne plate u državi početi padati, što itekako može dovesti do nezadovoljstva kod domaćeg stanovništva i pojave negativne sociotropske percepcije.

Postoji još jedna opasnost a to su tzv. etničke enklave. Nisu samo poslodavci domaće stanovništvo, nego i migranti mogu biti poslodavci. Ukoliko migranti poslodavci zapošljavaju pripadnike svoje etnije (koji su po pretpostavci jeftinija radna snaga u ovom slučaju) oni bi mogli biti konkurentniji na tržištu od domaćih poslodavaca. Literatura sugerira da je zbog toga ova teorija dobra za korištenje kako bi se objasnili efekti migracija na (1) zapošljavanje, (2) GDP, (3) prosječne plaće,⁷ što je nama i potrebno kako bi mogli da istražimo ranjivost pojedinaca, odnosno potencijalno glasačko tijelo populističkih stranaka.

⁶ Samers, Michael i Michael Collyer 2017, “Migration”, 2nd edition, London, str. 72-73.

⁷ Ibid.

II Metodološki okvir rada

A. Problem istraživanja

- U kojoj mjeri populističke stranke učestvuju u vlasti unutar zemalja članica Europske unije: Austriji, Mađarskoj i Poljskoj?
- Kako i u kojoj mjeri populističke stranke utiču na kreiranje politika država članica Europske unije: Austriji, Mađarskoj i Poljskoj?
- Kakav je odnos populističkih stranka Austrije, Mađarske i Poljske u odnosu na Europsku uniju i njene institucije?
- Na čemu se zasnivaju politički programi populističkih stranaka u Austriji, Mađarskoj i Poljskoj?
- Koji su uzroci rasta popularnosti populističkih stranaka u Austriji, Mađarskoj i Poljskoj?

Osnovni problem ovog istraživanja u suštini predstavlja analiza uloge populističkih stranaka unutar članica EU gdje one sudjeluju u izvršnoj i/ili zakonodavnoj vlasti tj. u Austriji, Mađarskoj i Poljskoj, analiza njihovih ukupnih kapaciteta za činjenje promjena unutar ovih zemalja, i na nivo Europske unije.

B. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja su populističke stranke unutar pojedinih zemalja članica EU: Austrije, Mađarske i Poljske. Preciznije, predmet istraživanja obuhvatit će sljedeće populističke stranke: Freiheitliche Partei Österreichs (Slobodarska stranka Austrije), Fidesz (Mađarski građanski savez) i Prawo i Sprawiedliwość (Pravo i pravednost) iz Poljske. Također predmet istraživanja obuhvata uzroke rasta njihovog uticaja s posebnim fokusom na ekonomski i kulturne uzroke, te odnos ovih stranaka spram imigracijske politike i njihov odnos spram prava manjina unutar ovih država. Pored toga predmet određuje njihovo učešće u vlasti, uticaj na institucije pomenutih država, te uticaj na demokratsku stabilnost. Predmet još obuhvata i političke programe populističkih stranaka koji su zasnovani na nacionalizmu, antisemitizmu, euroskepticizmu, skepticizmu spram islama i antiglobalizmu.

a. Kategorijalno pojmovni sistem

Populizam – Iako se autori još razilaze oko definicije populizma, najveći doprinos njegovom definiranju pridonio je Mudde, o čemu će biti više govora u poglavlju pod nazivom „Određenje pojma populizam.“ Mudde kao najvažnije značajke populizma vidi podjelu društva u dvije relativno homogene i antagonističke grupe, „the pure people“ (narod) naspram „the corrupted elite“ (korumpirane elite), gdje politika treba da je izraz volonté générale („general will“ – volja naroda).⁸ Ovako minimalno konceptualno jezgro čini populizam ideološki sveprisutnim.⁹ Zbog toga se pridjev populistički može pridodati različitim ideologijama na lijevoj ali i na desnoj strani političkog spektra.

Primarni sektor - ovaj pojam se vezuje za „dual labour market“ teoriju. On označava sektor koji se uglavnom sastoji od visoko kvalifikovane domaće radne snage, koji su dobro plaćeni i imaju stabilne poslove. Radnici iz ovog sektora nisu motivirani niti ih privlači da rade u nižem sektoru.¹⁰

Sekundarni sektor – tekoči pojam koji se vezuje za 'dual labour market' teoriju. To je sektor u kojem uglavnom se nalaze niže kvalifikovana migrantska radna snaga koja obavlja slabije plaćene i nestabilne poslove.¹¹

Dual labour market teorija – u knjizi „Migracije“ autori Michael i Collyer nastojali su da ovom teorijom objasne kroz podjelu tržišta rada migracije prema bogatim zemljama. Prema ovoj teoriji glavni motivi su ekonomski prirode. Domaće stanovništvo je manje zainteresovano za rad u sekundarnom sektoru pa se stvara na tržištu rada jedna vrsta 'vakuma' koji teži da bude popunjeno migrantskom radnom snagom. U našem konkretnom slučaju, nakon što smo definirali prethodna dva pojma, možemo samo usvojiti njihovu definiciju i reći da je to: „tržište rada bogatih zemalja koje je podijeljeno na primarni i sekundarni sektor.“¹²

Problem s prethodne tri definicije pojmove je taj što su ove grupe shvaćene kao statične, pa teško mogu da objasne migracije visokokvalifikovane radne snage ili „brain drain.“¹³ Međutim ova teorija je nama korisna za istraživanje upravo zbog njene prepostavke da su

⁸Mudde, C. 2004, the Populist Zeitgeist. Government and Opposition, 39(4): 542–563

⁹ Taggart, P. 2000, Populism. Buckingham [England] ; Philadelphia: Open University Press

¹⁰ Samers, Michael i Michael, Collyer 2017, Migration, 2nd edition, London, str. 72-73.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Ratha, Dilip 2010, Impact of Migration on Economic and Social Development: Review of Evidence and Emerging Issues, Gokhale Institute of Politics and Economics, University Under Section 3 of the UGC Act, 1956, India.

migranti uglavnom niže kvalifikovana radna snaga, zato što izbjeglice ili migranti koji su tijekom krize stigli u Europu uglavnom nisu spremni za tržište rada. Neki od razloga za to su npr. jezična barijera, odnosno nepoznavanje jezika države primateljice, neposjedovanje validnih dokumenata koji mogu dokazati stručnu spremu tih osoba, pa kako bi migranti bili spremni za tržište rad, potrebna je prekvalifikacija ili dodatna obuka.

Native workers (domaći radnici, domaća radna snaga) – građani Austrije, Mađarske i Poljske koji imaju potpuni pristup tržištu rada i svim socijalnim beneficijama koje ove države pružaju svojim građanima.

Migrant workers (Radnici migranti, migrantska radna snaga) – Prije svega postoje tri različita legalna statusa: izbjeglica, azilant, i lice pod zaštitom odnosno prisilni migrant. Grupe imigranata mogu imati različite legalne statuse ali nemaju sve ove grupe pristup tržištu rada. U odabranim zemljama u našem istraživanju izbjeglice i prisilni migranti imaju pravo pristupa tržištu rada i nekim socijalnim beneficijama kao i građani ovih zemalja. S druge strane azilanti nemaju pravo pristupa tržištu rada, pa zbog toga ih u našem istraživanju možemo i isključiti, jer ne predstavljaju konkureniju na tržištu rada domaćem stanovništvu.¹⁴ Prema tome pod pojmom radnik migrant možemo smatrati izbjeglicu koji prema „1951 Ženevskoj konvenciji (UNHCR 2017b)“ u pravnom smislu je osoba kojoj je službeno od strane zemlje primaoca priznat status izbjeglice¹⁵. U našem konkretnom slučaju možemo definirati kao: *osobu kojoj je Austrija; Mađarska ili Poljska priznala status izbjeglice*. Na kraju još, licem pod zaštitom možemo smatrati osobu koja ne ispunjava uvjete za status izbjeglice, ali koja ima potrebu za mjere zaštite pod određenim uslovima kao što je to npr. rat u zemlji iz koje ta osoba potiče i sl. („UNHCR Österreich 2015).“¹⁶

¹⁴ AIDA - The Asylum Information Database (2018). “Access to the labour market,” Austria. Available at: <http://www.asylumineurope.org/reports/country/austria/reception-conditions/employment-and-education/access-labour-market> (Prs tipili: 13.2.2019)

¹⁵ Wanda, Spahl i Sabine, Weiss i Judith, Kohlenberger i Isabella, Buber-Ennser 2017, Immigration and the Social Welfare State in Austria, Germany, and Switzerland: A comparative meta-study, Vienna Institute of Demography Austrian Academy of Sciences, Vienna, str. 4.

¹⁶ Ibid.

C. Ciljevi istraživanja

a. Naučni ciljevi:

- a) Deskriptivni ciljevi – utvrđivanje općenitog stanja populističkih stranaka. Pravljenje procjene njihovih mogućnosti odnosno kapaciteta za pravljenje promjena unutar Austrije, Mađarske i Poljske, ali i uticaj na politike EU. Uvid u njihove stavove o EU, pojedinim institucijama, vladajućim strukturama država članica i vice versa.
- b) Klasifikacijski ciljevi – na osnovu ovako općenitog uvida ne bismo saznali dovoljno o sličnostima i razlikama kod pojedinih populističkih stranaka i mogućnosti i ograničenja političkih sustava unutar kojih djeluju, pa je potreban uvid u političke programe i djelovanja ovakvih stranaka. Na osnovu takvog uvida mogla bi se odrediti neka njihova klasifikacija kako bi se steklo što bolje razumijevanje pojedinih stranaka unutar ovih država članica EU.
- c) Eksplanacijski ciljevi – otkrivanje uzroka za trenutnu poziciju i rast popularnosti populističkih stranaka u EU. Zašto je ona takva kakva jeste, odnosno šta je urok tome, te šta bi moglo dovesti do veće njihove popularnosti, ili šta bi se moglo poduzeti da se smanji njihov uticaj unutar EU?

b. Društveni ciljevi:

- a) Korist od ovog istraživanja može biti da će se na temelju ovog istraživanja doći do boljeg razumijevanja djelovanja populističkih stranaka i opasnosti koje one nose sa sobom kada dođu na vlast. Istraživanje može doprinijeti i izgradnji jasnije percepcije kod građana ili naučne zajednice u BiH u vezi onoga što podrazumijevamo pod pojmom populističke stranke. Ne postoji baš mnogo radova i istraživanja koja se bave ovom tematikom unutar BiH, pa ovo istraživanje može doprinijeti popunjavanju te značajne praznine u istraživanju ove problematike.
- b) Korisnici rezultata prije svega mogu biti građani i naučna zajednica BiH, kako bi stekli širi uvid u fenomen populističkih stranaka u EU, te na osnovu toga bolje razumijevali dešavanja i na ovim područjima koja se tiču ove tematike.

c) Načini korištenja rezultata ovoga istraživanja ovisit će o rezultatima. Ukoliko rezultati pokažu da dolazak populističkih stranaka na vlast sa sobom nosi određene negativne posljedice, ovaj rad će koristiti drugim strankama i civilnom društvo tako što će ukazati na njih, pa bi se u skladu s tim moglo poduzeti blagovremene reakcije kako bi se ublažile te posljedice.

D. Sistem hipoteza

Iz prethodno iznesenih teorija proizilaze sljedeće hipoteze:

D.a. Generalna hipoteza

H1: Ekonomski i kulturni faktori su uticali na uspon populističkih stranaka u Austriji, Mađarskoj i Poljskoj.

D.b. Pomoćne i pojedinačne hipoteze

PH1: Pogoršanje stanja nacionalne ekonomije, utiče na porast podrške populističkim strankama.

PH2: Povećanje ekonomske nesigurnosti kod pojedinca izazvano migranstkom krizom utiče na porast populističkih stavova.

PH3: Porast nezaposlenosti kod stanovništva u Austriji, Mađarskoj i Poljskoj utiče na veću podršku populističkim strankama.

PH4: Povećana finansijska nestabilnost kod pojedinca utiče na porast podrške populističkim strankama.

PH5: Takmičenje na tržištu rada s migrantima smanjuje šanse domaćeg stanovništva za zapošljavanje.

PH6: Intenzivne migracije unutar Europe dovele su do pojave netolerancije u Austriji, Mađarskoj i Poljskoj prema migrantima različitog kulturnog porijekla, što je za posljedicu imalo rast popularnosti populističkih stranaka u čijim politikama građani vide rješenje.

PH7: Negativna percepcija uticaja migracija na kulturu ima najveći efekat na porast podrške populističkim strankama.

E. Način istraživanja

Kako bismo testirali hipoteze koristit ćemo se kvalitativnim pristupom. Metode koje ćemo primijeniti u ovome istraživanju su meta-sinteza i meta-analiza. U istraživanjima gdje se razmatraju kvalitativne studije metod koristi se meta-analiza, dok u istraživanjima gdje se razmatraju i pregledaju kvalitativne studije metod se zove meta-sinteza. Karakteristika i glavno sredstvo oba ova metoda je sistematski i detaljan pregled literature s ciljem da se integriraju rezultati do kojih se došlo u različitim, ali ipak povezanim studijama. Zbog toga možemo reći da su ovi metodi više interpretativne nego prikupljačke prirode.

Ove metode ćemo koristiti u kombinaciji s dobro poznatom analizom sadržaja, kako bismo došli do podataka posebno iz perioda prije nego je kriza nastupila i kako bi mogli da te podatke usporedimo s periodom nakon početka krize. Prikupljat ćemo podatke iz informacijskog materijala o populističkim strankama u EU, kao što su: knjige, web portali populističkih stranaka iz EU, statistike i podaci s web portala institucija EU, kao što je Europski Parlament, , novinski članci u kojima se spominju populističke stranke ili njihova djelovanja, i sl. Pošto ovom metodom nije moguće obuhvatiti cijelokupan sadržaj odnosno napraviti pregled kroz kompletну historiju, u ovome radu fokusirat ćemo se na recentnija dešavanja.

Varijable iz naših hipoteza nam sugeriraju da istražimo različite izvore koji imaju podatke o nivou zapošljavanja u odabranim državama, prosječne plaće migranata i domaćih radnika, rast ekonosmkog nezadovoljstva, o generalnom ekonosmkom stanju u državi i sl. Za ovo bit će nam potrebni Chamber of Business, Chamber of Labour, Statistics Austria, Public Employment Service Austria (AMS), Austrian Institute of Economic Research (WIFO), International Labour Organization (ILO), Organisation for Economic Co-operation and Development, stranice s zvaničnim statistikama Mađarske i Poljske i drugi izvori. Pored toga koristit ćemo se i podacima Eurostat kao izvorom za potrebne podatke o nivou zapošljavanja domaćeg stanovništva i migranata kroz period prije i tijekom europske migrantske krize, ali i sve druge ekonomske indikatore validne za naše istraživanje. Za potrebne socijalne indikatore koristi ćemo se podacima European social survey (ESS).

F. Naučna i društvena opravdanosti istraživanja

Ovo istraživanje je naučno opravdano jer generalno doprinosi istraživanju veoma konfuznog pojma, pa i samim tim doprinosi boljem razumijevanu i određenju pojma populizma. Stečena saznanja o predmetu ovog istraživanja doprinijet će osvježavanju i obogaćivanju postojećih saznanja koja se odnose na veze među migracijama i rastom populizma, ali i do novih saznanja kada govorimo o uticaju migracija na ekonomije i kulture država. Istovremeno doći će i do napretka u metodologiji politoloških nauka, kada je u pitanju istraživanje ovoga fenomena.

Ovo istraživanje je društveno opravdano zbog velike potrebe da se istraži navedeni problem istraživanja, tj. da se dođe do spoznaje da li stvarno intenzivirane migracije za posljedicu imaju rast populizma kroz korelaciju sa ekonomskim i socijalnim faktorima, posebno u ove tri države u kojima je trenutno populizam dovoljno ojačao da učestvuje u izvršnoj vlasti. Također ne postoji veliki broj istraživanja provedenih o populičkim strankama u vlasti, tako da je ovaj rad značajan doprinos.

G. Vremensko (i prostorno) određenje istraživanja

Problem istraživanja koji smo odabrali u ovome radu ujedno nam i nameće određene vremenske i prostorne okvire. Glavni vremenski period na koji je fokusirano ovo istraživanje je period nakon nastanka migrantske krize u Europi. Međutim radi vršenja bolje komparacije i potpunijeg istraživanja potrebni su nam podaci iz perioda prije nastupanja krize, pa ćemo se u upotrebi tih podataka ograničiti najdalje do 2004. godine kada su Mađarska i Poljska pristupile EU, a Austrija je već od ranije bila zemlja članica EU-a.

Kada je riječ o prostornom ograničenju, istraživanje je komparativna studija koja uključuje tri države: Austriju, Mađarsku i Poljsku pa samim tim i istraživanje je svedeno na teritorij ovih država.

(prvi dio)

1. Populizam

1.1.Historijat

Ako pratimo razvoj populizma, naići ćemo na nekoliko poteškoća. Prva poteškoća proizilazi iz različitog shvaćanja samog termina populizma. Autori različito definiraju i promatraju ovaj pojam pa je zbog toga teže napraviti neki detaljan pregled razvoja populizma. Međutim autori se slažu, da na uticaj razumijevanja termina populizam utiče kontekst u kojem ga promatramo, a pored toga ovaj termin vezan je za kulturološke karakteristike određenog prostora. Pa iz ovoga proizilazi da populizam se pojavljuje u različitim oblicima i da se njegovo razumijevanje razlikuje od države do države ili regiona.

Prema tome, autori su i analizirali razvoj populizma baziran na teritorijalnom principu u različitim regionima kao što su: Sjeverna Amerika, Latinska Amerika, Europa, Rusija, Afrika i slično.¹⁷ Neki autori, kao što je Mudde, bili su fokusirani na određeni region, konkretno u ovome slučaju na Europu, pa je on prema tome razvio analizu populizma unutar Europe s podjelom na Istočnu i Zapadnu Europu, ukazujući na određene razlike između njih koje su uzrokovane različitim historijskim i društvenim okolnostima (npr. komunistička prošlost je imala značajan uticaj na razvoj populizma u Istočnoj Evropi). Još jedna otežavajuća okolnost za predstavljanje kompletног historijata populizma, je ta što se populizam razvijao u različitim historijskim periodima. Zbog toga u ovaj pregled historije pokušat ćemo predstaviti uz korištenje mješavine teritorijalnog i vremenskog principa

Moguće je prepoznati nekoliko valova u razvoju populizma od same njegove pojave. Prvi val nastaje s pojavom populizma na kraju 19. stoljeća. Početak populizma vezuje se za pojavu farmerskih pokreta u Rusiji i SAD-u na kraju 19. stoljeća.¹⁸ Na pitanje, zašto baš se populizam javlja sa pojmom farmerskih pokreta je prilično jednostavan, a razlog je taj što je poljoprivreda bila sektor koji je zapošljavao u tom periodu najveći dio stanovništva, čak i onih razvijenih zemalja. Tako na primjer, u SAD-u 1860. više od 50 % stanovništva je bilo zaposleno u ovome sektoru a na drugom mjestu je bila industrija. Naravno, poslije ova struktura je znatno promijenjena te je poljoprivreda pala na posljednje mjesto a najveći dio

¹⁷ Gidron, Noam i Bonikowski, Bart 2018, Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda, Harvard University Press, str. 4-5.

¹⁸ Ibid.

stanovništva prema podacima iz 2010. je zaposlen u uslužnom sektoru s oko 80%.¹⁹ Ali ovo ne znači da je populizam nestao nakon slabljenja farmerskih pokreta, nego možemo reći da je on samo transformisan. U Rusiji početak populizma se vezuje za pojavu stranke Narodniki i imala je znatno drugačije karakteristike od prvih populističkih stranaka u SAD-u. Ovoj grupi su pripadali intelektualci iz srednje klase, koji su podržavali neki vid romantičnog pogleda na ruralni život. Ovdje možemo pridodati još pokrete koji se javljaju u istočnoj Europi i Balkanu u periodu između dva velika rata, a čija je zajednička karakteristika bila agrarni program, koji je u tom periodu viđen kao glavni stub oslonac ne samo ekonomije nego i kompletног društva.²⁰

Drugi val populizma nastaje s njegovom pojavom u Latinskoj Americi sredinom 20. stoljeća. I posljednji treći val se pojavio s oporavkom populizma ili njegovim vraćanjem na scenu krajem 20. stoljeća i to na teritoriju Europe, SAD-a i Latinske Amerike.²¹ Na prostoru Europe populizam se vraća 80-ih godina prošlog stoljeća i nakon toga postaje sve snažniji i snažniji, a najviše je usmjeren prema migrantima i nacionalnim manjinama.

Za razliku od Europe, u Latinskoj Americi populizam u bližoj prošlosti je najčešće bio povezan s pitanjima identiteta, tj. stvaranje jednog inkluzivnog identiteta ili vizije društva, približavajući različite etničke identitete pod jedan zajednički politički okvir. Populizam u SAD-u je također poprimio drugačiji oblik, te je više povezan s određenim ekonomskim ideologijama i političkim partijama koje te ideologije zagovaraju. Na primjer, danas njegove crte je moguće uočiti u Republikanskoj stranci koja zastupa slobodno tržišnu ekonomiju s težnjom ka što manjoj ulozi države odnosno deregulaciji.

Iz ovoga već vidimo da je teško pronaći jednu zajedničku crtu kada govorimo o populizmu, jer u samoj njegovoj srži mogu biti različita pitanja od ekonomije, identiteta, pa sve do odnosa prema migrantima ili nacionalnim manjinama. Ipak postoje autori koji smatraju da je moguće pronaći barem neki minimum koji je karakteristika svih populizama, a o tome ćemo detaljnije govoriti u sljedećim poglavljima.

¹⁹ Inglehart, Ronald i Norris Pippa 2017, *Trump and the Populist Authoritarian Parties: The Silent Revolution in Reverse. Perspectives on Politics*. Cambridge University Press, str. 451.

²⁰ Mudde, C. i Rovira Kaltwasser, C. 2012, *Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis*. In C. Mudde & C. Rovira Kaltwasser (eds.), *Populism in Europe and the Americas: threat or corrective for democracy?* Cambridge ; New York: Cambridge University Press, str. 3.

²¹ Gidron, Noam i Bonikowski, Bart 2018, *Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda*, Harvard University Press, str. 4-5.

1.2. Pristupi izučavanju populizma

Odrediti značenje populizmu je teško u praksi, zato što je korišten da označava političke pokrete, stranke, ideologije pa i lidere. Ipak, komparativna literatura sugerira, da je priroda populizma konfrontacijska, kameleonska i da on ovisi od konteksta i kulture u kojoj se pojavljuje.²² Pa prema tome, mogu se izdvojiti nekoliko pravaca u njegovom shvaćanju. A to su, oni koji definiraju populizam kao: ideologiju, diskursivni stil i formu političke mobilizacije.

Populizam definiran kao ideologija je pristup zasnovan na radovima Muddea, o čijoj definiciji ćemo više govoriti u sljedećem poglavlju. Populizam shvaćen kao ideologija, zasnovan je na ideji da to nije strogo centralizovana ideologija, pa zbog toga može se pronaći pomiješan s drugim ideologijama širom političkog spektra. Koje ideološke karakteristike će poprimiti najviše ovisi o društveno-političkom kontekstu.²³ Ovaj pristup je baziran na nešto fleksibilnijem shvatanju ideologije. Za zagovornike ovog pristupa, ideologija ne predstavlja sveobuhvatni sistem ideja koji su ukorijenjeni u političkoj teoriji, nego ideologija je prema njihovom mišljenju više interpretativne prirode, koja nastaje kao rezultat prakse, odnosno njene nadogradnje, usavršavanja i dodavanja novih ideja i pojmoveva. Ovaj pristup je posebno uticajan kada je riječ izučavanje desnih radikalnih stranaka u Europi.

Populizam kao diskurzivni stil, usko je vezan za izučavanje populizma u Latinskoj Americi. Ovaj pristup slično Muddeovom, pravi razliku između dvije antagonističke grupe, 'mi' i 'oni'. Ali, za razliku od prethodnog pristupa, populizam nije samo sistem ideja, odnosno vjerovanja, nego je to više način političkog izražavanja kojim se koriste strateški i desnica ali i ljevica, pa čak i liberali i konzervativci. Razlika između ova dva pristupa je mnogo jasnija, ako pogledamo nivoe analize kojime se oni bave. Populizam shvaćen kao ideologija je fokusiran na analizu političkih partija ili njihovih lidera. Dok populizam kao diskurzivni stil, fokusiran je na ono što i njegovo samo ime govori, na diskurs, retoriku, političko izražavanje i sl. Dakle, ovaj pristup zagovara razumijevanje populizma kao karakteristiku političkog izražavanja, a ne kao da je to identitet nekog političkog aktera. Jedan od glavnih zastupnika ovoga pristupa je

²² Gidron, Noam i Bonikowski, Bart 2013, Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda, Harvard University Press, str.8.

²³ Ibid.

Laclau, i za njega postavljanje simbolične podjele između „nas“ i „njih“, zapravo je stvar diskursa, i ove oznake mogu poprimiti značenje ovisno o kontekstu u kojem nastaju.²⁴

Populizam kao politička strategija, zastupa ideju da je populizam samo strategija kojom se koriste politički lideri ili stranke za pridobivanje vlasti i podrške od strane neorganizovane, ali brojne skupine.²⁵ Prema ovome nije bitan sadržaj politike ili diskurs, nego je bitan odnos između političkog aktera i glasača. Dakle, za njih populizam je od vrha ka dole, politička mobilizacija od strane lidera koji se suprotstavlja političkim ili ekonomskim elitama u ime loše postavljenog cilja. Ovaj pristup prepostavlja da su političke stranke centralizovane, pa kao posljedica toga je naglašena uloga harizme lidera.

Tabela 1 Pristupi izučavanju populizma (Izvor: Gidron i Bonikowski, 2013)²⁶

	Definicija populizma	Nivoi analize	Relevantne metode	Zastupnici pristupa
Politička ideologija	Niz međusobno povezanih ideja o prirodi politike i društva	Stranke i stranački lideri	Kvalitativne metode ili analiza sadržaja, najčešće partizanske literature	Mudde (2004, 2007), Kaltwasser and Mudde (2012)
Politički stil	Način stvaranja političkih zahtjeva, karakteristike diskursa, retorike	Tekstovi, govorci, javni diskursi o politikama	Interpretativna analiza sadržaja	Kazin (1995), Laclau (2005), Panizza (2005)
Politička strategija	Forma mobilizacije i organizacije	Stranke (s fokusom na strukturu), društveni pokreti, lideri	Komparativna historijska analiza, case study	Roberts (2006), Wayland (2001), Jansen (2011)

Iako pristupi imaju različita gledišta, oni također imaju i neke zajedničke tačke. Njihova važnost je u tome što doprinose sagledanju svega onoga što zapravo populizam jeste ili kako se on može manifestovati. Odabratи neki pristup kao jedini ispravan, bilo bi pogrešno, jer oni nisu univerzalni, nego ovise od konteksta, odnosno društveno-političkih karakteristika područja koje istražujemo. Pristup koji shvata populizam kao političku ideologiju, nastao je sa namjerom da objasni razvoj posebno desnog populizma u Evropi, pa zbog toga možda je i

²⁴ Ibid.

²⁵ Gidron, Noam i Bonikowski, Bart 2013, Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda, Harvard University Press, str.14.

²⁶ Ibid.

najpodobniji za ovo naše istraživanje. Također, on je fokusiran najviše na stranke i njihove lidere koji i jesu predmet ovoga istraživanja.

1.3. Pojam

Već ranije smo nagovijestili kako određenje pojma populizam nije baš jednostavno. Mnogi političari danas su nazvani populistima, a razlog tome su različita shvaćanja i upotreba ovoga termina. Čak i u akademskoj zajednici, ovaj pojam je korišten da bi označio veliki spektar različitih fenomena i pripajan je različitim ideologijama ili političkim akterima. Da je teško definisati populizam, govori nam o tome podatak da su još prije četrdeset godina naučnici održali konferenciju s ciljem da dogovore barem minimalnu definiciju. Na toj konferenciji ne da nije postignut dogovor, nego je čak i udaljio naučnike od njihovog primarnog cilja. Još uvijek je teško govoriti o nekoj općeprihvaćenoj definiciji u akademskoj zajednici, ali barem možemo predstaviti neke vrijedne pokušaje naučnika, da doprinesu boljem razumijevanju ovoga termina.

U istraživanju populizma do sada možemo reći da postoje dva dominantna shvaćanja. Prvo je staro shvaćanje populizma, čiji je utemeljivač bila Margaret Canovan. U svojoj studiji pod nazivom „Populizam“ iz 1981²⁷, ona se bavi klasifikacijom i tipologizacijom različitih populističkih pokreta. Ona polazi od prepostavke, da populizam kao politički fenomen nema zajedničku jezgru, te istraživačima jedino ostaje da izrade tipologiju ovih pokreta. Na osnovu toga, ona dolazi do podjele populizma na dva glavna tipa: agrarni i politički. Oba ova tipa imaju podvrste, pa tako agrarni populizam može se još podijeliti na: populizam farmera, zemljoradnički populizam i populizam intelektualaca. Podvrste političkog populizma su: populistička demokracija, političarski populizam, reakcionarni populizam i populističke diktature.

Drugo shvaćanje je ono koje se javilo u posljednje vrijeme, otprilike samim početkom 21. stoljeća. Istraživači ovoga pokreta imaju za cilj teorijsko istraživanje značenja i prirode ovoga fenomena, kako bi se došlo do pronalaženja zajedničkih obilježja populističkih pokreta.

Najzapaženija definicija ovoga pojma u akademskoj zajednici je ona koju je ponudio Mudde. Zbog toga, koristit ćemo upravo njegovu analizu i doprinos u našem istraživanju kao glavni oslonac u određenju ovoga pojma. Za Muddea populizam je:

²⁷ Šalaj, Berto 2012, Što je populizam?, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska, str. 57-58.

„...ideologija koja dijeli društvo na dvije antagonističke i homogene skupine: „obični narod“ i „korumpiranu elitu“, te smatra kako politika treba biti izraz opće volje naroda.“²⁸

Slično Muddeu, Torcuato Di Tella predstavlja populizam kao: ”politički pokret koji naglašava interes, kulturu i spontane osjećaje običnih ljudi nasuprot interesima i kulturi privilegirane elite.“²⁹ Albertazzi i McDonnell slično dvjema prethodnim definicijama populizam definiraju kao ”ideologiju koja suprotstavlja jedinstven i moralan narod elitama i opasnima drugima koji zajedničkim snagama suverenom narodu oduzimaju (ili pokušavaju oduzeti) njegova prava i vrijednosti.“³⁰ Jansen se pridružuje i populizam predstavlja kao: ”oblik političke mobilizacije u okviru kojega se nastoji mobilizirati marginalizirane sektore društva i od njih stvoriti političku snagu, koristeći se pritom nacionalističkom i protointelektualnom retorikom koja veliča obične ljudi“³¹ Iz prethodnih definicija jasno se vidi da je populizam vezan za narod ili opću volju naroda . Narod shvaćen kao jedino suvereno tijelo, predstavljen je kao ugrožena grupa, čija je suverenost dovedena u opasnost. Problem nastaje onda kada dođemo do poimanja pojma „narod“ od strane populističkih stranaka. Šta populisti podrazumijevaju pod pojmom narod? Da li su svi građani jedne države pripadnici i naroda? Kakav je odnos populističkih stranaka prema nacionalnim i religijskim manjinama, te migrantima?

Prema tome Šalaj sumira kako suprotstavljanje elitama i 'opasnim drugima' zajedničko je obilježje svih populističkih pokreta, ali i izvorište razlika među njima.³² Te razlike nastaju upravo iz načina suprotstavljanja pomenutim grupama, jer sadržaj populizma ovisi o vrijednostima i obilježjima grupe kojima se suprotstavlja. Pa prema tome: ”Opasni drugi“ su društvene skupine koje ugrožavaju jedinstvo i homogenost običnog naroda jer promiču neke posebne interese. One su prijetnja naporima da se moć i vlast vrate običnom narodu.“³³ Iz toga proizilazi da izvori tih prijetnja mogu biti ekonomski, ili političke prirode pa u nekim slučajevima, čak i u kombinaciji jednih i drugih. U praksi najčešće možemo čuti kako su ti „opasni drugi“, migranti ili etničke i vjerske manjine. Migranti predstavljaju prijetnju domaćim ljudima u ekonomskom smislu tako što će im oduzeti poslove, uticati na smanjenje plata i sl. Dok etničke i vjerske manjine predstavljaju opasnost po kulturu ili način života

²⁸ Mudde, C. 2007, *Populist radical right parties in Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.

²⁹ Šalaj, Berto 2012, Što je populizam?, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska, str. 57-58.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Ibid.

domaćih ljudi. Kao rezultat toga, populizam u praksi može da se javlja kao: lijevi, desni, autoritarni libertanijski, progresivni, reakcionarni.

Pitanje na koje često nailazimo u relevantnoj literaturi i koje izaziva sve više rasprava u akademskoj zajednici je, da li je zapravo populizam ideologija kao što su to liberalizam, socijalizam ili čak konzervativizam? Odgovor na ovo pitanje ovisi o shvaćanju pojma ideologija pa prema tome odgovor može biti i pozitivan ali i negativan. Analitičari populizma koji zagovaraju ideju da je populizam ideologija, uglavnom se oslanjaju na definiciju ideologije koju je ponudio Michael Freeden. On shvaća političke ideologije kao „konceptualne mape“ čija je vrha da olakšaju građanima političko razmišljanje i snalaženje.³⁴ Sve ideologije su koncentrisane oko nekolicine međusobno povezanih koncepata. Iako su ideologije povezane oko tih koncepata, interpretacija je ono što pravi razlike među njima.

Pa ako je populizam ideologija, koju ideju on prožima? O tome je već nešto prethodno rečeno. To je ideja kako Meny i Surel kažu: „... dobrog, poštenog i jednostavnog naroda kojeg su prevarile, i izmanipulirale korumpirane, nekompetentne i međusobno umrežene elite.“³⁵ Dakle, zajedničko obilježje svim populizmima, može se reći je to suprotstavljanje naroda i elite, a ostala obilježja ovise od političkog, socijalnog i kulturnog konteksta.

Zbog toga se sve češće prihvata teza koju zastupaju Margaret Canovan i Cas Mudde, a koja kaže da se populizam može promatrati kao slabo utemeljena (thin-centred) politička ideologija. To u prevodu znači da populizam kao ideologija nema isti nivo intelektualne konzistentsnosti i rafiniranosti u poređenju s drugim ideologijama kao što su liberalizam ili konzervativizam.³⁶ Populizmu, kako ističu protivnici shvaćanja populizma kao ideologije, nedostaju središnje vrijednosti koje ostale ideologije sadrže, a to su npr. sloboda, jednakost ili socijalna pravda, pa oni zagovaraju da je ipak populizam diskurs ili strategija a ne ideologija.

Ipak, populizam kao i druge ideologije ima središnju koncepcjsku jezgru, a to je već pomenut antagonistički odnos između „poštenog“ naroda i korumpiranih elita, ali ono što mu nedostaje su potrebne dodatne vrijednosti koje potiču na djelovanje. Populizam shvaćen kao slabo utemeljena ideologija je sve prihvaćenija teza u akademskim krugovima, koja također prilično dobro objašnjava zašto populizam lahko dolazi u kombinaciju s drugim ideologijama.

³⁴ Šalaj, Berto 2012, Što je populizam?, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska, str.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

1. 4. Populističke stranke na vlasti u zemljama EU

Populističke stranke se smatraju jednom od najbrže rastućih stranačkih obitelji u Europi. Ovaj trend nije bezazlen, i opasnosti koje nosi sa sobom mogu imati dalekosežne posljedice, a recentne primjere za ovaj argument možemo pronaći i na globalnom nivou ne samo u Europi. Kada se govori generalno o populizmu u Europi, relevantna literatura nastoji da ukaže na određene razlike među njima, pa obično koristi podjelu između istočne i zapadne Europe ili desnog i lijevog populizma.

1.4.1. Populizam u istočnoj i zapadnoj Europi

Ako govorimo o podijeljenoj Europi na ovaj način, onda je potrebno reći da je populizam najsnazniji u istočnoj Europi. O tome nam govori podatak da u čak u sedam zemalja populističke stranke učestvuju u vlasti a to su: Bosna i Hercegovina, Bugarska, Češka Republika, Mađarska, Poljska, Srbija i Slovačka.³⁷ S druge strane, u zapadnoj Europi, populističke stranke nisu još stekle toliku popularnost. Argument koji nam govori o tome je da u zapadnoj Europi u samo dvije zemlje populističke stranke učestvuju u vlasti, i to u Austriji i Švicarskoj. Ipak one sve više jačaju, pa tako na primjer u Francuskoj Jean-Marie Le Pen je uspjela da se kvalifikuje u drugi krug predsjedničkih izbora, gdje je ipak pobjedu odnio sadašnji predsjednik Emanuel Macron.³⁸ Ovakav trend nam ukazuje na potrebu da se ovaj tip stranaka treba ozbiljno shvatiti, jer one već pomalo nadilaze ulogu opozicionih stranaka i sve više predstavljaju ozbiljne konkurenete strankama mainstreama na izborima.

1.4.1.1. Populizam u Bosni i Hercegovini

O karakteristikama populizma u Bosni i Hercegovini ne znamo baš mnogo obzirom da ne postoji veliki broj radova koji istražuje ovu tematiku. Kako kažu Nedžma Džananović i Mia Karamehić, uzrok deficitarnosti radova na ovome polju je možda taj što je akademski fokus orijentiran prema etničkom nacionalizmu (Ćurak, Čekrlj, Sarajlić & Turčalo, 2009; Mujkić,

³⁷ Eiermann, Martin; Mounk, Yascha; Gultchin, Limor 2017, European Populism: Trends, Threats, and Future Prospects, Tony Blair Institute, London, str. 7-11.

³⁸ Ibid.

2007, 2008, 2010; Šačić, 2007; Vlaisavljević, 2006).³⁹ Uzrok fokusiranosti na etnički nacionalizam je taj što su političke stranke provodile takvu politiku na ovome prostoru još od devedesetih godina prošlog stoljeća. Ukoliko pogledamo godine izdanja prethodno pomenutih radova primijetit ćemo da značajnijih recentnih istraživanja ovog fenomena nije bilo na ovome prostoru. Ipak vrijedan pomena je pokušaj autorica Džananović i Karamehić iz 2016. u kojem one ukazuju na mogućnost postojanja etničkog populizma („ethnic populism“) na osnovu kategorizacije populizma prema Laclau iz 2005. godine.⁴⁰ Karakteristika ovog tipa populizma je da se političke elite korite izazivanjem, održavanjem ili jačanjem međuetničkog straha kroz različite etno-nacionalne diskurse, proizvodeći tako stanje konstantne ugroženosti opstanka pojedinih etničkih grupa, koji se na kraju koristi za opravdavanje političkog djelovanja ovih aktera. Crte ovakvog etničkog populizma možemo pronaći u više političkih stranaka u Bosni i Hercegovini kao što su SNSD, SBB, SDA or HDZ, a kako autorice Džananović i Karamehić primjećuju, mediji pa čak i oni državni igraju značajnu ulogu u održavanju stanja konstantne egzistencijalne ugroženosti pojedinih etničkih grupa unutar ove države.

1.4.2. Desni i lijevi populizam u Europi

Kada spominjemo podjelu na desni i lijevi populizam, onda potrebno je reći da je u Europi desni populizam najsnažniji i to kao što je već ranije spomenuto u njenom istočnom dijelu. U srži ovog tipa populizma je pravljenje razlika između „nas“ i „drugih“, pri čemu populisti sebe smatraju „legitimnim“ narodom, dok sve ostale smatraju „nelegitimnim“. Bitna značajka desnog populizma je da uključuje samo one stranke i političke lidere koji nastoje da predstavljaju ujedinjenu grupu ljudi protiv domaćih elita, stranih migranata, ili etnički, religijskih i dr. manjina.⁴¹ Primjer koji nam o tome najbolje govori su stranka Pravo i pravda iz Poljske, te Fidesz iz Mađarske koje naglasak stavljaju na nacionalizam zasnovan na teritoriju, krvi i kulturi, te se oštro protive migracijama i vrše konstantan pritisak na neke od ključnih demokratskih institucija kao što su sudovi ili medij. Iako je desni dominantan,

³⁹ Nedžma Džananović i Mia Karamehić 2016, “Bosnia and Herzegovina: Populism in Transition”, u Toril Aalberg, Frank Esser, Carsten Reinemann, Jesper Stromback, Claes De Vreese, *Populist Political Communication in Europe*, 1st Edition, Routledge, New York. 263-273, str. 263.

⁴⁰ Ibid. 264.

⁴¹ Eiermann, Martin; Mounk, Yascha; Gultchin, Limor 2017, *European Populism: Trends, Threats, and Future Prospects*, Tony Blair Institute, London, str. 7-11.

potrebno je ipak pomenuti i lijevi populizam, jer se on javlja u nekim državama najčešće kao opozicija. Primjeri gdje lijevi populizam učestvuje u vlasti su: Grčka (gdje predvode vladu) i Litvanija (u kojoj su lijevi populisti su dio vladajuće koalicije iako nemaju nekog presuđujućeg značaja u ovoj koaliciji).⁴² Trend koji se dešava u posljednje vrijeme je, da pod uticajem migracija teško je razlučiti granicu između desnog i lijevog populizma. Razlog tome je to, što stranke sve češće kombiniraju redistributivne ekonomske politike s restriktivnim migracijskim politikama kako bi se zaštitilo blagostanje države. Ipak, još uvijek kod većine populističkih stranaka je moguće utvrditi na osnovu njihovog ideološkog opredjeljenja, da li se one nalaze na desnom ili lijevom političkom spektru.

Vrlo dobro znamo za vrijednosti za koje se Europska unija zalaže a to su: demokratija, multikulturalizam, tolerancija, poštivanje ljudskih prava, poštivanje prava manjina, i sl. Sve ove vrijednosti koje propagira Europska unija, su upravo u suprotnosti s vrijednostima koje propagiraju populističke stranke. Ksenofobija, odbrana nacionalnog identiteta i kulturnog identiteta su u samoj srži ove ideologije. Čak i Europska unija kao jedna nadnacionalna institucija je na meti kritika ove ideologije, jer njen postojanje se kosi s ovim idejama koje su srž populizma.

Od 2000. godine, broj populističkih stranaka u Europi se skoro pa uduplao. Migrantska kriza u Europi je samo poslužila kao dodatno sredstvo za rast popularnosti ovih stranaka, te zbog toga one zavrjeđuju pažnju da se napravi kompletan njihova analiza i kako bi se steklo što bolje njihovo razumijevanje. U znanstvenim krugovima unutar Europske unije ova tema je već ozbiljno područje analize, i mnogi znanstvenici se aktivno bave istraživanjem ovoga problema, dok u Bosni i Hercegovini manjka radova iz ovog područja, pa kao takvo ono predstavlja pogodnu i izazovnu temu za ovo istraživanje.

⁴² Eiermann, Martin; Mounk, Yascha; Gultchin, Limor 2017, European Populism: Trends, Threats, and Future Prospects, Tony Blair Institute, London, str. 7-11.

(drugi dio)

2. Populizam u izvršnoj vlasti

2.1. Populizam u Austriji

Austrija danas služi kao primjer zemlje u čijem političkom sistemu se pojavljuje i cvjeta novi tip europskog populizma, pa je to i čini jednim od najinteresantnijih slučajeva za komparaciju. Prije svega Austrija je zemlja sa značajnom historijom. Njen moderni identitet male, miroljubive, neutralne Alpske države velikim dijelom je izgrađen od strane elita nakon Drugog svjetskog rata kako bi izbjegli Sovjetsku okupaciju i udaljili Austriju od krivice Njemačke.

Austrijanci prema nacionalnoj mitologiji, kao i zemlje centralne i istočne Europe sebe smatraju žrtvom historije. Ta mitologija svoj osnov traži još u periodu s kraja Prvog svjetskog rata. Nakon raspada Austrijskog carstva, zemlje pobjednice su onemogućile ujedinjenje Austrije s Njemačkom pa je rezultat tog urušavanja bio izbijanje građanskog rata, jačanje Austro-fašizma i na kraju došlo je do Anschlussa.⁴³ Ovakva traumatična historija je veoma dobra podloga, koja može služiti političkoj eliti za stvaranje mitova i iskrivljenih slika.

Ono što je još važno pomenuti je jedinstven model ekonomske i društvene organizacije u ovoj državi. Kako bi izbjegla uticaj Njemačke i Sovjetskog Saveza, neutralnost u međunarodnim odnosima i organizirana tržišna socio-ekonomija su postale značajke ovog poslijeratnog modela. Potrebno je napomenuti da historijski, u Austriji liberalizam nikada nije u potpunosti prevladao, već konzervativne i birokratske tradicije, pa je razvoj liberalno-demokratskog društva pomalo i iznenađujuć u ovoj državi u pozitivnom smislu.⁴⁴ Bilo kako bilo, ono što je važno, je da već nekoliko desetljeća u Austriji vlada stabilna demokratska vlada, institucije više nego dobro funkcionišu, kao i tržišna ekonomija. Iz samog predstavljanja društveno historijskog konteksta ove države nije moguće doći do odgovora što je dovelo do pojave populizma, pa ćemo zbog toga u nastavku konkretno govoriti o populističkim strankama. Potrebno je da se vratimo ponovno u drugu polovicu dvadesetog stoljeća, jer je to upravo period kada se i javlja populizam u Austriji.

⁴³ Reinhard, Heinisch 2008, Right-Wing Populism in Austria: A Case for Comparison, Problems of Post-Communism, 55:3, str. 40-42.

⁴⁴ Ibid.

2.1.1. Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) – Slobodarska stranka Austrije

Austrijska Slobodarska stranka je jedna od najuspješnijih stranaka krajne desnice u Europi. Uzrok tome su različiti historijski, politički i društveni faktori o kojima je već ranije bilo govora. I pored pojave nekoliko političkih aktera, značajniji razvoj populizma u Austriji prema mišljenju Reinharda Henischa i Franca Fallenda počinje tek s pojavom lidera austrijske Slobodarske stranke na političkoj sceni Jörga Haidera. On je postao vođa ove stranke 1986 i uz pomoć njega stranka bilježi zapažen uspjeh sve do 1999. godine. Njegov doprinos stranci je rezultirao tome da je ona s nekih 5% glasova dosegla čak do 26,9% glasova na generalnim izborima.⁴⁵ Pored njenog uspjeha ona je stekla i negativnu reputaciju, kao stranka čija se politika bazira na ksenofobiji, anti-elitizmu, euroskepticizmu, pa je zbog toga smatrana od strane konkurenata kao nedostatnom da bi upravljala. Šta više ova stranka je postala kontroverzna zbog njenih pogleda na period nacizma i ulogu Austrije u Drugom svjetskom ratu.

Haider, ubrzo je postao najpoznatiji Austrijski političar, ne samo unutar države nego i na međunarodnoj sceni. Njegova politika je ubrzo pronašla istomišljenike pa njegova stranka izgrađuje dobre odnose sa strankama kao što su italijanska Lega-Nord (Sjeverna liga) i belgijska stranka pod nazivom Vlaams blok.⁴⁶ Tako je na neki način, Haider postao nezvanični lider europskog populističkog fenomena. On svoju popularnost stiče na osnovu svojih govorničkih vještina i dobrog izgleda, pa je na taj način bio sve prisutniji u medijima, posebno u raznim debatama. FPÖ svoj uspjeh ostvaruje najviše zbog sposobnosti prilagođavanja različitim uvjetima, pa su transformacije, promjene ideoloških pozicija, ljudi unutar stranke i glasačkog tijela rezultirale time da se danas za ovu stranku može reći, da je potpuno različita u odnosu na stranku dok je bila pod Haiderovim vodstvom.

2000. godine nakon ulaska ove stranke u vladu, Haider je iznenada odstupio od vodstva ove stranke, što će za posljedicu imati i njen potpuni krah. 2005. godine ova stranka bilježi potpuni poraz na generalnim i regionalnim izborima, pa su nastale i nesuglasice unutra stranke. Nakon ovoga poraza stranka se podijelila. Stara stranačka elita na čelu s Haiderom se odvojila od Slobodarske stranke u kojoj je ostala velika stranačka većina pod novi vodstvom. Haider i njegovi sljedbenici osnivaju „Alijansu za budućnost Austrije“ (Alliance [for the]

⁴⁵ Franz, Fallend i Reinhard, Heinisch 2016, Collaboration as successful strategy against right-wing populism? The case of the centre-right coalition in Austria, 2000–2007, Democratization, 23:2, str. 324-325.

⁴⁶ Reinhard, Heinisch 2008, Right-Wing Populism in Austria: A Case for Comparison, Problems of Post-Communism, 55:3, str. 42.

Future [of] Austria - Bündnis Zukunft Österreich—BZÖ), ali njihova moć je znatno oslabila pa su ostali jedino dominantni u provinciji pod nazivom Carinthia, gdje je Haider bio upravnik, dok je FPÖ pod vodstvom Heinz-Chritian Strachea ostala dominantnija u ostalim regijama posebno u Beču.⁴⁷ Iako je ovaj stranački raskol mogao da znači da populizam nikada više u Austriji neće doseći vrhunac kao pod vodstvom Haidera, ipak to se nije desilo nego podrška FPÖ-u nastavlja da raste, a vrhunac dostigla je na posljednjim izborima kada je kao koalicioni partner ÖVP-a postala učesnik u vlasti.

Slobodarska stranka može biti označena kao radikalna stranka desnice u smislu njenog zagovaranja nejednakosti među ljudima, na osnovu njihovog kulturnog, religijskog, etničkog ili biološkog pripadanja. Ono za šta se zalaže i šta promovira ova stranka su odbrana vlastitog “etosa“ koristeći se pri tome rasizmom ili ksenofobijom.⁴⁸ Populizam u Austriji nije samo svojstvo Slobodarske stranke. Kao što je to dokazao Just Van Spanje u svojoj studiji da „efekat zaraze“(contagion effect)⁴⁹ zahvata čitav politički sistem⁵⁰, tako i u slučaju Austrije, populističke stavove poprimaju druge stranke kao što su „Zeleni“ (Greens), ali i stranke mainstreama. SPÖ i ÖVP pod vodstvom Sebastiana Kurza na primjer, se sve više pomjeraju ka desnoj strani na političkom spektru te na taj način usvajaju i približavaju se politici FPÖ-a.

Iako više na čelu FPÖ nije harizmatska ličnost kao što je to Haider bio na vrhuncu slave, koji je svojim kontroverznim govorima ili nastupima u medijima privlačio mnogo pažnje. Ipak ova stranka pronalazi način da dopre do glasača posebno na lokalnom i regionalnom nivou. Mnogo tome doprinosi svakako ozloglašeni tabloid pod nazivom Neue Kronenzeitung ili skraćeno Krone. Ovaj tabloid je umnogome poznat po svojim populističkim stavovima i retorici, i u pogledu moći, uticaja, i broja čitalaca je daleko najznačajniji austrijski medij pored javnog austrijskog emitera pod nazivom ORF.⁵¹ Sa skoro 3 miliona čitalaca ovaj tabloid dakle ima uticaj na jednu trećinu populacije, a njegov najveći uticaj je na stariju populaciju koja je starija od 40 godina. Krone stiče ovoliku popularnost na osnovu formule da prvo kreiraju osjećaj nesigurnosti i nakon toga alarmiraju potrebu da se opasnost otkloni.

⁴⁷ Reinhard, Heinisch 2008, Right-Wing Populism in Austria: A Case for Comparison, Problems of Post-Communism, 55:3, str. 42.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ **Contagion effect** ili “efekt zaraze” - je teorija koju je razvio Joost van Spanje u svojoj studiji, o efektu anti-imigracijskih stranaka na ostale političke stranke u političkom sistemu. Naime, on je dokazao da u određenim situacijama stranke, pa čak i mainstreama, približavaju se ili u potpunosti usvajaju anti-imigracijske stavove kako bi se približili poziciji njihovih suparnika s ciljem da privuku što više glasača, ili kako bi ublažili efekt njihove strategije odabiranja potpuno drugačije politike u odnosu na ostale stranke u političkom sistemu.

⁵⁰ Joost van Spanje 2010, Contagious Parties: Anti-Immigration Parties and Their Impact on Other Parties’ Immigration Stances in Contemporary Western Europe, Party Politics, Vol 16, Issue pp. 563 -585, str. 563-567.

⁵¹ Reinhard, Heinisch 2008, Right-Wing Populism in Austria: A Case for Comparison, Problems of Post-Communism, 55:3, str. 42.

2.1.1.1. FPÖ u izvršnoj vlasti

Nakon što je sklopljena koaliciona vlada ÖVP i FPÖ, Sebastian Kurz je izabran za kancelara, a lider FPÖ-a, Heinz-Christian Strache je izabran za njegovog zamjenika. Koalicija ove dvije stranke je bila manje iznenadjuća od one iz 2000. godine kada je Heider ušao u vlast i što je izazvalo jako burne reakcije ne samo unutar Austrije nego i šire. Prethodna koalicija ovih stranaka je preživjela do kraja mandata u 2005. kada se i konačno raspala. Na izborima 2017. godine stranka pobjednica je bila ÖVP sa 31.5% glasova, a iza nje SPÖ sa 26.9%.⁵² Svi su znali da se ostvarivanje koalicije između ove dvije stranke teško može dogoditi, pa je ÖVP na čelu sa novoimenovanim liderom Sebastianom Kurzom trebao da potraži novog koalicionog partnera. FPÖ se dakle sa jako dobrom uspjehom i osvojinih 26.0% glasova, nameće kao neizostavan koalicioni partner strankama mainstreama, što je na kraju i dovelo do FPÖ-ÖVP koalicije.⁵³ Prema tome od ukupnih 183 mjesta u donjem domu austrijskog Parlamenta, nazvanog Nacionalno vijeće koji ima znatno veće ovlasti od Federalnog vijeća, 62 mjesta su pripala stranci ÖVP, 52 SPÖ i na poslijetku 51 mjesto je pripalo FPÖ. Iz ovoga se da nagovijesitit kakva je bila uloga i uticaj FPÖ-a novoj vladji.

Nakon izbora, uskoro je bio je postignut i zvanični koalicioni dogovor, koji je fokusiran na liberalne ekonomске politike i mjere koje će ograničiti migracije, u čemu se i vidi jasno uticaj FPÖ –a. Ovoj stranci je pripalo šest ministarstava uključujući ministarstva odbrane, unutrašnjih poslova i vanjskih poslova. Zbog toga fokus vlade je i bio na mjerama koje trebaju da zaštite društveno blagostanje. Prema tome, koalicija je usvojila smanjenje minimalnog socijalnog osiguranja za pojedince sa slabim poznавanjem Njemačkog jezika. Dalje, odlučeno je da će roditelji primati dječji dodatak shodno životnim troškovima u kojima njihova djeca žive, pa se zbog toga očekuje smanjenje prihoda kod određenih porodica. Vlada je odlučila da se smanje izdavanja za mjere integracije.⁵⁴ Uz to, donešen je zakon koji olakšava imigraciju ali samo za kvalifikovane radnike kako bi olakšali posao austrijskim poduzetnicima koji se

⁵² The Guardian 2017, The Guardian view on the Austrian elections: an old threat in a new guise, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/oct/16/the-guardian-view-on-the-austrian-elections-an-old-threat-in-a-new-guise> Pristupili: 16.9.2019

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Manès Weisskircher 2018, Austria's right-wing government at six months: What's the record so far?, London School of Economics and Political Science, <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2018/06/18/austrias-right-wing-government-at-six-months-whats-the-record-so-far/> Pristupili: 23.5.2019

suočavaju s problemom pronalaska odgovarajućih zaposlenika. Blokirane su i mnoge državne povlastice novoprdošlim stanovnicima u njihovih prvih 5 godina u državi.⁵⁵

Primjetno je bilo, posebno u medijima, zatvaranje sedam džamija koje su identifikovane kao bliske „radikalnom“ političkom islamu, a borba protiv takvog islama je postavljena za jedan od državnih prioriteta.

FPÖ-u su pripala ministarstva koja su zadužena za pitanja sigurnosti, pa je uslijedilo nekoliko kontroverznih smjenjivanja na glavnim pozicijama. Mediji zbog ovoga su optužili ovu stranku da želi da stavi pod kontrolu sigurnosne agencije, kako bi suzbili istrage protiv ekstremne desnice. Da bi spriječili ilegalne migracije, FPÖ je povećao sigurnost na granicama, te je uposleno dodatnih 2100 policajaca za rad na ulicama.⁵⁶

Pored toga, FPÖ je nastavio svoju kampanju protiv austrijskog nacionalnog javnog servisa ORF. Ova stranka je imenovala Norbert Stegera, bivšeg zamjenika kancelara FPÖ, na čelo tijela koje je zaduženo za kontrolu ORF-a.⁵⁷ To je označilo početak „edukativnog“ pristupa novinarima, koji može da uključuje oštре kritike pojedinim novinarima i da vodi čak do njihovog otpuštanja.

Na nadnacionalnom nivou, uticaj FPÖ-a se ogleda u tome što je ova država postala glavni inicijator anti-migracione retorike. Ova koaliciona vlada je još od početka označila borbu protiv migracije kao svoj prioritet, te je ovaj problem najčešće i bio pominjan tijekom izborne kampanje. Ovakva oštra kampanja je upravo i omogućila ovim dvjema strankama da pob jede na izborima. Zbog toga Austrija je odbila da potpiše UN-ov ugovor o migracijama, bojeći se da će izgubiti suverenost nad migracionom politikom. A već od ranije je svrstana na nivou EU kao zemlja ne želi se odreći suverenosti nad migracionom politikom, zbog odbijanja predloženih kvota za migrante uz Poljsku, Mađarsku i Češku koje su također odbile. Rezultat toga je sve intenzivnija debata, da li Austrija treba da ostane pro-EU ili da se pridruži zemljama V4 koje imaju za cilj da povrate određene nadležnosti s EU na nacionalni nivo.

⁵⁵ Shadia Nasralla 2017, Factbox: Key policies of Austria's conservative/far-right coalition, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-austria-politics-coalition-policies-f/factbox-key-policies-of-austrias-conservative-far-right-coalition-idUSKBN1EC1CD> Pristupili: 23.5.2019

⁵⁶ Manès Weisskircher 2018, Austria's right-wing government at six months: What's the record so far?, London School of Economics and Political Science, <https://blogs.lse.ac.uk/europblog/2018/06/18/austrias-right-wing-government-at-six-months-whats-the-record-so-far/> Pristupili: 23.5.2019

⁵⁷ Manès Weisskircher 2018), Austria's right-wing government at six months: What's the record so far?, London School of Economics and Political Science, <https://blogs.lse.ac.uk/europblog/2018/06/18/austrias-right-wing-government-at-six-months-whats-the-record-so-far/> Pristupili: 23.5.2019

Još od samog početka mnogi su bili skeptični u koalicionu vladu ÖVP i FPÖ, navodeći da se ne može vjerovati populističkoj stranci koa što je to FPÖ. Takve tvrdnje su se pokazale potpuno opravdane. Sebastian Kurz će voditi tehničku vladu do prijevremenih izbora zbog tzv.“Ibiza affair“. U ovu aferu je uključen Heinz-Christian Strache, liber FPÖ-a. Naime, pojavio se video snimak u javnosti kako on želi da pruži pomoć nećaki ruskog oligarha za unosne javne ugovore u zamjenu za političku potporu njegovoj stranci.⁵⁸ Odmah nakon toga Strache je podnio ostavku kao i ministri koji su bili iz te stranke. Ovo bi moglo da označi veliki pad ove stranke na narednim izborima, a od ovoga bi najviše mogla profitirati ÖVP. Mnogi glasači FPÖ, bi mogli ukazati na prijevremenim narednim izborima povjerenje ÖVP-u, upravo zbog njenih anti-imigracijskih i konzervativnih stavova, u kojima je imala dodirnih tačaka s FPÖ.

2.2. Populizam u Mađarskoj

Kako bi bolje razumjeli politički sistem i nastanak populizma u Mađarskoj potrebno je predstaviti neke karakteristike ovog političkog sistema i kontekst njegovog nastanka. Populizam ima dugu historiju na ovome području, ali ne u ovom modernom obliku. Između dva svjetska rata na području centralne i istočne Europe prevladavao je tzv. agrarni populizam. Općepoznato je i da je Mađarska 'iskusila' nekoliko režima u prošlome stoljeću. Ona je do kraja Prvog svjetskog rata bila dio Austro-Ugarske Monarhije, nakon čega dobiva nezavisnost. ali i gubi veliki dio svojih teritorija, pa dolazi do izbijanja revolucije te je Mađarska nakratko bila proglašena jednom od sovjetskih republika. Nakon toga iste godine na vlast dolazi Miklós Horthy koji ostaje na vlasti sve do kraja Drugog svjetskog rata. Vlast na čelu s Horthyem je sve više od konzervativizma naginjala na sa mi kraj desne strane, pa je uslijedilo usvajanje antisemitskih zakona i bliskija saradnja s Njemačkom i Italijom. Poslije Drugog svjetskog rata Mađarska postaje jedna od satelitskih država Sovjetskog Saveza sve do njegovog raspada.

Ova država u prilično kratkom periodu bila dio monarhije, čak i demokratska republika, nekoliko mjeseci i sovjetska republika, iskusila je i vladavinu kruga konzervativaca, nakon

⁵⁸ Matthew Karnitschnig 2019, Austrian government collapses over Russia scandal, Politico, <https://www.politico.eu/article/freedom-party-scandal-austria-awaits-sebastian-kurz-verdict-end-far-right/>
Pristupili: 23.5.2019

tog diktatu Nacista i na kraju 40 godina dugu vladavinu komunizma.⁵⁹ Sve ovo je itekako imalo uticaja na karakteristike današnjeg političkog sistema u ovoj državi. Nakon raspada Sovjetskog Saveza, politički sistem se tako reći bipolarizirao, iako u Mađarskoj postoje više od dvije političke stranke. Nastanak bipolarizacije političkog sistema je uzrokovala dominacija dvije političke partije u nešto više od dvadeset godina. Na jednoj strani u političkoj stranci pod nazivom Socijalna partija (MSZP) su se okupili nasljednici bivše komunističke elite, a s druge strane su konzervativci koji su se okupili u političku stranku Fidesz pod liderstvom Viktora Orbana. Osim Fidesz-a i MSZP-a na posljednjim izborima je bio zapažen nastup i stranke ekstremne desnice pod nazivom Jobbik, što je jako zabrinjavajuće za ovu zemlju. Iako ova stranka još uvijek je samo jedna od opozicionih stranaka, rast njene popularnosti i ideološke promjene vladajuće stranke Fidesz nam govore općenito o trendu jačanja populizma u Mađarskoj, ali i o jačanju ekstremnog desnog populizma. Bipolarizacija političkog sistema se polahko gubi zbog dominacije Fidesza i slabljenja MSZP-a u nekoliko posljednjih godina, ali što je interesantno za našu studiju je da je Mađarska zemlja s jakim populističkim strankama u vlasti, ali i u opoziciji.

2.2.1. Fidesz – Magyar Polgári Szövetség

Priča o Fidesz-u počinje u devedesetim godinama prošlog stoljeća, kada se u Mađarskoj dešava smjena režima. Tačnije, ova stranka je osnovana 1988. godine, a njeno ime predstavlja akronim za „Savez mladih demokrata“ (Alliance of Young Democrats).⁶⁰ Od samog njenog početka, Viktor Orban je bio jedna od glavnih ličnosti, a to je još uvijek i danas. Stranka na samom početku se veže za demokratsku tranziciju, koja je nastala zbog njenog zalaganja za povlačenje sovjetskih trupa s teritorija Mađarske i održavanje slobodnih izbora. Ubrzo nakon osnivanja ona mijenja svoju ideošku poziciju i od liberalne postaje konzervativna catch-all stranka, što je za posljedicu imalo lošije rezultate na izborima, sve do 1998. godine, kada je stranka po prvi put učestvovala u formiranju vlade.

U posljednje vrijeme sve smo više svjesni da Fidesz nije samo konzervativna stranka, te je ona sve češće označena kao populistička, a to je najlakše zaključiti iz nastupa i politika njenog lidera koji koristi retoriku u javnim nastupima „us“ versus „them.“ („mi“ protiv „njih“ – pri

⁵⁹ Agnes, Batory 2016, Populists in government? Hungary's "system of national cooperation", Democratization, 23:2, 283-303, str. 288.

⁶⁰ Agnes, Batory 2016, Populists in government? Hungary's "system of national cooperation", Democratization, 23:2, 283-303, str. 286.

čemu politička elita se stavlja na stranu naroda, protiv različitih prijetnji koje za populiste su najčešće migranti, religijske, etničke manjine i sl.). Liderstvo Orbana u ovoj stranci nikada nije dovođeno u pitanje, a upravo u nastupima ovoga vođe očituju se glavni retorički elementi populizma. Njegovi govor i intervui nam nude brojne primjere populističke retorike. Tako se Orban „nudi“ da: „da vrat moć narodu,“⁶¹ kroz borbu protiv korumpirane socijalističke elite.

2010. godine Fidesz je pobijedio na izborima i pobjedu proglašava revolucionarnom, u smislu da je „narod“ konačno uspio da se oslobođio represije, te era koja nastaje nakon 2010. godine je nazvana „sistemom nacionalne kooperacije“. Na ovim izborima u 2010. godini ova stranka je osvojila čak 52,7% glasova, što je apsolutno najveća pobjeda u historiji Mađarske. Ako pogledamo u brojke onda primjećujemo da je Fidesz-u pripalo čak 68.1% mesta u Nacionalnoj skupštini (unikameralna).⁶² MSZP je doživio katastrofu na tim izborima osvojivši tek 19.3% što je duplo manje u odnosu na prethodne izbore, čije uzroke možemo pronaći u skandalu iz 2006. u vezi sa korupcijom i u prethodna dva ne baš sasvim uspješna mandata. Ubjedljivu pobjedu Fidesz odnosi i na izborima 2014. godine kada dobiva 44.9% glasova, ali u isto vrijeme dobiva i 66.8% mesta u parlamentu.⁶³ MSZP je i dalje bila druga stranka sa negdje oko 25% glasova, koji nisu bili ni blizu dovoljni da prekinu dominaciju Fidesz-a. I dalje je Fidesz imao dvotrećinsku većinu u Nacionalnoj skupštini, što pokazuje koji nivo moći je imala ova stranka u državi. Na posljednjim izborima iz 2018. godine Fidesz je čak zabilježio i rast u odnosu na prethodne izbore te je osvojio oko 49.27% glasova, a broj osvojenih mesta u nacionalnoj skupštini je ostao nepromijenjen. Promjene se dešavaju i kod ostalih stranaka pa tako Jobbik, također još jedna populistička stranka i to krajnje desnice, dolazi na drugo mjesto i osvaja 19.06% glasova, a MSZP bilježi ponovno drastičan pad te osvaja samo 11.91% glasova.⁶⁴

Ovakav izborni uspjeh Fidesza je omogućio Victor Orbanu tri uzastopna mandata na poziciji Premijera (2010, 2014, 2018), što je također jedan kontinuitet koji do sada nije viđen u Mađarskoj, ali i šire. Uticaj ovog lidera je sve jači i i preliva se sve više na transnacionalni nivo. On pronalazi istomišljenike u državama u kojim su također populističke stranke na

⁶¹ Botond Feleky 2017, “Hungary: Populism or politics?”, Center for Euroatlantic Integration and Democracy (CEID), Budapes, https://www.cidob.org/en/articulos/cidob_report/n1_1/hungary_populism_or_politics Pristupili: 28.2.2019

⁶² Agnes, Batory 2016, Populists in government? Hungary's “system of national cooperation”, Democratization, 23:2, 283-303, str. 286.

⁶³ Agnes, Batory 2016, Populists in government? Hungary's “system of national cooperation”, Democratization, 23:2, 283-303, str. 286.

⁶⁴ Fondation Robert Schuman 2018, General Elections in Hungary, <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/oee/oee-1765-en.pdf> Pristupili: 16.9.2109

vlasti te na taj način pokušava se oduprijeti pritiscima sa transnacionalnog nivoa. Dakle populistička vlada u Mađarskoj nakon slabljenja konkurentnih stranaka unutar države i dalje uspijeva pronaći protivnika, kako bi održala svoju retoriku „us“ versus „them“, što je posebno došlo do izražaja tijekom migrantske krize. Nova elita protiv koje se treba boriti je ipak izvan države, a nalazi se u Briselu. Osim neprijatelja unutar i izvan zemlje, Fidesz često terminom „drugi“, označava liberalizam i elitizam kao prijetnje po sistem nacionalne saradnje. Retorika bazirana na konstantnoj borbi protiv različitih „prijetnji“ po sistem nacionalne sigurnosti, očigledno je doprinijela da Fidesz pobijedi uzastopno tri puta na izborima. Migrantska kriza je vjerujemo u nekoj mjeri i doprinijela uspjehu ove stranke na posljednjim izborima, ali postavlja se pitanje, koliko dugo je moguće održavati retoriku konstantne ugroženosti?

2.2.1.1. Fidesz u izvršnoj vlasti

Djelovanje u izvršnoj vlasti Fidesza najbolje se očituje ukoliko pogledamo njen odnos prema potencijalnim prijetnjama za održavanje moći ove stranke i provedbu njenih radikalnih politika. Prema tome možemo identifikovati tri kategorije prijetnji: nezavisne institucije i mediji, stranke iz opozicije i naravno civilno društvo.

U prve tri godine svoje vlasti, 12 puta su vršili izmjene starog Ustava. Usvojeno je više od 700 novih zakona, mijenjajući sve od građanskog do krivičnog zakona, pa i zakona o sudstvu, ustavnom суду, nacionalnoj sigurnosti, medijima, izborima.⁶⁵ Pored toga, veliki broj aktivnih članova i onih koji su na neki način povezani s ovom strankom, imenovano je na vodeće pozicije u pravosuđu, medijima, centralnoj banci i sl.

Fidesz je imao, da tako kažemo, frontalni sukob s medijima i nezavisnim institucijama, te je u toj borbi veoma vješto koristio kvalifikovanu većinu u parlamentu. Najznačajnija promjena je ona koja je narušila vladavinu prava. Tradicionalno Ustavni sud je bio poštovana institucija, koji je sprječavao u prethodnim godinama izbijanje najvećih vladinih ekscesa. Novi zakon je narušio moć ovog suda, te je čak i ukinuta mogućnost da se građani direktno obraćaju ovome sudu. Vlada je smijenila i predsjednika Vrhovnog suda, te smijenila veliki broj sudija i imenovala ljude lojalne ovoj populističkoj stranci.

⁶⁵ Agnes, Batory 2016, Populists in government? Hungary's "system of national cooperation", Democratization, 23:2, 283-303, str. 294.

Što se tiče medija, novim zakonima je ograničen prostor kritičkog javnog diskursa. Uvedena je regulacija medija i osnovano je tijelo za kontrolu medija, koje je pod direktnim uticajem vlade. Ljudi odani Fideszu su stekli direktno ili indirektno kontrolu nad važnim medijskim kućama u Mađarskoj, što je još dodatno smanjilo prostor za kritiku. Mediji su ranije upravo i bili sredstvo koje je pozivalo građansko društvo na okupljanje i proteste. Međutim veliki protesti za slobodu štampe „Milla“, koji je pokrenut preko Facebook grupe, je zbog povezivanja s opozicionim strankama, izgubio na uticaju.

Fidesz je otežao i opozicionim strankama da im preotmu moć, tako što su usvojili novi, većinski izborni sistem. Već ranije glavni oponenti, tzv. Socijalisti su izgubili uticaj u državi pa nisu ni predstavljali ozbiljnu prijetnju na posljednjim generalnim izborima. Međutim na sceni se još od 2009. godine javlja novi igrač. Jobbik je desna radikalna populistička stranka, čiji su pogledi toliko ekstremni da ni francuska Nacionalna fronta nije spremna na saradnju s njima. Cilj ove stranke je da proširi mržnju prema stranim kapitalistima (prije svega Jevrejima), i prema romskoj manjini u državi. Odnos između ove dvije stranke nije toliko jasan, i stav Fidesza prema politici Jobbik-a nije sasvim određen. Međutim Fidesz je unutar države bio kritikovan zbog toga što nije isključio ovu stranku iz izbornog sistema. 2014. Jobbik je izrastao u glavnog izazivača Fidesza, osvojivši 20,5% glasova na izborima.⁶⁶ Ipak, izborni sistem kreiran od strane Fidesza, dao je samo 12 mandata Jobbik-u, što znači je Fidesz uspio da „zadrži pod kontrolom“ i ovu stranku.

Ostale stranke kao što su Socijalisti pokušavaju na nadnacionalnim nivoima da oslabe prevlast Fidesz-a. Uspješno plasiraju debate o postupcima Fidesz-a u Europskom parlamentu, posebno onu o slobodi medija i sudstva. Europski parlament je tražio od Mađarske vlade da se revidiraju mnoge zakonske promjene, i prijeti čak i pozivanjem na član 7, koji znači suspenziju glasa Mađarske u Vijeću. Međutim, ovaku sankciju je teško provesti, pa zbog toga glavo sredstvo EU koje ostaje protiv Mađarske je samo medijska kritika.

2.2.1.2. Fidesz i migraciona politika

Od početka ovoga stoljeća na ovomo udio stranaca u konačnom broju populacije Mađarske se stalno povećavao. Ovaj broj još više nastavlja da raste nakon što je 2004. godine ova zemlja se pridružila EU. 2011. godine broj se popeo na 200.000 i činilo se da će ovakav trend da

⁶⁶ Agnes, Batory 2016, Populists in government? Hungary's "system of national cooperation""", Democratization, 23:2, 283-303, str. 297-298.

nastavi rasti. Stranci su činili oko 4% radne snage, a početkom stoljeća to je bilo negdje na oko 2%.⁶⁷

Prema podacima UNHCR, prije početka migrantske krize 2.867 izbjeglica se nalazilo na teritoriju Mađarske. Zbog njenog geografskog položaja u 2014. godini taj broj se znatno povećao te je bilo podneseno 41.215 aplikacija za azil. U 2015. taj broj je iznosio 65.000, što je Mađarsku dovelo na drugo mjesto u Europi, odmah nakon Njemačke po broju aplikacija za azil.⁶⁸

U 2015. godini, vlada Fidesz-a pokrenula je snažnu anti-imigracijsku kampanju. Na granici sa Srbijom je postavljena zaštitna ograda. Pored toga, usvojen je i zakon o azilu, koji može da vodi ka odbijanju pomoći azilantima, deportacijom ili produživanjem pritvora. Posljedica ove politike je bila smanjenje broja aplikacija za azil, te je smanjen broj ilegalnih prelazaka preko granice. U 2016. godini je bilo oko 29.432 zahtjeva za azil ovaj broj je drastično pao u 2017. na samo 3.397. Iako su mnogi građani protestovali protiv ove odluke vlade, ipak je primjetan porast anti-imigracijskih pogleda u državi, te je u 2015. čak 13% građana vidjelo imigracije kao glavni problem s kojim se suočava njihova država.

Mađarska je također odbila kvote koje je predložila Europska komisija. Vlada se nada da neće biti sankcionisana, te se Viktor Orban uzda u dobre odnose s Jaroslaw Kaczynskim, liderom Poljske populističke stranke PiS. Zbog njihovih bliskih odnosa, izvjesno je da će Poljska iskoristiti pravo veta na uspostavljanje bilo kakvih sankcija protiv Mađarske.

2.3. Populizam u Poljskoj

Slično kao i prethodne zemlje o kojima smo govorili historija je igrala značajnu ulogu kada na stvaranje političkog sistema kakav poznajemo danas u Poljskoj. Tijekom historije mnogi spoljni akteri su nastojali da pripove ili okupiraju teritorij Poljske, te su u tome često i uspijevali. Značajan moment u historiji Poljske su invazija Trećeg Reicha i SSSR-a u Drugom svjetskom ratu kada je ova država pretrpjela neizmjerne štete i pretrpjela ogromne traume.

⁶⁷ Ilona, Móricz 2013, An overview of the migration policies and trends – Hungary , migrationonline.cz, <https://migrationonline.cz/en/an-overview-of-the-migration-policies-and-trends-hungary> Pristupili: 23.5.2019

⁶⁸ International Organisation for Migrations 2018, Migration Issues in Hungary, <http://www.iom.hu/migration-issues-hungary> Pristupili: 23.5.2019

Međutim značajniji momenat za razvoj političkog sistema u ovoj državi je onaj koji je nastupio nakon Drugog svjetskog rata, a to je formiranje Narodne Republike Poljske, što je označavalo nastanak komunističkog perioda, u kojem je Poljska samo bila još jedna od satelitskih država, pod kontrolom Sovjetskog Saveza. Ovo je period u kojem je uništeno, tako reći, sve demokratsko u ovoj državi i trajao je negdje do kasnih osamdesetih dvadesetog stoljeća, kada slabi Sovjetski Savez i počinju se razvijati demokratski pokreti.

Upravo ovi pokreti su poslije uspostavili demokratsku vlast u državi, što označava i novu epohu ovog političkog sistema. Početkom devedesetih 20.st. političkom scenom je dominirala bipolarna podjela između post-komunističkog i bloka tzv. Solidarnosti (electoral Action Solidarity /Akcja wyborcza Solidarnoœæ/ - AWS), koji su skupa činile nekoliko političkih stranaka i organizacija.⁶⁹

Krajem dvadesetog stoljeća iz AWS-a izdvajaju se političke partije kao što su npr. "Democratic Left Alliance" (SLD), „Polish Peasant Party“ (PSL), „the Freedom Union“ (UW), te nastupaju samostalno na izborima, s nešto manje uspjeha, jer ipak ponovno AWS odnosi pobjedu na izborima 2000.⁷⁰ Nakon ove fragmentacije, može se reći, da je gotova na neki način ta bipolarana podjela političkog sistema i da nastaje period stabilizacije.

Za razvoju populizma u ovoj Poljskoj, prema mišljenju autora Krzysztofa Jasiewicza, bila su ključna tri uvjeta. Prvi od njih je reforma javnog sektora od strane AWS-a, koja je prema percepciji javnosti bila potpuni neuspjeh. Drugi faktor je ekonomija, čiji je rast usporio nakon rapidnog rasta u devedesetim godinama. Porast nezaposlenosti je dove do percipiranja ekonomski i društvene krize u državi. I treći uzrok, je taj što je vlada AWS-a bila praćena korupcijskim skandalima koji su doveli do negativnog odnosa javnosti spram ove političke elite.⁷¹ Na taj način su se stvorili uvjeti za razvoj populizma u Poljskoj poslije isteka mandata AWS-a u 2005. godini, kada već tada PiS učestvuje u koalicionoj vladi, a deset godina poslije odnosi potpunu pobjedu na izborima.

Prije izbora 2015. godine nije baš veliki broj političkih analitičara prognozirao pobjedu PiS ili su se bar potajno nadali da populistička stranka neće pobijediti. PO, stranka koja je bila do tada na vlasti je prilično dobro upravljala državom a i ekonomski rast je bio prilično stabilan, pa se je činilo realnim da je pobjeda moguća i na ovim izborima. Ipak, pred same izbore stvari

⁶⁹ Krzysztof, Jasiewicz 2008, The New Populism in Poland. The Usual Suspects?, Problems of Post-Communism, vol. 55, no. 3, May/June 2008, pp. 7–25, str. 4.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Krzysztof, Jasiewicz 2008, The New Populism in Poland. The Usual Suspects?, Problems of Post-Communism, vol. 55, no. 3, May/June 2008, pp. 7–25, str. 4.

se mijenjanju i jaka anti-imigraciona retorika je pokazala svoje efekte. Desilo se ono čega su se mnogi pribavili, PiS desna populistička stranka je pobijedila na izborima. Pobjedu je odnijela sa 37.6% glasova, a drugo mjesto je zauzela PO sa 24.1% glasova. Na trećoj poziciji se našla novoosnovana stranka Kukiz'15 na čelu sa istoimenim rock pjevačem sa osvojenih 8.81% i na četvrtoj poziciji je bila također nova stranka nazvana Nowoczesna („Umjerena“) na čelu sa liberalnim ekonomistom Ryszard Petrusa, te je osvojila 7.60%. U Sejmu, koji je donji dom poljskog parlamenta ukupno se bira 460 poslanika, a 231 mandat je potreban za apsolutnu većinu. Prema rezultatima sa ovih izbora PiS je osvojio 242 mesta što je značilo da ima apsolutnu većinu u Sejmu.⁷² Ovo je prvi put da se desilo nešto takvo u Poljskoj, još od početka njene post-komunističke ere.

Upravo najveći gubitnik nakon ovih izbora je svakako bila stranka PO, jer je ovo označilo prekid njene dominacije koja je trajala prethodna dva mandata. Mnogi su potez PiS da postave Beata Szydło kao kandidatkinju za premijera ocijenili kao presudnim za pobjedu na izborima, jer je ona percipirana u javnosti umjerenijom u svojim političkim stavovima, nego lider PiS stranke Jarosław Kaczyński. Prema rezultatima ovih izbora Sejm je postao jedini parlament u Europi u kojem su samo zastupljene stranke desnice, a razlog tome je što ljevica nije uspjela da pređe prag od 8% za koalicije.⁷³ Ovakav saziv Sejma samo potvrđuje apsolutnu pobjedu PiS-a na ovim izborima. Naredni izbori održvaju se u oktobru 2019. godine, pa će biti zanimljivo pratiti dešavanja na političkoj sceni Poljske.

2.3.1. Prawo i Sprawiedliwość (PiS)

Prawo i Sprawiedliwość ili prevedeno na naš jezik Pravo i pravda, je stranka koja je se 2001. godine izdvojila iz prethodno pomenute AWS alijanse. Njeni očevi, osnivači su braća, Lech i Jarosław Kaczyński. Osnivanje stranke je potaknuto razočarenjem AWS vlade u periodu 1997-2001. Ovu stranku bi prema klasifikaciji Pippe Norris mogli da svrstamo u stranku savremenog autoritarnog populizma, zbog njenog naglašenog protivljenja dugoročnim kulturnim promjenama.

⁷² Fondation Robert Schuman 2015, Parliamentary elections in Poland, The Law and Justice Party win the parliamentary elections and the absolute majority, <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/oee/oee-1614-en.pdf>

Pristupili: 16.9.2019

⁷³ Ibid.

Ideja same stranke je da vodi do stvaranje IV Republike. Sem toga ova stranka za jedan od glavnih ciljeva određuje borbu protiv onoga što oni nazivaju „uklad“, ⁷⁴ a što bi na naš jezik mogli prevesti kao „mreža“. Mreža za ovu stranku predstavlja jedan korumpirani sistem neformalnih veza, koje pokreću državu i njenu ekonomiju. Pripadnici ove mreže su prije svih ostalih, bivši komunisti.

Elemente populizma kod ove stranke možemo pronaći već u samom njihovom proglašu. Ova stranka prema tom proglašu ima za cilj proširenje ovlasti izvršne vlasti na štetu zakonodavne i sudske vlasti. Pored toga referira se i na pojam nacionalnog „heartlanda,“ koji tumače i u etničkom ali i u religijskom (katoličkom) smislu kroz ksenofobiju, netoleranciju i agresivni nacionalizam prema „drugim.“

Proglaš naglašava još i pojavu političke i moralne krize koja prijeti ekonomskom razvoju države, nacionalne sigurnosti, kao i lične sigurnosti građana i njihove dobrobiti. Pored ovih nacionalističkih i kršćansko-demokratskih izraženih ideja, PiS zagovara jako prisustvo države s odlučujućom ulogom u ekonomskoj, ali i sferi društvenih politika.⁷⁵⁷⁶

Iako je 2005. PiS učestvovala u vladi, može se reći da je nakon toga uslijedila jako uspješna vladavina „Građanske platforme“ (Civic Platform ili skraćenica iz poljskog jezika „PO“) na čelu s Donaldom Tuskom, u svojstvu funkcije državnog Premijera. On je uspio da približi Poljsku mainstreamu Europe. Zagovarao je snažnije odnose s Njemačkom, intenzivnije odnose EU-a s bivšim sovjetskim zemljama. Čak je uspio da izbjegne ekonomsku krizu iz 2008. godine, te na taj način Poljska je bila jedina članica EU-a koja nije bila pogodjena ovom krizom. To mu je donijelo dobru reputaciju, te je postao prvi Premijer Poljske koji je uspio da dobije drugi uzastopni mandat 2011. Pored toga PiS je tih godina pretrpio osam uzastopnih poraza što na državnom, lokalnim, predsjedničkim ili izborima za EU Parlament sve do 2014. godine.

Poljska je do izbora 2015. imala više od deset godina ekonomskog rasta, s nezaposlenošću kakvu niko nije video još od istupanja Poljske iz Sovjetskog Saveza, nivo korupcije prema podacima Transparency Internationala bio je u konstantnom padu svake godine, te je bila stabilna podrška javnosti prema europskim integracijama s nekim 80%.⁷⁷ Ipak pomenute

⁷⁴ Ibid. 8.

⁷⁵ Ibid. 8.

⁷⁶ Joanna Fomina, Jacek Kucharczyk 2016, Populism and Protest in Poland, Journal of Democracy, Volume 27, Number 4, October 2016, pp. 58-68 (Article), str.3.

⁷⁷ Joanna Fomina, Jacek Kucharczyk 2016, Populism and Protest in Poland, Journal of Democracy, Volume 27, Number 4, October 2016, pp. 58-68 (Article), str.3.

godine se dogodilo ono što je mnogima neobjasnivo, a to je pobjeda PiS na izborima i to ne samo za Sejm (donji i glavni dom u parlamentu) nego i Senat, ali i predsjednika države za kojeg je izabran, ne baš toliko poznat političar, Andrzej Duda.

Kada je migrantska kriza tek počela u 2015. godine Poljska je bila spremna da prihvati 10.000 migranata, ali nedugo nakon toga situacija se promjenila, i to upravo nakon što je populistička stranka PiS, pobijedila na izborima. EU je prelagala kvote državama članicama kako bi pomogla onim članicama koje imaju disproportionalno veliki broj izbjeglica, i za Poljsku koja ima ukupnu populaciju negdje oko 40 miliona, bilo je predviđeno da prihvati cifru od 6.500 izbjeglica. Ipak, ova novoizabrana vlada, odlučila je da odbije ovaj mehanizam solidarnosti od strane EU. Iako Poljskoj prijete sankcije od strane EU-a, ipak ova novoizabrana vlada je spremna da ustraje u svome stavu i spremna je da brani svoju migracijsku politiku na vrhovnom sudu EU-a.⁷⁸

2.3.1.1. PiS u izvršnoj vlasti

Dolaskom na vlast 2015. godine, stranka PiS se našla pred velikim zahtjevima i očekivanjima, što od strane glasača, crkve koja ima značajan uticaj u Poljskoj na političkoj sceni, ali i od strane Europske komisije, koja je očekivala ispunjenje kvota čije je ispunjenje obećano od prethodne vlade. Da bi zadovoljila ove zahtjeve, stranka nastavlja da kao i u izbornoj kampanji koristi migrantsku krizu kao neku svoju polaznu tačku za sve kritike upućene prema Europskoj komisiji i prethodnoj vladi, ali ujedno je koristi i za opravdavanje svojih postupaka. Na prvom mjestu PiS se poziva na sigurnosne probleme i zabrinutost za socijalnu koheziju, pa zbog toga uspijevaju da opravdaju određene promjene zakona, ali i politika kao što su migracijska.

2.3.1.2. Uticaj PiS stranke na migracijsku politiku Poljske

Kako bi analizirali i bolje razumjeli sadašnju migracijsku politiku Poljske, na koju je znatan uticaj imao PiS, koristit ćemo se pristupom nacionalnog identiteta („National identity

⁷⁸ Roger, Cohen 2018, How Democracy Became the Enemy In Hungary and Poland, the liberal West used to be the promised land, Not anymore, The New York Times,
<https://www.nytimes.com/2018/04/06/opinion/sunday/orban-hungary-kaczynski-poland.html> Pristupili:
15.4.2019

approach“). Naime, ovaj pristup je karakterističan po tome što naglašava važnost historije, tradicije i načina razmišljanja čitavog ili većinskog dijela društva na donošenje političkih odluka, pa tako i na kreiranje migracijske politike. Prije nego krenemo govoriti o migracijskoj politici potrebno je naglasiti da znanstvenici razlikuju dva tipa nacija: (1) etnička nacija; homogena država; ili drugačije rečeno državljanstvo bazirano na etničko-kulturnoj inkluziji i (2) tip nacije čije je državljanstvo bazirano na pluralističkoj političkoj inkluziji.⁷⁹

Kada govorimo o Poljskoj moramo pomenuti, da je to jedna od najhomogenijih država u Europi. Ako pogledamo historiju Poljske, znat ćemo da ona nije bila tako homogena država do Drugog svjetskog rata, kada su oko 10% stanovništva bili Jevreji, a pored njih bio je i veliki broj Bjelorusa, Ukrajinaca, Nijemaca i drugih.⁸⁰ Poslije Drugog svjetskog rata i etničkog čišćenja, promijenjena je struktura stanovništva i Poljska je postala znatno homogenija država nego je to bila prije, a to je bilo i ispunjenje sna za ekstremne nacionaliste. Nakon što je Poljska postala EU članica, veliki broj njenog stanovništva je emigrirao u susjedne države, posebno u Veliku Britaniju i Njemačku. Nakon ovih iznesenih podataka još više čudi da Poljska ne želi da prihvati migrante, iako je i sama jedna od država emigracije.

Na ovome mjestu dolazi do izražaja pristup nacionalnog identiteta koji smo odabrali za analiziranje migracione politike, jer on upravo ukazuje na uticaj historije i tradicije na razmišljanje kompletног stanovništva jedne države. Upravo ovi historijski razlozi bi mogli imati odlučujući uticaj na društvo i politiku vlade ove države. Zbog historijskih razloga, Poljska se čini kao da nije spremna da prihvati zapadni stil multietničkog društva, ili se boji da bi država mogla biti prepravljena migrantima. Zapravo, ovo je u najmanju ruku argument koji je populistička stranka PiS koristila da pobijedi na izborima 2015., što je za posljedicu imalo rastući nacionalizam i ksenofobiju unutar društva. „Poljaci ne žele društvene probleme Francuske i Belgije. Zašto bi mi bili uspješniji od Francuske u ovome.“⁸¹

Ostale zemlje članice su već prihvatile migrante, a Njemačka i Švedska su zemlje koje su prihvatile najveći broj migranata. Zbog veoma liberalne migracione politike, Njemačka je postala glavna destinacija za one koji traže azil, posebno one koji dolaze s teritorija Grčke. Na njihovom putu do Njemačke ustalile su se rute koje ne prolaze kroz Poljsku, što zbog njenog

⁷⁹ Samers, Michael I Michael Collyer 2017, Migration, 2 nd edition, London (ch. 3, str. 161-184).

⁸⁰ Cienski, Jan 2017, Why Poland doesn't want refugees, Politico, <https://www.politico.eu/article/politics-nationalism-and-religion-explain-why-poland-doesnt-want-refugees/> Pristupili: 9.5.2019

⁸¹ Roger, Cohen 2018, How Democracy Became the Enemy In Hungary and Poland, the liberal West used to be the promised land. Not anymore, The New York Times.

<https://www.nytimes.com/2018/04/06/opinion/sunday/orban-hungary-kaczynski-poland.html> Pristupili: 15.4.2019

geografskog položaja, što zbog njene restriktivne migracione politike. Također, ove rute ne idu ni kroz Mađarsku. Kako god, Poljska je i dalje pod jakim pritiscima od ostalih država članica zbog njene nesolidarnosti u ovome problemu. Prema kvotama, šest hiljada migranata je trebala prihvati Poljska, što je prilično mali broj za državu koja ima populaciju veću od 40 miliona stanovnika. Mnoge zemlje članice, nadaju se da će Poljska promijeniti svoju politiku i da neće doći do izbijanja nekoga većeg problema unutar same EU.

Već ranije je nešto rečeno o zaoštrenim odnosima na relaciji EU i Poljske. Poljska je kao i ostale zemlje članice trebala da uskladi mnoge svoje politike u skladu zakonima EU, pa je na taj način preuzeila i mnogo tih normi u svoj zakonodavstvo. Međutim nakon pokretanja plana od strane EU za premještanje migranata, uglavnom s teritorija Grčke i Italije, kroz koje možda i najveći broj migranata pristiže u EU, neke od zemalja članica su se usprotivile tom planu a među njima su i Poljska, ali i Mađarska. To je bio razlog da EU ove članice izvede pred europski Sud pravde.⁸² Poljska ne planira ni u budućnosti da prihvata migrante, što možemo zaključiti iz izjava lidera ove zemlje. Iako Poljska treba da se suoči s europskim Sudom pravde, njena vlada nastoji da istraje u svome stavu, te priprema odbranu svoga stava, i još uvijek odbija da usvoji migracijsku politiku EU-a. Lideri Poljske su spremni čak i da prihvate sankcije radije nego migrante s Bliskog istoka ili iz Sjeverne Afrike.⁸³ Poljska ima bliske odnose s Mađarskom i one mogu koristiti pravo veta kako bi zaustavile bilo koju odluku od strane EU-a i kako bi sprječile uspostavljanje bilo kakve zajedničke migracione politike na supranacionalnom nivou. Ovakva situacija je na neki način još više i približila populističke vlade ove dvije države

Ali da li je migraciona politika Poljske doista ovako restriktivna ili je samo selektivna? Da li je ovakav stav vlade samo prema migrantima koji dolaze iz Sjeverne Afrike i Bliskog istoka ili je podjednako restriktivan prema svim migrantima? U nekim slučajevima mitovi o etničkoj homogenosti imaju uticaja na to ko je, a ko nije prihvatljen u određenu državu. Pristup nacionalnog identiteta govori o tome kako određene države su manje spremne za prihvatanje migranata koji ne dijele sličnu kulturu ili identitet, za razliku od onih koji imaju bar nekih sličnosti. Najvjerojatnije da je o tome i riječ kada govorimo o populističkoj vlasti PiS. Lider ove stranke je u svom govoru jasno opisao izbjeglice iz Afrike i Bliskog istoka kao

⁸² BBC 2017, EU to sue Poland, Hungary and Czechs for refusing refugee quotas, <http://www.bbc.com/news/world-europe-42270239> Pristupili: 21.5.2019

⁸³ Wintour, Patric 2018, EU takes action against eastern states for refusing to take refugees, The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/13/eu-takes-action-against-eastern-states-for-refusing-to-take-refugees> Pristupili: 21.5.2019

„teroriste“, koji sa sobom donose različite „parazite i protozoe“. Kao dodatak ovome stanovništvo Poljske je jako religiozno, pa prihvatanje migranata koji donose sa sobom religiju koja je različita od njihove i s kojim nisu imali mnogo doticaja, može da izazove na neki način osjećaj ksenofobije, što je PiS iskoristio kako bi pobijedio na izborima. Označavanje migranata kao opasnost po sigurnost Poljske je dalo višestruku korist populističkoj vladu, koja sada ima, da tako kažemo „izgovor“ za autoritativniju vlast, za prikupljanje još veće moći, kontrolu medija, nevladinih organizacija, civilnog sektora pa i sudstva što se u konačnici i realiziralo u manjoj ili većoj mjeri.

Pozicija ove populističke stranke je prilično jasna danas, a bila je i tijekom izbora. Migranti s Bliskog istoka i Sjeverne Afrike nisu dobro došli u Poljsku, i u njima ova stranka samo vidi opasnost za sigurnost Poljske, ali i generalno Europe, pa su na taj način i ukinuli migracionu politiku prethodne prilično liberalne vlade koja je bila spremna prihvati migrante. Glavni argument ove vlade za odbranu ovakvih postupaka, je broj azilanata koji je ona primila iz Ukrajine nakon kirmske krize, pa zbog toga u neku ruku sebe ne smatraju obaveznim da prihvataju i migrante s Bliskog istoka. Iako Poljska se suočava s opadanjem broja populacije, pa bi prihvatanje kvota moglo u nekoj mjeri da popravi to stanje, ipak vlada ustrajava u svome stavu i jasno daje do znanje da preferira migante iz Ukrajine, u odnosu na one s Bliskog istoka.

Razlog zašto PiS se zalaže za restriktivnu migracionu politiku, može biti taj da bi se sačuvala homogenost stanovništva, na što se ova stranka često poziva. Ali također, ova migraciona politika može biti samo jedan mali segment šire politike koji se dešava iza scene. Na državnom nivou to je pribavljanje još veće moći za djelovanje i autoritativnu vladavinu kroz stavljanje pod kontrolu gotovo svih sfera ljudskog djelovanja. A na nadnacionalnom nivou to je još veća igra u koju je Poljska uključena s populističkim vladama Mađarske i drugih Višegradske zemalja, pa čak i možda Austrije, u pokušaju da se napravi jedan blok koji bi bio kao protuteža Francuskoj i Njemačkoj (posebno nakon Brexita), za ostvarivanje većeg uticaja u procesu odlučivanja unutar EU-a.

2.3.1.3. Uticaj PiS-a na legislativnu i sudsку vlast

PiS je poduzeo još neke konkretnе korake u kreiranju svojih politika. Primjetan uticaj se vidi kod usvajanja dva nova zakona o borbi s terorizmom i regulisanje zahtjeva za podnošenje azila, ali i u ograničavanju moći Ustavnog suda.

Sa većinom u oba doma u Parlamentu i predsjedavanjem državom, na putu PiS-u je jedino još Ustavni sud stajao kao neka prepreka. Prema Ustavu iz 1997 i članu 190, odluka Ustavnog suda je neopoziva, pa je zbog toga kontrola suda postala i ključna.⁸⁴ Novoizabrana populistička vlada je upravo i predložila zakon o Ustavnom суду. Nove promjene su dovele do toga da zakon je bio u suprotnosti s Ustavom na šta je i ukazivao Ustavni sud, međutim nova vlada nije marila o tome, pa je preko Parlamenta imenovala pet novih sudija i povećala broj sudija koji moraju biti uključeni u saslušanje slučajeva, te nastavila da insistira da Ustavni sud treba da slijedi upute usvojene novim zakonom.

Ubrzo nakon toga usvojen je i novi zakon o medijima, koji je smijenio odbore svih javnih servisa. Kada su imenovani novi odbori, stavljeni su pod kontrolu Ministarstva trezora („Treasury Ministry“), i ustavno tijelo koje je bilo zaduženo za održavanje slobode medija je stavljen van snage. Također novi direktor izabran od PiS-a je napravio i „čistku“ novinara za koje se sumnjalo da ne podržavaju trenutnu vladu.

Koristeći se sigurnosnim prijetnjama kao osnovom za usvajanje novog zakona 2016. godine vlada inicirala je i usvajanje zakona o borbi protiv terorizma. Ovaj zakon na prvom mjestu je doveo do znatnog proširivanja ovlasti Unutrašnje sigurnosne agencije („Internal Security Agency“ – ISA), ali i do onemogućavanje potpune kontrole rada ove agencije. Prema novom zakonu ova agencija može da pokrene postupak protiv migranata bez njihovog znanja, može da ograniči slobodu okupljanja, ali i mogućnost da ISA blokira određeni sadržaj na internetu.⁸⁵ Ovaj pomenuti zakon stavlja migrante u jako nezgodnu poziciju, jer prema njemu oni mogu biti zadržani u pritvoru bez sudske odluke na neodređen period. Također, sigurnosne agencije imaju pravo da uzimaju uzorke DNK, otiske, te skeniranja lica migranata.

Drugi pomenuti zakon je omogućio pokretanje ili regulisanje zahtjeva za azil na samim granicama, što je u konačnici rezultiralo opadanjem broja ulazaka u Poljsku, pa čak i na granici s Bjelorusijom, a ne samo onih dijelova granica odakle potencijalno migranti s Bliskog istoka bi mogli da dopru do ove države.⁸⁶ Naravno, ovakav zakon potencijalno narušava ljudska prava i u suprotnosti je s normama koje zastupa EU. Međutim kao što je već ranije rečeno, populistička vlada ne vodi mnogo računa o tome, te u sukobima s Europskom komisijom poziva se na suverenost države. Ovakvi zakoni se donose bez prethodnih javnih

⁸⁴ Joanna Fomina, Jacek Kucharczyk 2016, Populism and Protest in Poland, Journal of Democracy, Volume 27, Number 4, October 2016, pp. 58-68 (Article), str.7.

⁸⁵ Joanna Fomina, Jacek Kucharczyk 2016, Populism and Protest in Poland, Journal of Democracy, Volume 27, Number 4, October 2016, pp. 58-68 (Article), str.7.

⁸⁶ Segeš, Justyna 2017, Migration climate, discourse and policies in Poland, GLOBSEC. <https://www.globsec.org/publications/migration-climate-discourse-policies-poland/> Pristupili: 21.5.2019

konsultacija, pored protesta Ombudsmana i NGO-a, pa je ovo i jasan primjer autoritativne naravi populizma u ovoj državi. Ako sumiramo možemo vidjeti da ova stranka ne samo da ima potpunu kontrolu nad izvršnom vlasti, nego i na sudskoj i zakonodavnoj, ali također kontrolira i institucije koje su da tako kažemo, ogledalo svakog demokratskog društva, kao što su mediji i civilni sektor.

3. Ekonomski uzroci populizma

Prethodni dio možemo sumirati ako kažemo da u sve tri zemlje koje su predmet našeg istraživanja je prisutan populizam u formi zahtjeva za politikama ljevice radi zaštite od nejednakosti ili posljedica kapitalizma, ali i politika desnice koji se ogleda u anti-imigracijskim i antiglobalizacijskim politikama. Međutim, u posljednje vrijeme, ove tri populističke stranke najčešće su se svodile na anti-imigracijske retorike koje su bile jako izražene, ali ne i jedine prisutne, o čemu nam govori najbolje primjer iz Mađarske, gdje Viktor Orban često napada EU kao nadnacionalnog aktera, kapitalističke institucije, zagovara protekcionizam i sl.

Istraživanju populizma kao i istraživanju ostalih politički stranaka, moguće je pristupiti analiziranjem ponude i potražnje, pri čemu u istraživanju ponude smo fokusirani na ponašanje glasača, a s druge strane kod potražnje istražujemo političke stavove i djelovanja populistički stranaka, ali i reakcije ostalih stranaka na te politike u čitavom političkom spektru. U prethodnom periodu, studije su uglavnom bile fokusirane na istraživanje ponude populističkih stranaka u cilju objašnjavanja njihovog znatnog uspjeha posljednjih godina. Ipak danas se sve češće javlja zainteresovanost znanstvenika za izučavanje potražnje.

Inglehart i Norris, jedni od značajnijih autora koji su se fokusirali na istraživanje potražnje, dolaze do zaključka da kulturne varijable imaju značajniju ulogu od ekonomskih, onda kada je u pitanju glasanje za populističke stranke.⁸⁷ Naša generalna hipoteza (H1) upravo i govori da su ekonomski i društveni faktori oni koji utiču na rast populizma. O direknom uticaju ekonomskih faktora na glasanje teško je govoriti, ali u situaciji povećanja ekonomske nesigurnosti zasigurno da oni imaju određenog uticaja na krajnju odluku. Kada govorimo o indirektnom uticaju oni su itekako značajni. Šok koji može potresti ekonomsku sigurnost u državi je vrlo često odgovoran za promjenu povjerenja u političke aktere, pa čak i politike, ili naravno stavove prema migracijama, što znači da se te promjene ne mogu smatrati nezavisnim varijablama već zavisnim.

Ekonomska nesigurnost ili strah od njene pojave, dakle može uticati na indirekstan način na rast podrške populističkim strankama, što vidimo u primjeru gdje kroz ukazivanje na mogućnost gubljenja „statusa bijelaca“ u ekonomskom smislu, na koji je Tramp upozoravao

⁸⁷ L. Guiso, H. Herrera, M. Morelli i T. Sonno 2018, Populism: Demand and Supply, <http://www.heliosherrera.com/populism.pdf> Pristupili: 29.5.2019

svoje glasače, je znatno doprinio njegovoj pobjedi na izborima. Alaganova studija o posljedicama velike ekonomske krize je pokazala, da u dijelovima gdje je rasla nezaposlenost je ujedno i raslo i nepovjerenje političkim akterima i institucijama.⁸⁸ Dustman je došao do sličnog zaključka, navodeći da poslijekrize je raslo nepovjerenje prema institucijama i političkim akterima, pa je posljedica toga bila jačanje populizma.⁸⁹ Dakle, zaključujemo da razočarenje tradicionalnim strankama, zbog slabijih ekonomskih uvjeta u državi ili pojave ekonomskih prijetnji dovodi do povećanja podrške populističkim strankama.

Prema tome, iz teorije koju smo predstavili na samome početku ovoga rada proizilazi, (1) da glasači koji su pogodjeni krizom (u ovome slučaju migrantskom), tj oni koji se suočavaju ili bi mogli da se suoče s velikom ekonomskom nestabilnošću, trebali bi biti skloniji podržavanju populistički stavova. Uz to, (2) podršku populističkim strankama mogu pružiti oni koji gube povjerenje u tradicionalne stranke, politike i institucije, koji su najranjiviji manipulacijama populističkih retorika. Dalje, (3) nepovjerenje i negativni stavovi (npr. prema migrantima) mogu i sami biti uzroci za krizu. Što bi moglo da znači, nepovjerenje i anti-migrantski stavovi možda nisu dovoljni autonomni, kulturni pokretači glasačkog ponašanja, već kanali kroz koje ekonomska nesigurnost uzrokovana krizom utiče na krajnje rezultate glasanja. I posljednje, (4) kada je riječ o ponudi, populističke stranke očekivati je da budu prisutne oko politika kod kojih su tradicionalne stranke najviše razočarale, pogotovo u trenucima kada su efekti migrantske krize bili najveći i iz kojih su populističke stranke mogle izvući najveći profit⁹⁰.

Iz ovoga slijedi, da na strani potražnje, glasač se nalazi pred dvije odluke: da li da učestvuje u izborima, i druga odluka je da li da glasa za populističku stranku? Na strani ponude, populistička stranka treba da doneće odluku kako da poveća broj svojih glasova i koja platforma će to omogućiti. U slučaju populističkih stranaka, konačna podjela glasova ovisi o nivou razočarenja glasača strankama mainstreama, kao i o nivou ekonomske nesigurnosti koju glasači osjećaju. Zbog toga je očekivati da će se populistička stranka pozicionirati na političkom spektru tamo gdje je veći broj glasača i gdje retorika može biti znatno efektnija. FPÖ, Fideszi PiS su desne populističke stranke koje su prema našoj pretpostavci u H1, do učešća u vlasti došle pod pretpostavkom da postoji veliki broj potencijalnih glasača za desnicu, računajući na njihovu osjetljivost na nadolazeći problem koji migrantska kriza predstavlja po ekonomiju i društvo ovih država. Dakle, potrebno je da „mjerimo“

⁸⁸ L. Guiso, H. Herrera, M. Morelli i T. Sonno 2018, Populism: Demand and Supply, <http://www.heliosherrera.com/populism.pdf> Pristupili: 29.5.2019

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

karakteristike glasačkog tijela koje utiču mogu da utiču na krajnju odluku. Zbog toga prvo ćemo mjeriti eksplanatornu varijablu, koja je prema našoj hipotezi uzrok rasta populizma, a nazvat ćemo je *ekonomska nesigurnost*.

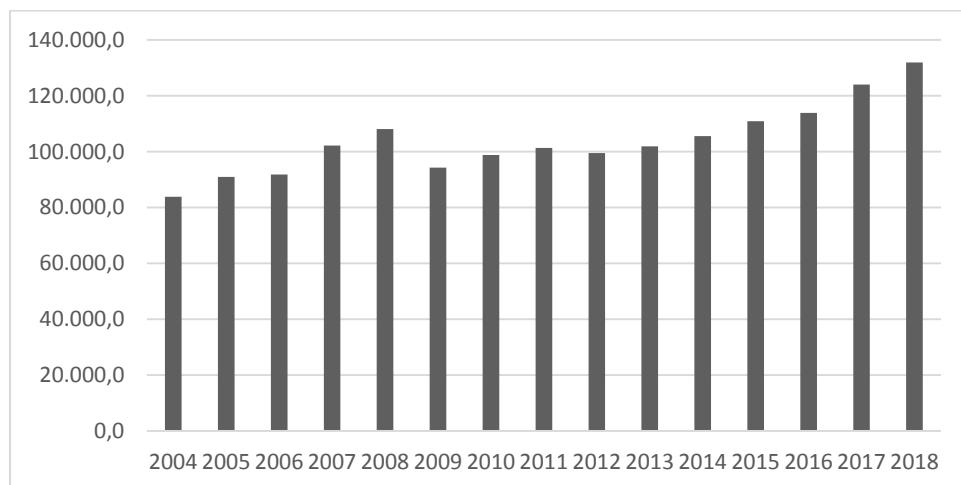
3.1. Generalno stanje nacionalnih ekonomija

Prema našoj PH1, pogoršanje stanja nacionalne ekonomije, utiče na porast podrške populističkim strankama. Kako bi testirali ovu hipotezu osvrnut ćemo se na makroekonomske indikatore, kao što je to GDP, ili GDP per capita koji ukazuju na generalno ekonomsko stanje u državi. Zbog toga u nastavku ćemo predstaviti nivoe GDP-a u naše tri promatrane države pojedinačno.

3.1.1. GDP

Iz grafikona 1 vidimo da je Mađarska imala primjetan rast GDP-a od njenog ulaska u EU pa do danas.

Grafikon 1 GDP Mađarska (Izvor: Eurostat)

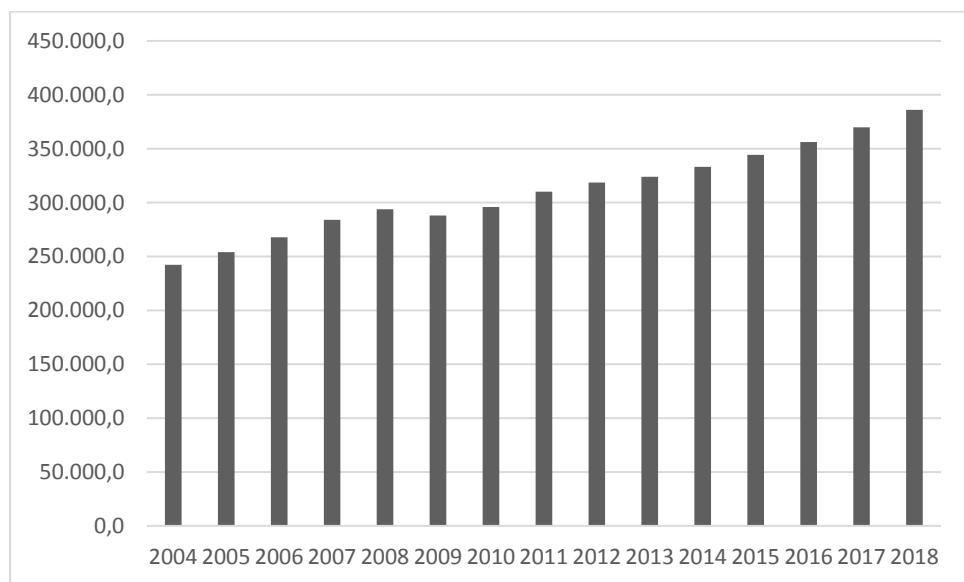

2008. godine on je iznosio 108 milijardi eura, međutim nakon toga uslijedio je pad, uzrokovani vjerujemo ekonomskom krizom koja je zahvatila Europu. Još 2010. godine na vlast je stupila stranka Fidesz i prvim godinama njene vlasti generalno ekonomija je nastavila da stagnira ili možemo reći da se oporavljava od ekonomske krize. Tek 2015. godine ona prevaljuje samo za 2 milijarde prethodni rekord iz 2008. godine i od tada slijedi konstantan rast GDP-a. TO implicira da migrantska kriza nije mnogo uticala na ekonomiju Mađarske, čak šta više, ona je

ostvarila značajan rast do 2018. godine u periodu vladavine Fidesza i iznosio je oko 131 milijardu eura.

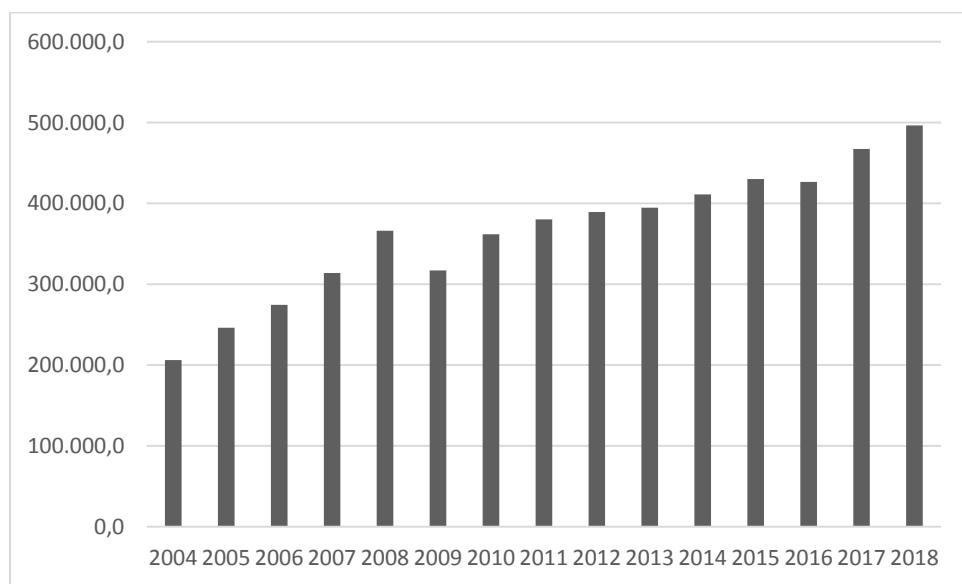
Kada govorimo o Austriji, možemo da primijetimo njene zaista dobre rezultate kada je u pitanju GDP (grafikon 2), za državu koja broji svega nešto više od 8 miliona stanovnika. Imala je skoro pa konstantan rast GDP-a u periodu 2004-2018. U ovome periodu samo 2009. godine je zabilježila manji GDP od prethodne godine i to za nešto više od 5,5 milijardi eura, što je najvjerojatnije desilo se zbog ekonomske krize. S druge strane, u ovom istom periodu je uspjela, da uz konstantan višegodišnji rast podigne svoj GDP za oko 144 milijarde eura. 2018 godine GDP je iznosio oko 386 milijardi eura, što nam govori da je riječ o jednoj od snažnijih ekonomija u Europi, na koju migrantska kriza nije imala skoro nikakvog negativnog uticaja, naravno u ekonomskom smislu.

Grafikon 2 GDP Austrija (Izvor: Eurostat)

Poljska ima više od 40 miliona stanovnika i kada nju spominjemo naravno da govorimo o najvećem iznosu GDP-a od ovih država. Ipak ono što ne možemo da ne primijetimo, je da 2004. godine, po ulasku u EU, imala oko 206 milijardi eura GDP (grafikon 3), pa je čak i Austrija u tom periodu imala viši GDP sa mnogo manjim brojem stanovnika. Ali, nakon toga usljeđuje znatan ekonomski rast. Od 2007. godine Poljska je bila pod liderstvom stranke PO sve do 2015. godine. U tom periodu je ostvaren značajan rast, pa su i štete nanesene ekonomskom krizom brzo sanirane i Poljska je vraćena na staze rasta GDP-a već 2010. godine. 2015. godine PiS dolazi na vlast u trenutku kada je ekonomija bila više nego u dobrom stanju, ali rast nije prestao pa je do 2018 GDP narastao na skoro 500 milijardi eura, što je više nego duplo u odnosu na godinu pristupanja ove zemlje EU.

Grafikon 3 GDP Poljska (Izvor: Eurostat)

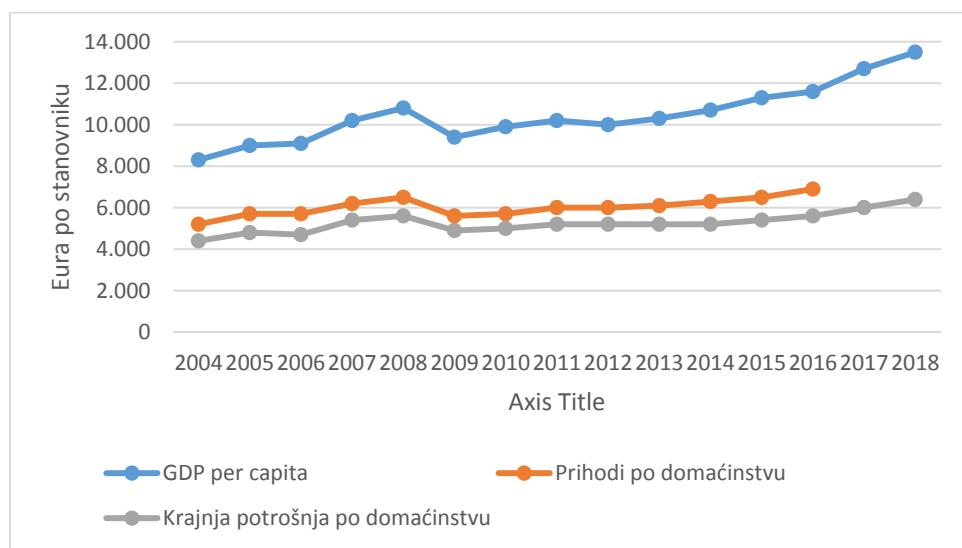
Podaci o GDP-u generalno nam govore o konstantnom napretku performansi ekonomija ovih država što ne ukuazuje na neku ekonomsku krizu uslijed intenzivnih migracija u Europi. Ovi podaci za sada ukazuju na suprotnosti u odnosu na našu PH1, ali u nastavku ćemo predstaviti podatke o GDP per capita kako bi došli do potpunije slike kako bi zaista mogli uvidjeti da li se stanje nacionalnih ekonomija manifestovalo na porast podrške populizmu.

3.1.2. GDP per capita

GDP per capita nam može reći nešto više o transferu performansi ekonomija država na stanovništvo. Kao što smo vidjeli u prethodnom poglavlju, sve tri države su bilježile konstantan napredak u ekonomskom smislu, pa je za očekivati da se taj napredak prenese i na rast životnog standarda i poboljšanje kvaliteta života kod stanovništva.

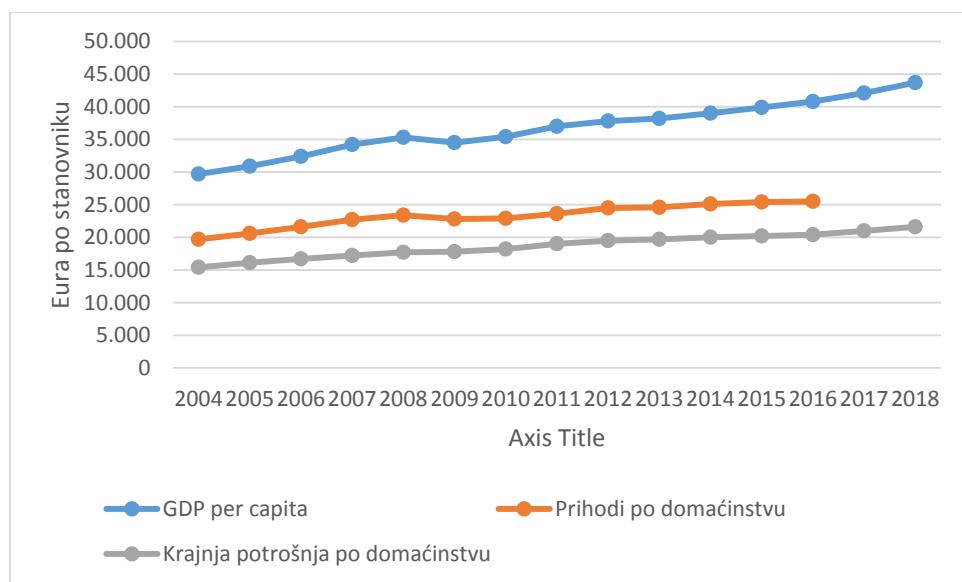
U grafikonu 4 vidimo da je u periodu populističke vlade (od 2010.), Mađarska ostvarivala konstantno rast, kako GDP-a per capita tako i prihoda po domaćinstvu. Upravo prije početka tog, GDP per capita je 2009. godine znatno oslabio, pa u neku ruku možemo i reći da su u ovome slučaju ekonomski faktori doprinijeli tome da Fidesz preuzme vlast u državi. Primjetno je to da je u periodu vlade Fidesza održana blaga razlika u nivou prihoda i krajnje potrošnje po domaćinstvu, što je svakako pozitivan ekonomski uticaj kojeg možemo povezati sa podrškom ovoj stranci.

Grafikon 4 GDP per capita, prihodi i pitrošnja po domaćinstvu u Mađarskoj (Izvor: Eurostat)

Grafikon 5 pokazuje nam da je Austrija zabilježila samo neznatni pad GDP per capita u 2009. godini. Osim toga bilježila je konstantan rast u sva tri indikatora koja promatramo u ovome grafikonu. Primjetna je i znatno veća razlika nego u Mađarskoj između ukupnih primanja i krajnje potrošnje po domaćinstvu. To nam ukazuje na znatno bolju ekonomsku stabilnost ove države, ali i da u ovome slučaju ekonomski faktori možda i nisu imali presudan uticaj, onda kada je u pitanju pružanje podrške stranci kao što je FPÖ.

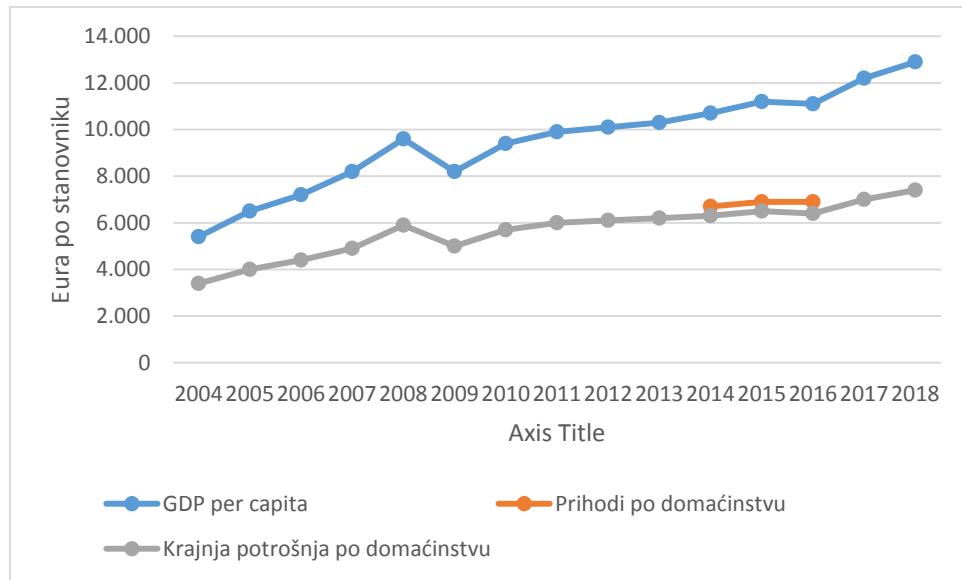
Grafikon 5 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Austriji (Izvor: Eurostat)

U slučaju Poljske, što vidimo u grafikonu 6, podaci o prihodima po domaćinstvu nisu kompletни. Međutim, GDP per capita nam ukazuje da Poljska, iako bilježi najniži nivo od ove

tri države, ujedno bilježi i najveći rast. Ona je svoj GDP per capita više nego uduplala i skoro dospjela Mađarsku. U periodu od 2015. godine kada PiS dolazi na vlast primjećujemo rapidni rast što se može odraziti na podršku ovoj populističkoj stranci, ali također u periodu koji je prethodio tome Poljska je imala stabilan rast, pa ovi indikatori ukazuju da ekonomski faktori možda ni u ovome slučaju nisu imali krajnji uticaj na ishod izbora iz 2015. godine.

Grafikon 6 *GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Poljskoj* (Izvor: Eurostat)

Generalni pregled podataka za sve tri države ne ukazuje na pogoršanje ekonomskog stanja, što je u suprotnosti sa našom PH1, što nas vodi do zaključka da dolazak populista na vlast nije moguće potpuno objasniti makroekonomskim indikatorima ili da ekonomski faktori možda nisu bili presudni uzroci rasta populizma u ovim državama. Zbog toga koristit ćemo se u nastavku i ostalim pomoćnim hipotezama kako, koje se odnose na niže nivoane analize i na ostale ekonomске indikatore radi potpunije analize.

3.2. Ekonomска nesigurnost

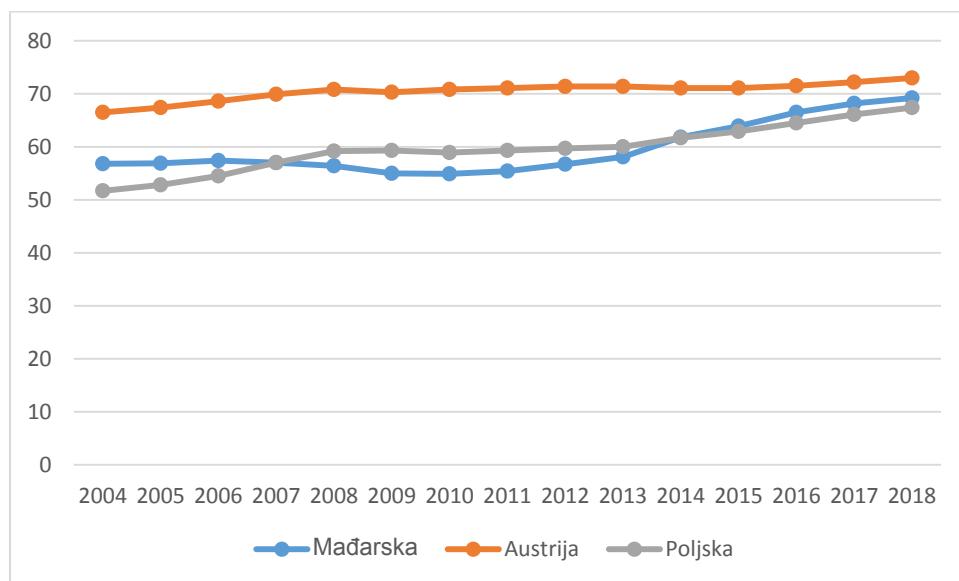
Prema našoj PH2, pogoršanje ekonomске nesigurnosti kod pojedinca, utiče na porast populističkih stavova. O ekonomskoj nesigurnosti kao varijabli, govori nam nekoliko indikatora, koje ćemo mi analizirati: *tržište rada* - stopa zaposlenosti i nezaposlenosti, s osvrtom na dugoročnu nezaposlenost glasača; *finansijska stabilnost*, -odnosi se na nivo primanja i životni standard unutar države, nestabilnost primanja, dugovi; i na kraju *sigurnost posla* („*job security*“) - nivo obrazovanosti, odnosno kvalifikovanosti i tip zaposlenja, pri-

čemu broj niskokvalifikovane radne snage i broj stanovništva zaposlenog u proizvodnji ili industriji smatramo podložnijim ekonomskim promjenama, odnosno nestabilnjim i više izloženim potencijalnim prijetnjama koje migrantska kriza nosi sa sobom.

3.2.1 Tržište rada

Kada pređemo s makro nivoa analize na individualni koji je mnogo bitniji za našu studiju (tiče se mnogo više potražnje), uočit ćemo pozitivan efekt dobrih performansi ekonomija ovih država i na pojedince. Prema našoj PH3 porast nezaposlenosti je jedan od uzroka jačanja populizma u naše tri promatrane države, pa bi najbolje bilo početi predstavljanjem podataka o stopama zaposlenosti i nezaposlenosti stanovništva. Interesantan je podatak da u periodu od početka migrantske krize, u kojem su na vlasti u ove tri države bile populističke stranke, stopa zaposlenosti je bilježila rast. Podatak koji najviše upada u oči je iz grafikona br. 7, a goviri da je u Mađarskoj stopa zaposlenosti porasla u periodu 2015-2018 godine za nešto više od 5%. Austrija očekivano, ima najviši nivo zaposlenosti od ovih zemalja, i to prema posljednjim podacima 73%, te ovaj podatak sam po sebi ne ukazuje na postojanje ekonomske nesigurnosti.

Grafikon 7 Stopa zaposlenosti (Izvor: Eurostat)

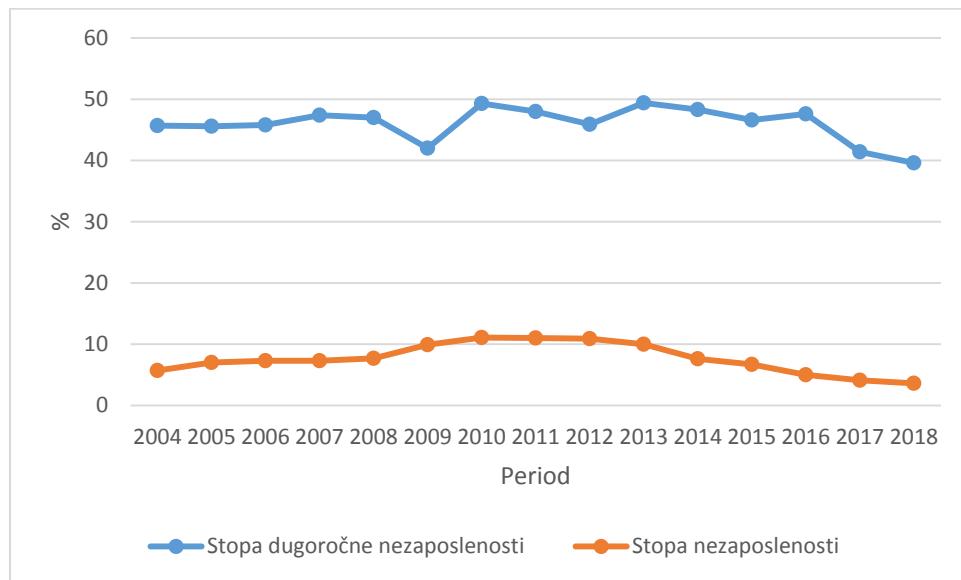

Ako napravimo osvrt na period prije početka migrantske krize (grafikon 7), u slučaju Mađarske i Poljske primijetit ćemo rast stope zaposlenosti čak i u periodu kada populističke stranke nisu bile na vlasti u ovim državama. To implicira da rast populizma nema svoje

uporište u povećanju nezaposlenosti, a razlog je upravo što do toga nije ni došlo. U nastavku ćemo još dopuniti ovu analizu sa podacima o stopi nezaposlenosti.

Stopa nezaposlenosti je pouzdaniji indikator za naš slučaj (grafikoni 8,9 i 10) koji ukazuje na ekonomsku nesigurnost. Podaci ukazuju na pozitivan uticaj populističkih stranaka u vlasti, i restriktivnih migracionih politika koji je doveo do opadanja stope nezaposlenosti u ovim državama u periodu migrantske krize. U slučaju Poljske i Mađarske (grafikoni 8 i 9), ova stopa je dostigla čak rekordnu vrijednost za ove države, i iznosi ispod 4%.

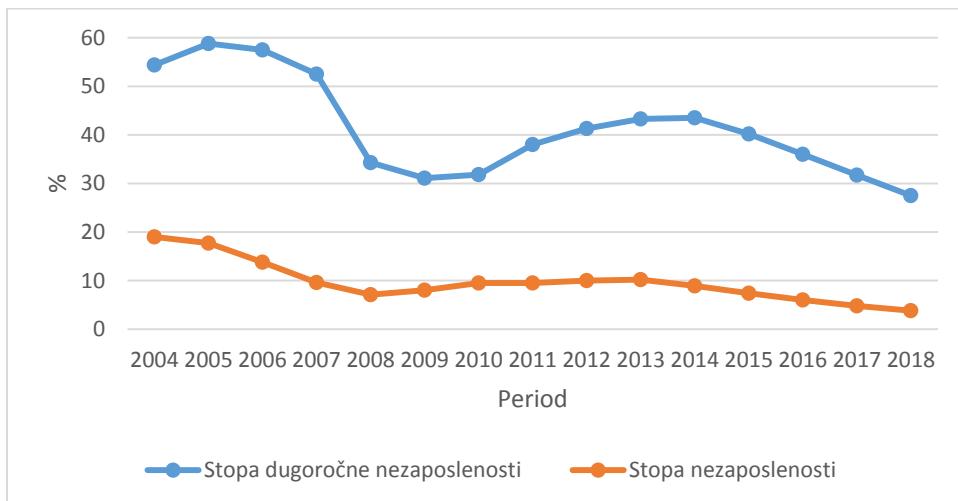
Grafikon 8 Stopa nezaposlenosti u Mađarskoj (Izvor: Eurostat)

Austrija trenutno ima neveći procenat nezaposlenosti od ovih zemalja, 4,9%, što je u neku ruku i pomalo iznenađujuće za ovu zemlju. Ipak po procenatu dugoročne nezaposlenosti,

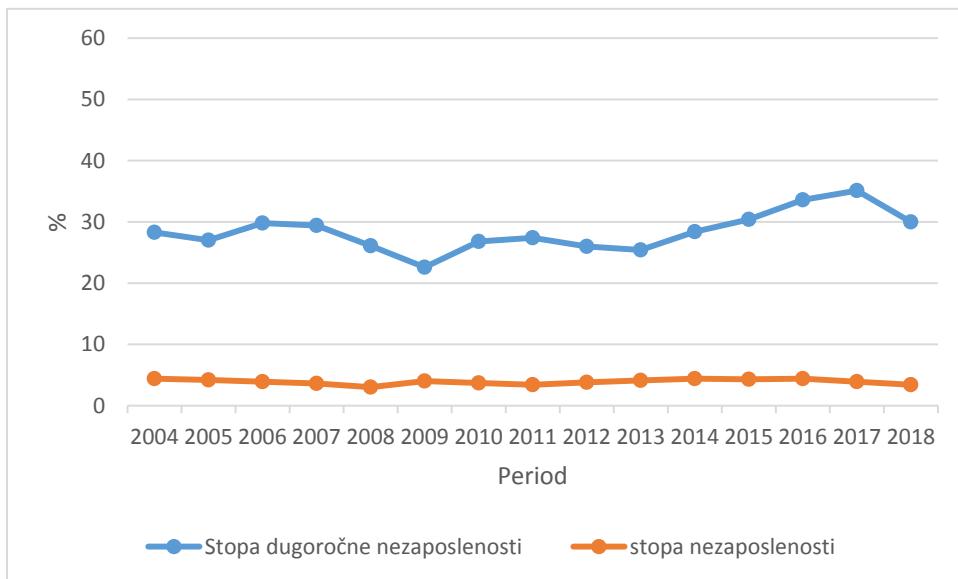
Poljska je u promatranom periodu napravila najveći pomak (grafikon br. 9). 2004 stopa nezaposlenosti je iznosila čak 19%, a dugoročna nezaposlenost je godinu poslije imala zabrinjavajući nivo od 58,8%. Nakon toga ove stope su nastavile da padaju, i u periodu prije posljednjih izbora imale su zadovoljavajuće iznose, oko 7 % što je bilo više nego pohvalno za tadašnju vladu PO, međutim PiS je dobio povjerenje građana. Politika PiS stranke iako je kontroverzna, ipak ona je na ovom polju dala dobre rezultate, pa je trenutni nivo nezaposlenosti na rekordnih 3,8%, s tim da je pohvalan i nivo dugoročne nezaposlenosti koji je na svega 27,5% što je izazov čak i za državu kao što je Austrija .

Grafikon 9 Stopa nezaposlenosti u Poljskoj (Izvor: Eurostat)

Austrija kroz čitav promatrani period održava nivo nezaposlenosti ispod 5%, što ukazuje na određeni nivo ekonomske stabilnosti (grafikon 10). Ova država skoro da nije osjetila ni ekonomsku krizu kada je u pitanju ovaj indikator, pa je za očekivati da ostane imuna i na migrantsku krizu. Dugoročna nezaposlenost maksimalnu granicu je dostizala do 35%, što je bolje za 5% od minimuma ove stope u Mađarskoj. Ukoliko sumiramo ove podatke, oni nam ukazuju na to da je FPÖ svoje dobre izborne performanse ostvario iz nekih drugih razloga, a ne ekonomskih.

Grafikon 10 Stopa nezaposlenosti u Austriji (Izvor: Eurostat)

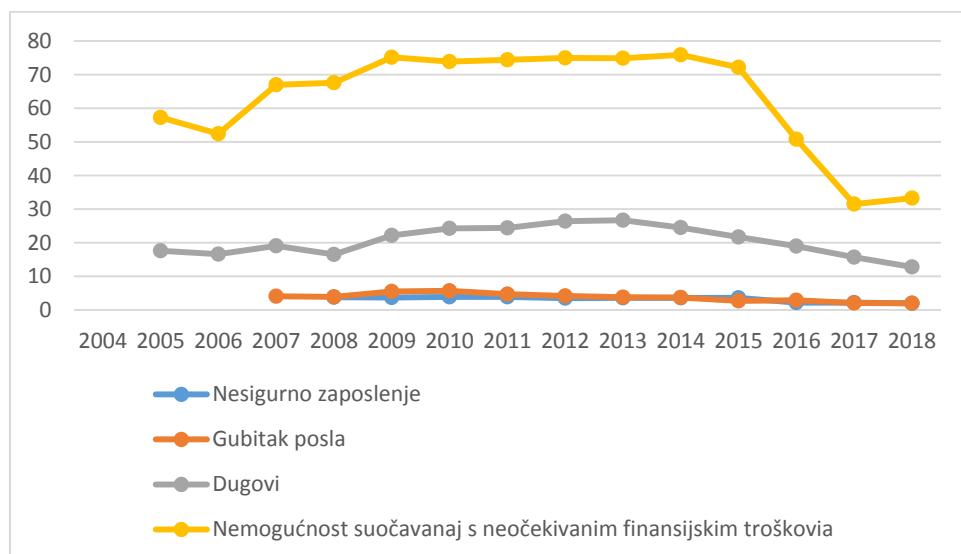
Ovi podaci ukazuju nam da ipak porast stope nezaposlenosti nije imao presudan uticaj za izborne pobjede populističkih stranaka u Austriji, Mađarskoj i Poljskoj. Ipak teško je razlučiti

da li je niža stopa nezaposlenosti uzrokovana dobrim ekonomskim performansama država ili restriktivnim migracionim politikama populističkih stranaka.

3.2.2. Finansijska nestabilnost

Prema našoj PH4, povećana finansijska nestabilnost kod pojedinca utiče na porast podrške populističkim strankama. Koristit ćemo indikatore za mjerjenje koji nam prilično pouzdano govore o finansijskoj nestabilnosti zaposlenih glasača, a ti indikatori su: nesigurno zaposlenje, gubitak posla, dugovi (hipoteke) ili nemogućnost suočavanja s neočekivanim finansijskim troškovima. Ovi indikatori su naravno rezultat generalnog stanja ekonomija u državi, nivoa životnog standarda i nivoa troškova kod pojedinaca.

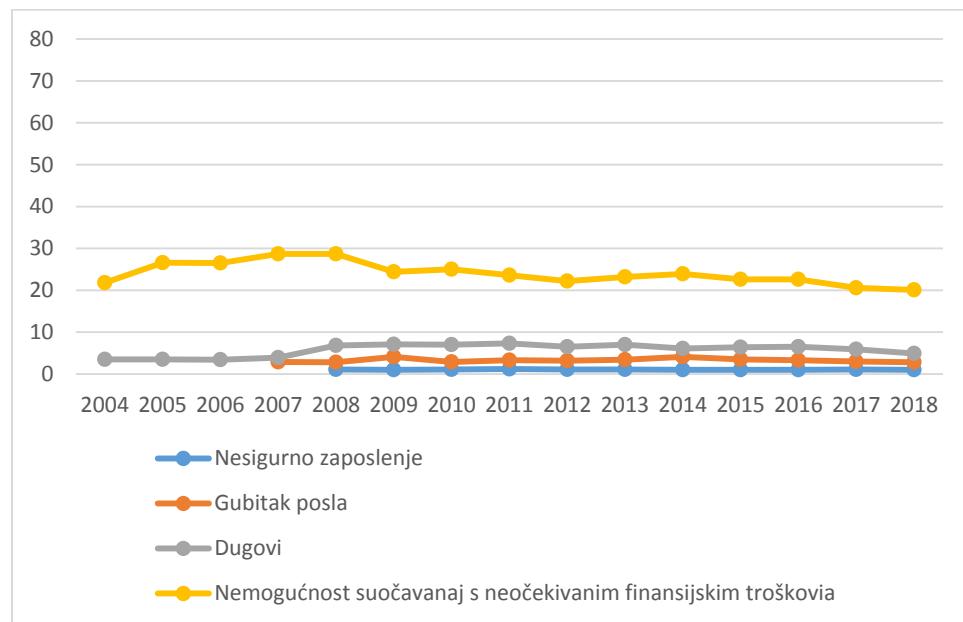
Grafikon 11 Finansijska nesigurnost u Mađarskoj (Izvor: Eurostat)

Grafikon 11 nam pokazuje da u Mađarskoj prije početka migrantske krize čak oko 72% stanovništva je imalo poteškoće sa suočavanjem s nepredviđenim troškovima i ovaj indikator najbolje oslikava razliku u finansijskoj nestabilnosti stanovništva među ovim državama. U 2009. godini, prije dolaska populističke stranke na vlast, ova stopa je dostizala rekordnu vrijednost, što možemo u konačnici povezati s izbornim uspjehom Fidesza. Osim toga, bila je jako visoka stopa zaduženja kod stanovništva Mađarske u prethodnom periodu, a rast ove stope je krenuo s dolaskom Fidesza na vlast 2010. Međutim primjetno je da su od 2015. godine pa naovamo, stope svih ovih indikatora u konstantnom padu, što znači da se finansijska situacija u Mađarskoj prilično stabilizovala.

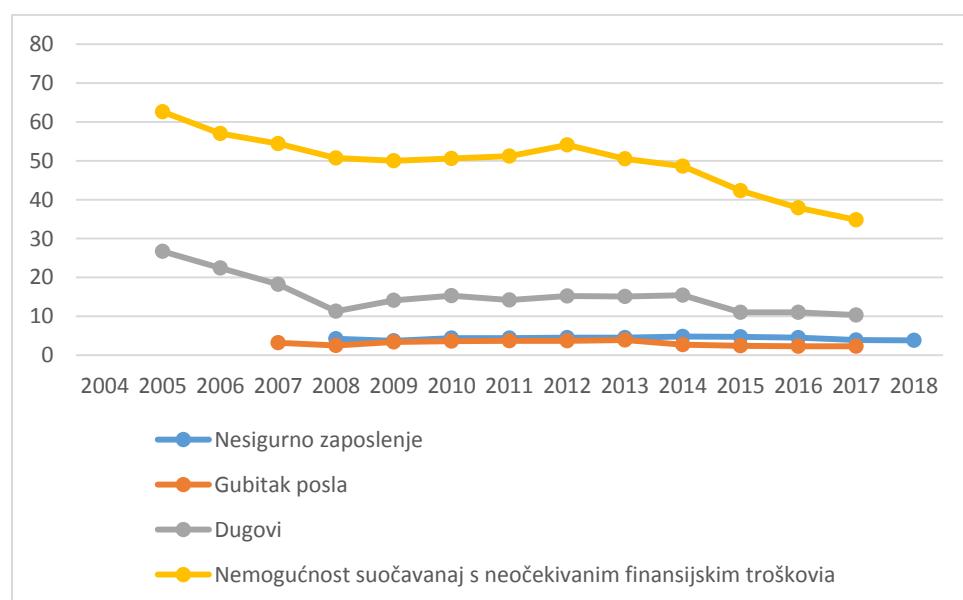
Grafikon 12 oslikava prilično stabilno finansijsko stanje u Austriji u periodu 2004-2018. Sva četiri promatrana indikatora imaju prilično niske stope, tj. najniže od ovih država, što vidimo detaljnije u tabelama u appendixu. Izgleda da je u ovom slučaju najjasnije da finansijska nestabilnost nije bila uzrok izbornog uspjeha FPÖ -a.

Grafikon 12 Finansijska nesigurnost u Austriji (Izvor: Eurostat)

Ukoliko poređimo grafikon 11 i 13, vidjet ćemo da je čak i Poljska bilježila niže stope od Mađarske u promatranom periodu. Poljska bilježi konstantan napredak u polju finansijske nesigurnosti, međutim kao i u slučaju Mađarske, nemogućnost suočavanja s nepredviđenim finansijskim troškovima je bila duplo viša nego u Austriji, što je ipak zabrinjavajući podatak.

Grafikon 13 Finansijska nesigurnost u Poljskoj (Izvor: Eurostat)

Nivo zaduženja poljskog stanovništva je iznosio oko 10%, što je znatno bolje nego u slučaju Mađarske. Stopa nesigurnog zaposlenja i gubitak posla je prilično niska u sva tri slučaja, pa nam ova 2 indikatora više govore o finansijskoj stabilnosti, a ne o nestabilnosti.

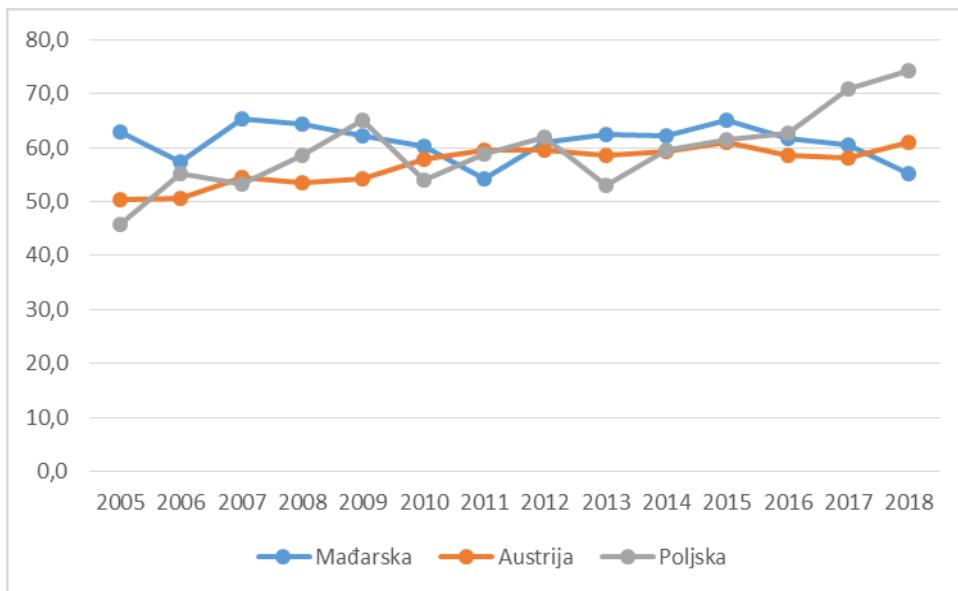
Kada sumiramo ove podatke, možemo reći da je jedino u Austriji finansijska situacija prilično stabilna kroz čitav promatrani period. To nam govori da naša PH4 u ovom slučaju nije tačna. Ipak druga dva slučaja nam ukazuju mnogo više na tačnost naše PH4. U Mađarskoj i Poljskoj zaposleno stanovništvo nije imalo prilično visok nivo finansijske sigurnosti, što je svakako moglo da privuće glasače iz tih grupa da glasaju za PiS ili Fidesz. Prema tome možemo reći da je naša PH4 djelimično tačna u ovoj studiji.

3.2.3. Mogućnost zaposlenja

Prema našoj PH5, takmičenje na tržištu rada s migrantima smanjuje šanse domaćeg stanovništva za zapošljavanje. Na mogućnost zapošljavanja utiče više faktora, ali može se objasniti pomoću teorija o ponudi i potražnji na koje utiču brojni faktori, kao što su karakteristike tržišta rada, nivo obrazovanosti i stručne spreme pojedinca i sl. Kao što je u teorijskom dijelu ovoga rada rečeno o „dual labour market“ teoriji, za očekivati je da uslijed intenzivnijih migracija bude povećana konkurenциja između radnika migranata i domaćih radnika. Radnici migranti važe za jeftiniju radnu snagu posebno u sektorima gdje je zaposlena niže i srednje kvalifikovana radna snaga. Prema tome, napraviti ćemo i pregled zapošljavanja migranata.

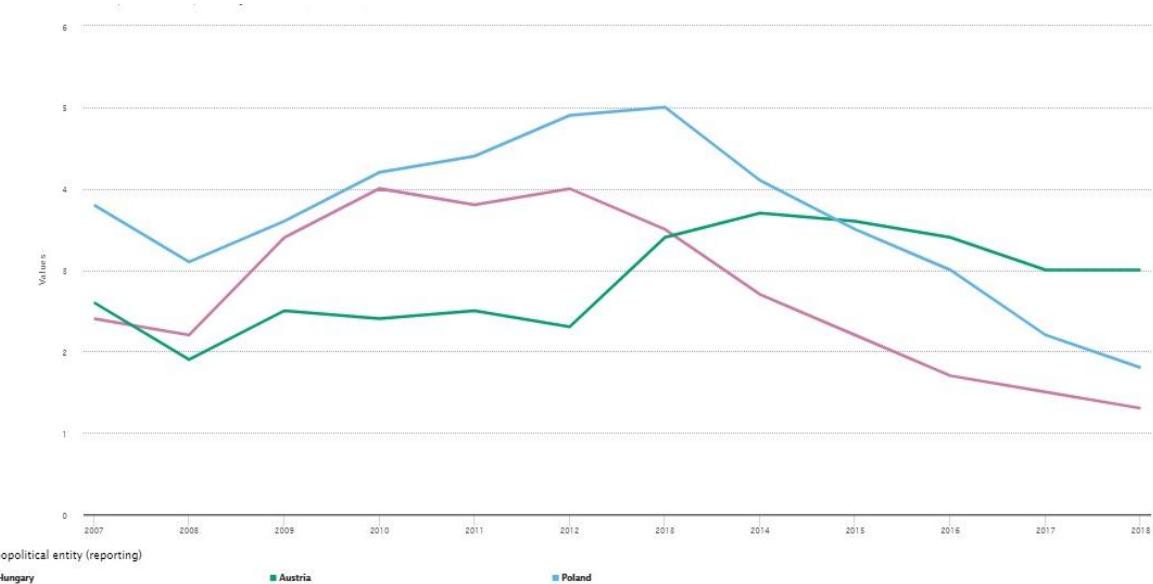
U prethodnim poglavljima govorili smo o generalnom porastu nivoa zaposlenosti u naše tri države. Kada je riječ o zapošljavanju migranata, što vidimo iz grafikona br. 14, u proteklom periodu primjetne su određene varijacije. Stope zapošljavanja migranata su nešto niže u prosjeku od generalne stope zapošljavanja unutar država, što nam ne ukazuje na direktnu opasnost za domaće radnike. Nakon početka migrantske krize stopa nastavlja da raste u Poljskoj i to za nešto više od 10%. Austrija ima prilično stabilnu stopu zapošljavanja tijekom čitavog perioda istraživanja, pa je tako ostalo i tijekom migrantske krize. Za razliku od njih u Mađarskoj ova stopa počinje drastično padati, pa je stopa niža za 10%. Prema tome, zabrinutost domaćih radnika u Mađarskoj i Austriji za mogućnost njihovog zaposlenja nema stvarni osnov, dok za razliku od toga u Poljskoj nagli porast zaposlenja radnika migranata, ipak može biti razlog rasta podrške populističkim strankama.

Grafikon 14 Stopa zapošljavanja migranata (Izvor: Eurostat)

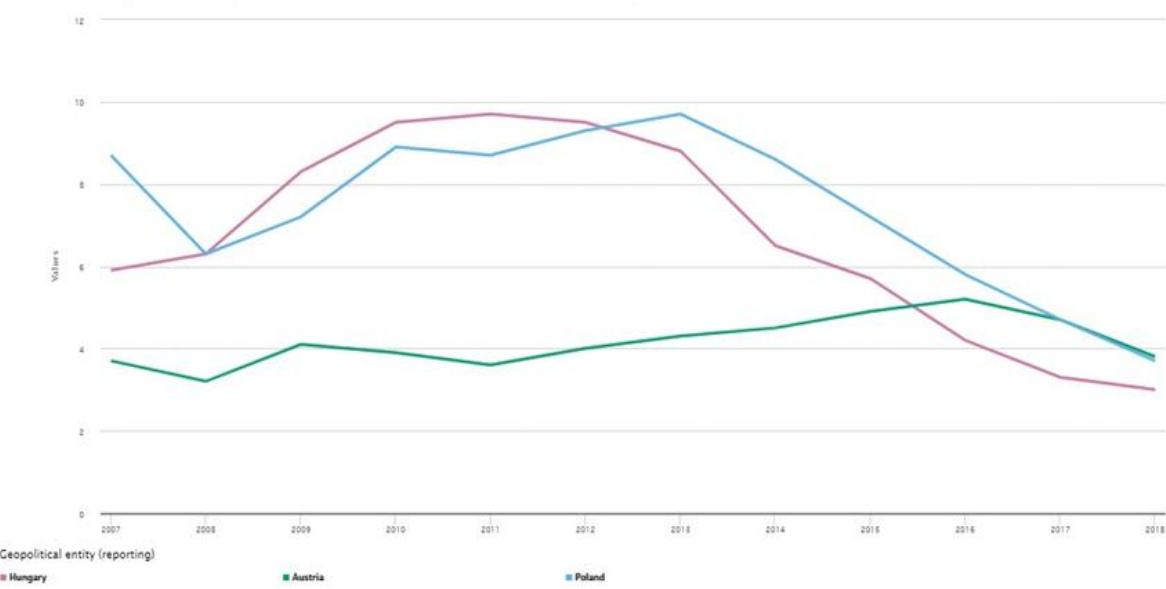
Ukoliko pogledamo nivo nezaposlenosti domaćeg stanovništva po nivou stručne spreme (slika br. 1) primijetit ćemo pad nezaposlenosti nisko kvalifikovane radne snage, koja je prema našoj teoriji trebala biti i najizloženija efektima migracija.

Slika 1 Nivo nezaposlenosti nisko kvalifikovane radne snage 2007-2018 (Izvor: Eurostat)

Također, pad nezaposlenosti (slika br. 2) se desio i kod srednje kvalifikovane radne snage, što nam jasno ukazuje da se mogućnost zaposlenja nije pogoršala u prethodnom periodu, nego naprotiv, ona se čak i poboljšala. Ipak, primjetno je da je niže kvalifikovana radna snaga pod većim pritiskom gdje se suočava sa migrantskom konkurentsksom snagom, posebno u Austriji.

Slika 2 Stopa nezaposlenosti srednje kvalifikovane radne snage 2007-2018 (Izvor: Eurostat)

Ovi podaci impliciraju da u ove dvije od tri države ne postoji intenzivnije takmičenje na tržištu rada između ranika migranata i domaćih radnika. To nam ukazuje na djelimičnu tačnost naše PH5. Nešto intenzivnije takmičenje je postojalo prije početka same migrantske krize, ali nakon dolaska populističkih stranaka na vlast ono ipak polahko prestaje. Uzrok naravno mogu biti prilično restriktivne migracione politike populističkih stranaka u izvršnoj vlasit o kojima je bilo znatno više govora na samom početku drugog dijela. Prilično je visoka stopa zapošljavanja radnika migranata u primarnom i sekundarnom sektoru, ali također u padu je i stopa nezaposlenosti domaćeg stanovništva. To nam jasno ukazuje da PH5 u ovim slučajevima nije potpuno primjenjiva, i da teško objašnjava rast uticaja populističkih stranaka.

4. Društveni faktori

U poglavlju broj 2 je rečeno nešto više o karakteristikama populističkih stranaka u vlasti Austrije, Mađarske i Poljske. Naime, ovo su desne populističke stranke, koje su ako pogledamo ih sa strane ponude, predstavile jake anti-imigracione programe sa restriktivnim ekonomskim i društvenim politikama u periodu migrantske krize, što je svakako moglo da bude uzrok izbornih pobjeda populističkih u odnosu na stranke mainstreama. Ono što ćemo mi promatrati u ovome poglavlju ipak tiče se potražnje, a pod time mislimo stavove stanovništva na osnovu kojih ćemo da procijenimo da li su oni kao takvi bili uzroci podrške populističkih stranaka.

4.1. Anti-imigracioni stavovi kod stanovništva

Iako mnoge populističke stranke kombiniraju politike s lijeve i desne strane političkog spektra, ono što razlikuje desni populizam od lijevog je upravo odnos spram migracija. Anti-imigraciona politika je ono za što desne populističke stranke kao što su PiS, Fidesz ili FPÖ naglašavaju. Zbog toga ćemo, analizirati kakvi su stavovi stanovništva prema migracijama.

European Social Survey u periodu 2002-2014 je sproveo istraživanje o nivou podrške za migracije u Europi. Na pitanje: „da li migracije čine državu boljim ili lošijim mjestom za život,“ rezultati su pokazali da se daju nagovijestiti određene promjene u društvu. Prema tome jedino u Austriji stanovnici su postali negativniji prema migracijama nego ranije, za razliku od Poljske u kojoj je stanovništvo postalo još pozitivnije kada je riječ o efektima migracija na društvo. U Mađarskoj stavovi skoro da se nisu ni mijenjali, što i dalje ovu zemlju svrstava u zemlje s najnegativnijim odnosom prema migracijama, ne samo od ove tri, nego i u Europi generalno. Ipak, ovo nam ne govori o polarizaciji društva koja se možda dešava u pozadini ili o stavovima prema određenim grupama migranata, koje ćemo analizirati u nastavku.

European Social Survey kako bi istražio odnos domaćeg stanovništva prema različitim grupama migrantima je proveo nekoliko istraživanja. U početku je to bila jednostavna podjela o odnosu prema migrantima koji dolaze s europskog kontinenta u odnosu na one koji ne dolaze. U posljednjim istraživanjima išli su čak i dalje, pa su nam dostupni podaci o stavovima prema jevrejskim, muslimanskim ili romskim migrantima. Nažalost, ovako detaljni podaci su samo dostupni za period do 2014. godine, koja važi za godinu prije početka

migrantske krize, ali ipak ove podatke smatramo relevantnim za našu studiju baš iz tog razloga. Za svaku grupu migranata je postavljano pitanje, da li bi dozvolili dolazak velikom broju, nekim, malom broju ili ne dozvoliti dolazak migranata.

4.1.1. Stavovi prema migrantima različitog etničkog/rasnog/religijskog projekla

Prema PH6, intenzivne migracije su uticale na porast netolerancije prema migrantima različitog kulturnog porijekla, što je za posljedicu imalo rast populizma. Ukoliko pogledamo grafikon br. 15, primijetit ćemo da je stanovništvo Poljske i Austrije prilično pozitivno kada je riječ o dolasku migranata u njihovu državu, ali u istom trenutku i oprezno. Najveći broj odgovora iz ovih država pokazuje da je stanovništvo za to da se dopusti dolazak nekim ili malom broju migranata, što je ukupno za ova dva odgovora negdje iznad 70%. S druge strane, nemoguće je neprimjetiti negativan odnos prema migrantima u Mađarskoj, gdje čak 47% ispitanika smatra da ne treba uopšte dozvoliti dolazak migranata u njihovu državu, a 39% je za dolazak malog broja migranata. To nam ukazuje da naša PH6 u slučaju Mađarske je prilično tačna, dok za Austriju i Poljsku djelimično. Ipak, kod stanovništva u ovim državama bi mogla postojati tolerancija barem za one grupe migranata kojima prijeti određena opasnost.

Grafikon 15 Odnos prema migrantima različitog etničkog/rasnog porijekla (Izvor: ESS S7)

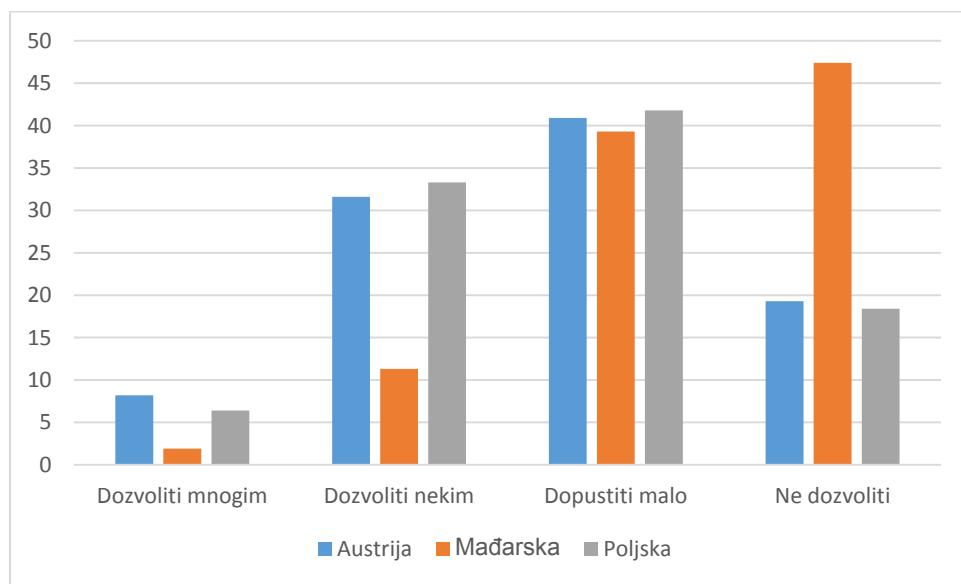

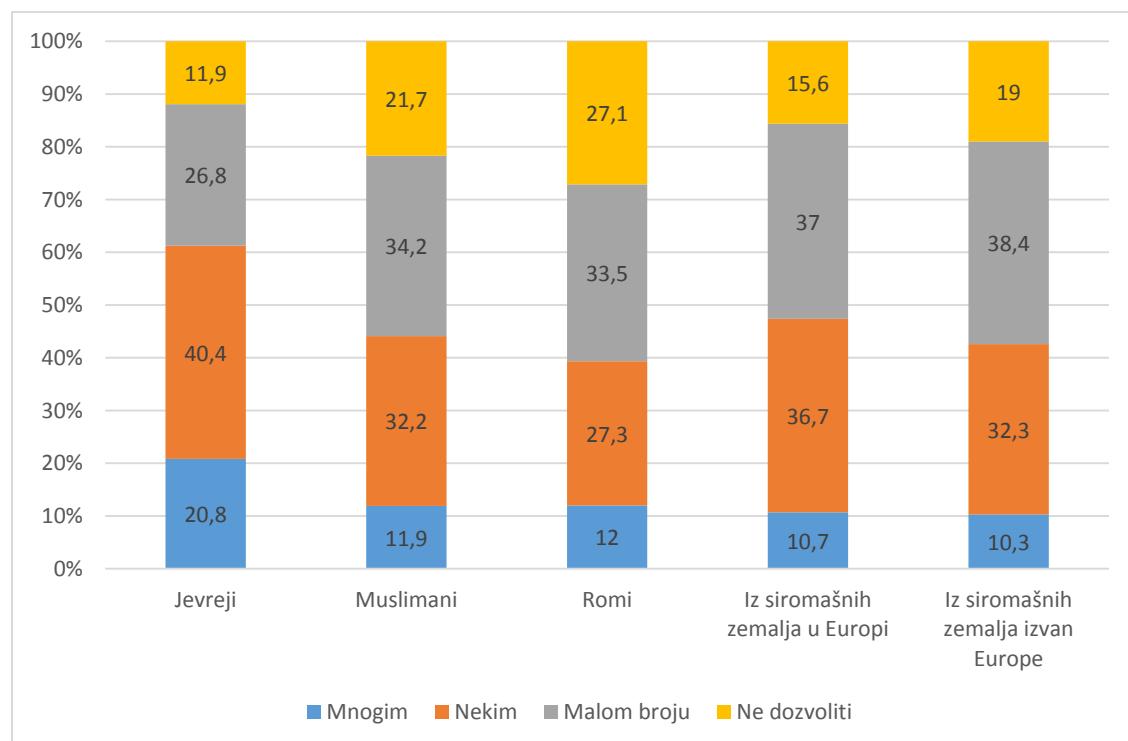
Tabela 13 (vidi appendix) pokazuje da je jasna prioritizacija migranata u ovim državama, posebno u Austriji i Poljskoj, gdje čak 43% i 47 % ispitanika je za dolazak nekih migranata istog etničkog ili rasnog porijekla a samo 10% protiv dolaska bilo kojih migranata. Kao

dodatak odgovoru, ispitanici u Austriji i Poljskoj favoriziraju pripadnike istog ili sličnog kulturnog porijekla, što upravo potvrđuje PH6. Također, i u Mađarskoj najveći broj ispitanika je istog mišljenja ali sa znatno manjim odstupanjima u odnosu na ostale odgovore, pa možemo reći da stanovništvo Mađarske nešto blaže favorizuje dolazak migranta istog etničkog/rasnog porijekla nego što je to slučaj u Austriji ili Poljskoj.

Iako su nešto stariji podaci iz ESS S7⁹¹, u njima možemo pronaći jako interesantne podatke o odnosu prema pojedinim grupama migranata. Grafikon br. 16 kao i 17 ili 18 nam ukazuju da postoji određena hijerarhija, da tako kažemo, migranata koji su više ili koji su manje poželjni. Naravno najpoželjniji su migranti istog rasnog ili etničkog porijekla kao domaće stanovništvo. Također, pokazalo se da su Jevreji poželjniji nego muslimani, koji su opet poželjniji nego Romi.

Grafikon br. 16 upravo nam pokazuje da ni Austrija nije izuzetak. Migranti izvan Europe i oni iz Europe skoro da su isto poželjni, odnosno nepoželjni. Ipak, blago su možemo reći favorizirani migranti koji dolaze izvan Europe, što je pomalo iznenađujuće. Hijerarhija je izdiferencirana kada govorimo o različitim etničkim ili religijskim porijeklima migranata. Jevreji su najpoželjniji, nakon njih slijede muslimani pa tek onda Romi.

Grafikon 16 Odnos prema različitim grupama migranata u Austriji (Izvor: ESS S8)

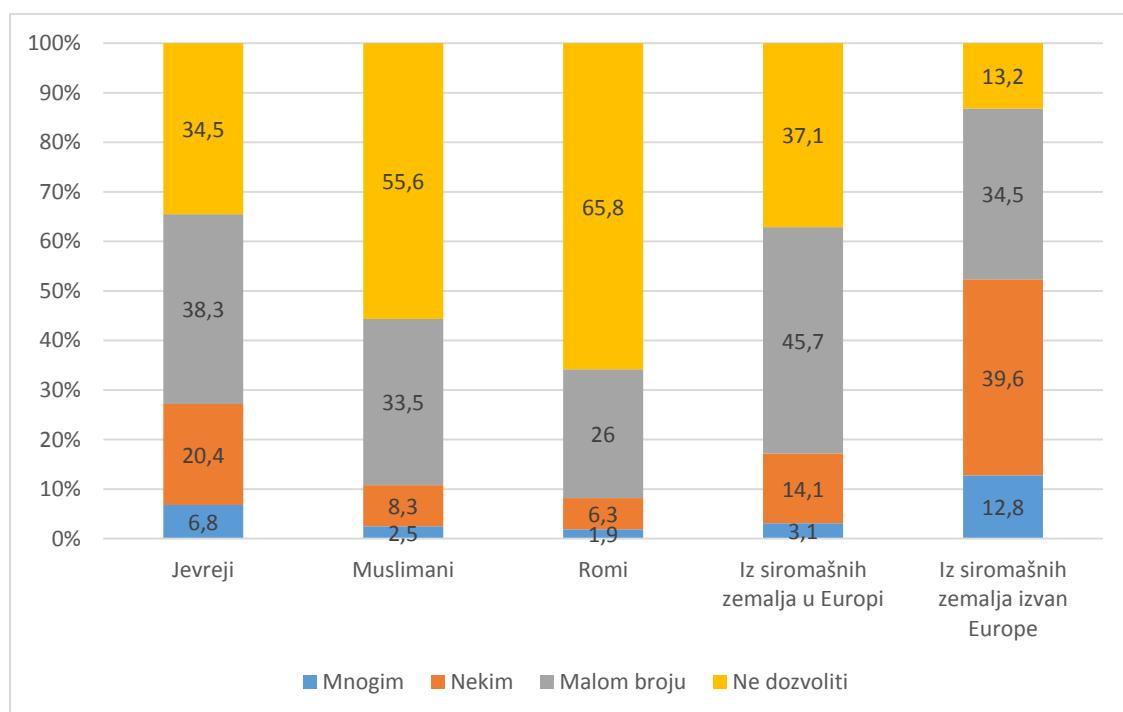

⁹¹ Razlog zašto u istraživanju koristimo podatke iz ESS7 (2014.) je taj što ovako detaljni podaci nisu još dostupni iz ESS S8 (2016.) ili ESS S9 (2018.).

Interesantno je da su stavovi austrijskog stanovništva prilično izbalansirani kada je riječ o odnosu prema drugim grupama, što je svakako pozitivno, jer ukazuje na dozu suosjećanja sa prisilnim migrantima.

Ispitanici Mađarske su imali znatno drugačije stavove, što vidimo u grafikonu br. 17. Iznenadjuće je da su migranti izvan Europe znatno poželjniji od onih koji dolaze iz Europe. Čak 37% ispitanika je izjasnilo se da je protiv dolaska migranata iz Europe, dok samo 13% je protiv dolaska onih s drugih kontinenata. Interesantno je da je jako mali procenat onih koji su za dolazak velikog broja migranata iz svih promatranih grupa.

Grafikon 17 Odnos prema različitim grupama migranata u Mađarskoj (Izvor: ESS S8)

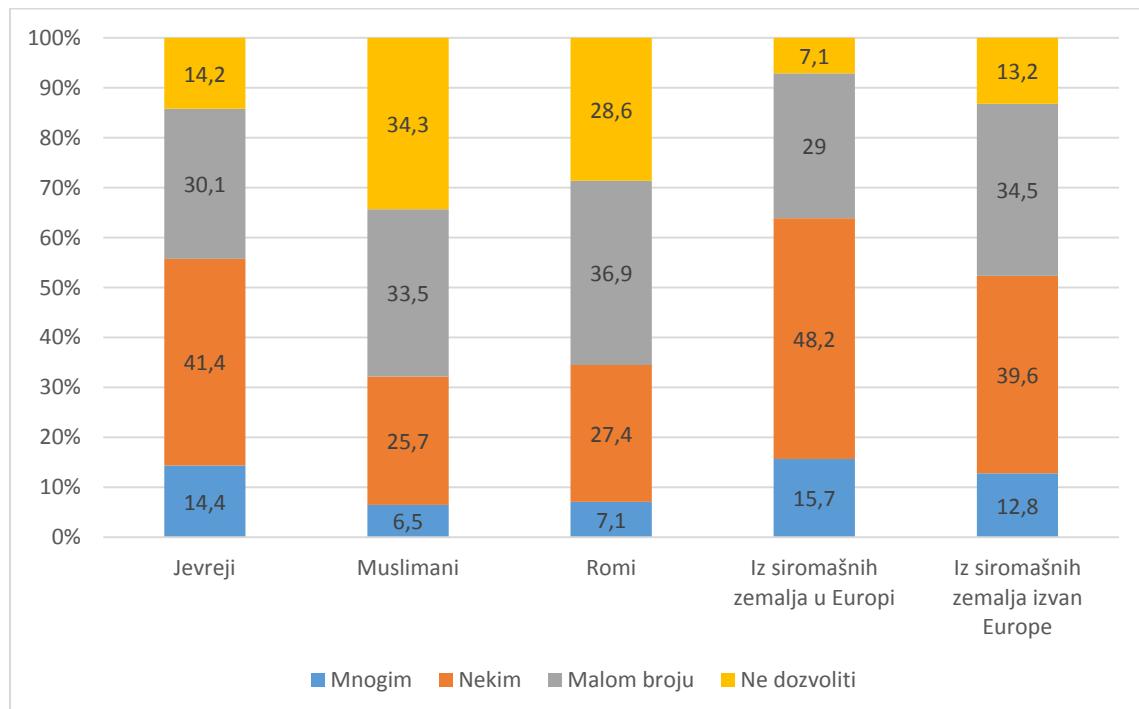

Jevreji su ponovno najpoželjnija grupa, iako je čak 34,5% protiv njihovog dolaska, pa tako recimo u Austriji, iako su Romi bili najnepoželjnija etnička grupa, samo 27,1% ispitanika je bilo da se ne dozvoli njihov dolazak u Austriju. Muslimani su na drugom mjestu s čak 55,6% ispitanika koji su za nedozvoljavanje njihovog dolaska u Mađarsku. Romi su najnepoželjnija etnička grupa, gdje oko 65,8% je za zabranu njihovog dolaska i samo 1,9% onih koji su za to da se dozvoli dolazak mnogim pripadnicima Romske skupine.

Poljska se također razlikuje od prethodna dva slučaja i od očekivanih rezultata. Naime, u grafikonu br. 18 možemo primijetiti da Poljaci favoriziraju migrantske skupine koje dolaze iz Europe, u odnosu na one koji dolaze izvan. Čak 15% ispitanika je da se dozvoli dolazak mnogim i 48,2% nekim migrantima iz Europe što je više nego u bilo kojem slučaju od ove tri

države. Primjetan je i jako nizak procenat onih koji se potpuno protive dolasku migranata, bilo da su oni iz Europe ili izvan. Kada je riječ o etničkom porijeklu migranata, Jevreji su ponovno favorizirana grupa, što je možemo reći i očekivano, zbog same historije Poljske.

Grafikon 18 odnos prema različitim grupama migranata u Poljskoj (Izvor: ESS S8)

Interesantno je da za razliku od prethodna dva slučaja, ispitanici u Poljskoj su se izjasnili da favoriziraju više Rome od muslimana. Razlika nije prevelika, ali negdje 3-6% su poželjniji Romi, odnosno muslimani nepoželjniji od njih. Ukoliko pogledamo na podatak koji je prethodno naveden, da su migranti iz Europe poželjniji od onih izvan, objašnjenje postaje jasnije, iako nije sasvim potpuno.

Kao zaključak iz ovoga možemo iznijeti, da je naša PH6 potvrđena i da zaista netolerancija prema migrantima različitog kulturnog porijekla postoji. Naizraženija je u Mađarskoj, u kojoj ispitanici su iskazali oštar odnos prema dolasku bilo kojih migranata. Ispitanici u Austriji i Poljskoj su imalo nešto sličnije stavove, pa su tako ipak podržali dolazak određenih grupa migranata različitog kulturnog porijekla, od čega su najviše favorizirani Jevreji, nakon toga muslimani pa tek onda Romi. Takoder, preferirani su migranti iz Europe u odnosu na one izvan, Najpoželjniji migranti u sve tri zemlje su oni koji pripadaju istom kulturnom porijeklu što potvrđuje još jednom PH6.

4.1.2. Stavovi prema migracijama

Jako je interesantan pronađazak ESS-a u studiji pod nazivom „Attitudes towards Immigration and their Antecedents” iz 2014. godine (godina prije početka migrantske krize).⁹² Naime, ova studija je pokazala kako generalno stanovništvo u Evropi je zabrinutije za posljedice migracija po sigurnost i kulturu nego ekonomiju. Najnegativniji uticaj migracija prema javnoj percepciji je na kriminal. Čak 60% u 2014. je smatralo da imigracije čine probleme s kriminalom gorim, a čak 42% je smatralo da migranti odnose više nego što donose, misleći konkretno na takse i usluge, odnosno socijalne beneficije. Ovo implicira da naša PH7 prema kojoj kulturni faktori imaju presudan uticaj za rast populizma i nije tačna.

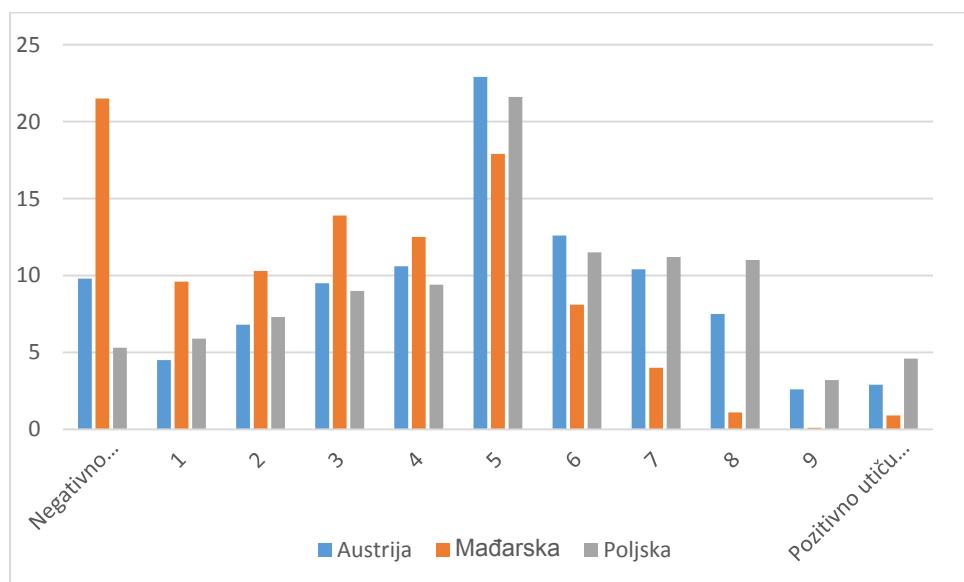
Ipak pozitivniji dio studije se odnosi na ekonomiju, pa je percepcija javnosti bila nešto manje negativna kada je riječ o uticaju migranata na zapošljavanje ili kulturne posljedice. Međutim primjetno je da u periodu 2002-2014 percepcija uticaja migracija na kulturu se sve više kretala u negativnom smjeru. Iz toga dolazimo do zaključka, da iako kulturni faktori nisu bili oni koji su vršili najveći pritisak na javnost, zabrinjavajuće je da oni postaju sve više oni koji preovladavaju. Kada je riječ o ekonomiji, studija pokazuje da u državama s višom stopom nezaposlenosti, zabrinutost je u porastu, pa je u tim zemljama na drugom mjestu, odmah poslije zabrinutosti za sigurnost, bila ekonomija, a ne takse i usluge. Jedna od tih zemalja je bila i Poljska.

4.1.3. Percepcija uticaja migracija na ekonomiju

U nastavku ćemo detaljnije predstaviti te podatke ESS-a s fokusom na naše odabrane tri države u ovom istraživanju. Prema podacima iz 2016. godine u grafikonu br. 19, o uticaju migracija na ekonomiju, možemo vidjeti da je percepcija najpozitivnija u Poljskoj, što je jako iznenadujuće, posebno nakon prethodno pomenutih rezultata iz studije ESS-a o zemljama s višom stopom nezaposlenosti.

⁹² ESS 2014, Attitude toward migrations,
https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS7_toplines_issue_7_immigration.pdf Pristupili: 26.6.2019

Grafikon 19 Imigracije, dobre ili loše za ekonomiju? (Izvor: ESS S8)

Ipak, generalna percepcija je više negativna nego pozitivna, za što je najviše zaslužna Mađarska. Više od 60% ispitanika u Mađarskoj smatra da u manjoj ili većoj mjeri migracije negativno utiću na ekonomiju, a od njih čak 21,5% je potpuno negativno, što je za dva puta više nego u Austriji i četiri puta više nego u Poljskoj. Ispitanici u Austriji imaju nešto više negativnu, nego pozitivnu percepciju, ali ni blizu kao što je to u slučaju Mađarske.

Slično prethodnom problemu, ispitanicu su odgovarali i na pitanje da li migranti preuzimaju ili stvaraju nova radna mjesta? Percepcija se pokazala još nešto negativnijom u sva tri slučaja (vidi appendix, tabela br. 14). Najvidljiviji porast je broj negativnih odgovora u slučaju Poljske ali i neutralnih odgovora ne samo u Poljskoj nego i u Austriji. Negativna percepcija o ovome problemu je još viša kod ispitanika u Mađarskoj nego u prethodnom slučaju.

Ranije je rečeno da studija ESS iz runde 7 je pokazala, da kada je riječ o taksama i uslugama, ispitanici širom Europe ovaj problem su smjestili na drugo mjesto po zabrinutosti odmah iza kriminala. Tako je i u slučaju Austrije i Mađarske s tim da je u Poljskoj percepcija pozitivna, ali i negativan trend je također u porastu (vidi appendix, tabela br. 15). Interesantno je da ispitanici Austrije su pokazali skoro jednak nivo kao u Mađarskoj u vezi zabrinutost za održavanje državnog blagostanja.

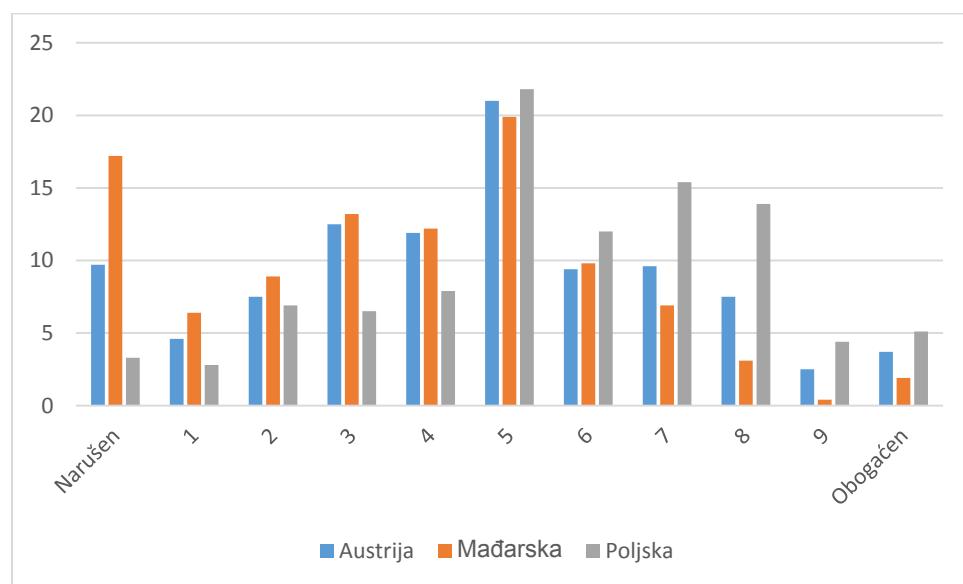
Ovi rezultati nam ukazuju da percepcija posljedica migracija na ekonomiju generalno nije zabrinjavajuća. Ono što je zabrinjavajuće je pojava trenda „welfare chauvinism“ (šovinizam blagostanja) u ovim državama. Veliki broj ispitanika je izrazio zabrinutost za posljedice

migracija na državno blagostanje, odnosno socijalni sistem država pa prema tome smatraju da je potrebno socijalne benefite ograničiti samo za određene grupe građana.

4.1.4. Percepcija uticaja migracija na društvo

Ovaj dio rada se direktno odnosi na PH7, prema kojoj negativna percepcija uticaja migracija na kulturu ima najveći efekat na porast podrške populističkim strankama. Kada je riječ o percepciji uticaja migracija na kulturni život u ovim državama, situacija je bila jako slična ekonomskoj što vidimo na grafikonu br. 20. Ponovno je u Poljskoj bila najpozitivnija percepcija, i to sa manje od 30% negativnih odgovora i sa oko 50 % pozitivnih odgovora koji smatraju da migracije obogaćuju kulturni život Poljske. Početkom drugog dijela smo rekli kako je Poljska jedna od najhomogenijih država u Europi, zbog kulturno historijskih okolnosti. Također poljsko stanovništvo se izjašnjava kao jako religiozno, pa poslije svega toga pomalo iznenadjuje otvorenost ka drugim kulturama ili njihova percepcija.

Grafikon 20 Kulturni život, obogaćen ili narušen pod uticajem imigracija? (Izvor: ESS S8)

Za razliku od Poljske percepcija u Austriji je znatno negativnija u odnosu na prethodni grafikon. Skoro oko 45% ispitanika smatra da je austrijska kultura u manjoj ili većoj mjeri narušena, a negdje oko 35% smatra da je obogaćena. Čak 9,7% smatra da je potpuno narušen kulturni život. Ovo je pomalo zabrinjavajući podatak koji nas jasno upućuje na moguće populističke stavove kod ovih ispitanika.

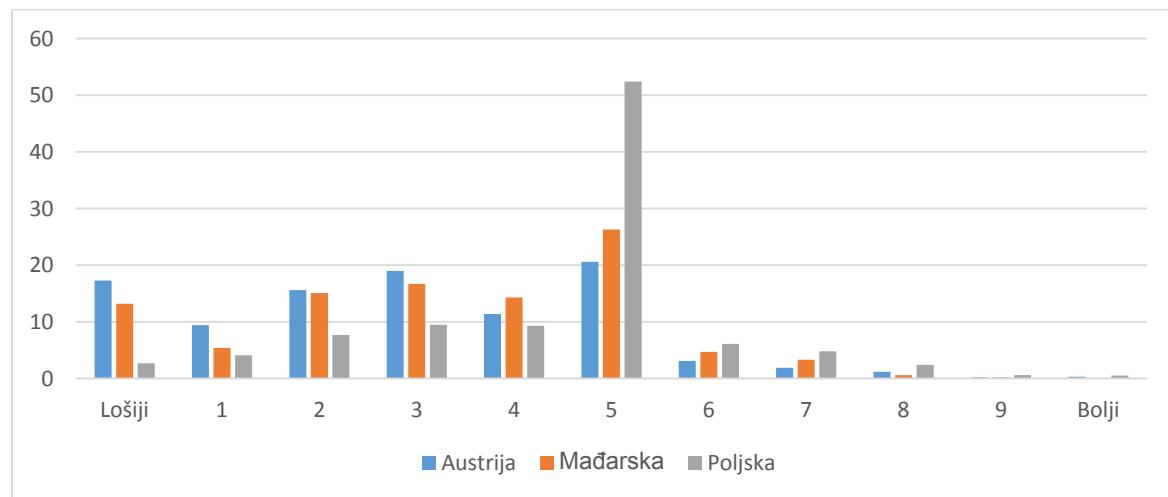
Ipak, od Austrije još ekstremniji slučaj je Mađarska, u kojoj je percepcija jako negativna kada je riječ o ovome problemu. Čak 17,2% ispitanika smatra da je potpuno narušen, a skoro pa 60% ispitanika smatra da je u manjoj ili većoj mjeri narušen kulturni život. Tek nešto više od 30% ispitanika smatra da je manje ili više obogaćen kulturni život uslijed migracija. Kada pogledamo ove podatke onda i ne čudi mnogo to što su dvije populističke stranke, Fidesz i Jobbik, trenutno najdominantnije u Mađarskoj.

Kada sumiramo ove podatke, onda možemo sa velikom pouzdanošću tvrditi da su društveni faktori imali određenog efekta na rast populizma. Jako protivljenje multikulturalnom društvu u Austriji i posebno u Mađarskoj je upravo nešto za što se i zalažu desne populističke stranke, što potvrđuje u neku ruku našu PH7. S druge strane, ispitanici u Poljskoj imaju nešto pozitivniju percepciju o uticaju migracija na kulturu, pa u ovome slučaju PH7 nije važeća. Iako su ovi podaci malo i zastarjeli, ipak oslikavaju određeni nivo zabrinutosti koji je vladao prije početka migrantske krize, pa je za očekivati da su do danas nevažeći, ali ipak izborne pobjede populističkih stranaka nakon 2015. godine u ovim državama nagovještavaju da su se te promjene desile u nešto negativnijem smijeru.

4.1.5. Percepcija uticaja migracija na kriminal

Kao što je i nagovijestila prethodna literatura, percepcija problema s kriminalom očekivano je najnegativnija, iako kriminal nije obuhvaćen našim problemom istraživanja, mi ćemo ga ukratko представити radi boljeg shvaćanja cjelokupne slike i zato što ovi podaci oslikavaju neispravnost PH7.

Grafikon 21 Imigranti čine državni problem s kriminalitetom boljim Ili lošijim? (Izvor: ESS S8)

Grafikon br. 21 pokazuje da je najnegativnija percepcija u Austriji, što je pomalo iznenadjuće jer je Austrija do sada činila se kao najumjereniji slučaj, a na drugom mjestu je Mađarska.

Generalno u sve tri države percepcija je jako negativna i broj pozitivnih odgovora ispitanika skoro da je zanemariv u odnosu na negativne. Ipak javna percepcija u Poljskoj je znatno blaža nego u ostale dvije države i čak 52% je bilo neutralnih odgovora na ovo pitanje. Jako zabrinjavajuć je podatak je taj da u Austriji oko 72% ispitanika u manjoj ili većoj mjeri smatra da migranti pogoršavaju probleme s kriminalitetom. Jako visok procenat je i u Mađarskoj, oko 64%, dok u Poljskoj on iznosi svega oko 33% što izgleda jako malo u poređenju s prethodne dvije države. Ovi rezultati nagovještavaju da je pitanje sigurnosti prioritet za stanovnike ovih država, ali to isto tako ne umanjuje bitnost ekonomskih ili društvenih faktora koji su u određenoj mjeri doprinijeli rastu populizma.

(treći dio)

Rezultati

Ukoliko na kraju sumiramo podatke o ekonomskim faktorima kao poticaju rasta populizma, primjetiti ćemo manje razlike u komparaciji podataka.

U slučaju Austrije teško je govoriti o nekom značajnijem uticaju ekonomskih faktora na rast populizma. Generalno stanje ekonomije (PH1) u ovoj državi je više nego zadovoljavajuće, i u konstantnom je rastu, pa je očekivati da je i zadovoljstvo stanovništva ekonomskim stanjem u državi prilično visoko. Ekonomска nesigurnost (PH2), stopa nezaposlenosti (PH3), finansijska nestabilnost (PH4) ili intenzivnije takmičenje na tržištu rada sa radnicima migrantima (PH5) jako su na niskom nivou, pa to implicira da je FPÖ ipak svoj izborni uspjeh ostvario zbog nekih drugih faktora kao što su kulturni ili sigurnosni, a ne ekonomskih.

Kada govorimo o Mađarskoj veza ekonomskih faktora i rasta populizma je znatno jača. Makroekonomsko stanje ove države se popravljalo (PH1), međutim rast nije u potpunosti pratio i razvoj. Zbog toga ova država i dalje ima prilično neizvjesnu ekonomsku sigurnost (PH2), visoku stopu dugoročne nezaposlenosti stanovništva, ali generalno stopa nezaposlenosti je u padu i svedena je na prilično nisku stopu nezaposlenosti (PH3). Finansijska stabilnost je u značajnom napretku, ali nije isključivo da je igrala bitnu ulogu kada je riječ o podršci Fidesza (PH4). Takmičenje na tržištu rada je najmanje intenzivno u ovome slučaju, ali svakako da uticaj na to je imala jako rigorozna migraciona politika koju je Fidesz poduzeo ulaskom u izvršnu vlast (PH5). Zbog toga možemo reći da su u slučaju Mađarske, ekonomski faktori bar jednim dobrim dijelom uticali na izborni uspjeh Fidesza, iako možda nisu imali presudan uticaj.

U slučaju Poljske, ekonomski faktori izravno ne ukazuju na izborni uspjeh populizma u ovoj državi. Ova država bilježila je konstantan rast na makroekonomskom planu (PH1), ali i razvoj je bar jednim dijelom pratio taj ekonomski rast. To se odrazilo na životni standard u ovoj državi i na poboljšanje ekonomске sigurnosti stanovništva (PH2), i prilično visoku stopu zaposlenosti za državu s najvećom populacijom od ove tri (PH3). kada je riječ o finansijskoj stabilnosti (PH4) ona je u odnosu na Austriju u lošoj situaciji, skoro pa duplo, ali znatno bolja nego u Mađarskoj. Takmičenje na tržištu rada je možda i najintenzivnije u ovoj državi, pa su ova dva faktora možda značajno i doprinijela izbornom uspjehu PiS. Uspjesi na

ekonomskom planu, ne pripadaju PiS stranci nego PO, koja je bila u vlasti sve do 2015. godine, ali čini se da je PiS vješto iskoristila situaciju i sad ima prilično visok nivo kontrole državnih institucija, ne samo izvršne vlasti nego i zakonodavne, ali i sudske.

Kada govorimo u društvenim faktorima u slučaju Mađarske, mogli smo primijetiti jako negativan odnos ispitanika spram migranata generalno. Čak 47% ispitanika smatra da ne treba uopšte dozvoliti dolazak migranata u njihovu državu, a 39% je za dolazak malog broja migranata. Što nam govori da je za slučaj Mađarske PH6 (netolerancija migranata drukčijeg kulturnog porijekla) potvrđena.

Ispitanici u Austriji nisu nisu iskazali toliko negativan stav prema migracijama kao što je to u Mađarskoj. 30% ispitanika je da za podržalo dolazak nekih migranata, a 40% samo određeih grupa. Ipak taj podatak nije toliko pozitivan ukoliko dopunimo podatkom da čak 43% ispitanika je za dolazak migranata istog kulturnog porijekla, što ipak u znatnoj mjeri potvrđuje PH6.

Kao i u slučaju Austrije, ispitanici Poljske su odobravali dolazak nekih migranata 33%, a za dolazak malog broja migranata 41%. Ali također ovaj podatak ne prikazuje pravu sliku, posebno kada dopunimo podatkom da čak 47% ispitanika podržava dolazak migranata iste ili slične kulturne pripadnosti, pa je i u ovom slučaju PH6 potvrđena.

Kada je riječ o PH7 (negativna percepcija), možemo reći da ispitanici u ovim državama ne percipiraju da je kultura najugroženija od posljedica intenzivnih migracija, nego sigurnost, što ipak ne potvrđuje našu PH7. Ipak s druge strane u Austriji i Mađarskoj, društveni faktori su imali mnogo značajniji uticaj na rast populizma, nego u Poljskoj u kojoj je uticaj bio nešto blaži. Ovaj podatak ne tiče se PH7, ali ipak podržava našu generalnu hipotezu (H1) koja kaže da su društveni i ekonomski faktori igrali bitnu ulogu u rastu populizma u ovim državama.

Zaključak

Nakon iznesenog, možemo reći da je naša generalna hipoteza (H1) potvrđena, ali možda je bolje reći djelimično potvrđena, što je i najbitniji rezultat ove analize. Ekonomski i društveni faktori su igrali bitnu ulogu u samom jačanju populizma. Društveni faktori su igrali nešto direktniju ulogu u jačanju populizma, jer ispitanici su pokazali protivljenje suvremenom multikulturalnom društvu, i iskazali podršku očuvanju kulturnog identiteta. Ovakvi rezultati su možemo reći bili i očekivani obzirom da Mađarska i Poljska zbog svojih društveno historijskih okolnosti spadaju u jedne od najhomogenijih nacija u Europi, pa je očuvanje tog statusa jako bitno za njihovo stanovništvo.

Iznenadujuć je podatak da ekonomski faktori i nisu igrali neku značajniju ulogu u ratu populizma u ovim državama. Ekonomski faktori su imali više neki indirektni uticaj, a ispitanici su prema svojim stavovima ukazali na postojanje „šovinizma blagostanja“ (welfare chauvinism), koji ukazuje na želju za očuvanjem državnog blagostanja kroz restriktivne državne migracione politike.

Otkriće do kojeg smo došli u ovoj analizi je, da je sigurnost percepisana kao najugroženija uslijed intenzivnih migracija, i to je razlog što smatramo da je ispravnije reći da je generalna hipoteza djelimično tačna. Nakon ovoga razumljivo je zašto je sigurnosni problem bio najbitniji populističkim strankama ovih zemalja tijekom izbornih kampanja. Na drugom mjestu, nakon sigurnosti, nalaze se društveni faktori, što je ukazuje na jako nisku zabrinutost za ekonomsko stanje, koje je na trećem, posljednjem mjestu. Moguće da kompleksnost ekonomskih implikacija nije shvatljiva širim narodnim masama, pa iz tog razloga i ne postoji neka pretjerana zabrinutost. Moguće je još objašnjenje da sigurnost je ono što je najbirnije za pojedinca, pa iz tog razloga vrednuje se znatno više od zabrinutosti za društvene ili ekonomske promjene.

Nakon analiziranja brojnog sardžaja o promatranih populističkim strankama, došli smo i do nekih generalnih zaključaka o populizmu. Desni populizam u izvršnoj vlasti manifestuje se više kao autoritarni populizam. To znači da, kada populistička stranka učestvuje u izvršnoj vlasti, ona nastoji da prigrabi što više moći i kontrole državnim institucijama. U sve tri države pokazalo se da su na meti upravo institucije koje ograničavaju moći populističkih stranaka. Naravno, prije svih to je Ustavni sud. Osim toga na velikom udaru su mediji i civilno društvo, u kojima ove stranke vide potencijalnu opasnost njihovoj moći. Kada je riječ o politikama,

migraciona trpi najveće promjene. To govori da javni nastupi populista nisu samo predstava za publiku, nego da se takve politike ipak sprovode i u djelo, do te mjere da se često krše i neki međunarodni sporazumi.

Priroda populizma, koju dobro opisuje Mudde, je da se on kao kameleon uklapa na obe strane političkog spektra. Populizam shvaćen kao slabije centralizovana ideologija upravo nam i daje objašnjenje toga. Kada je riječ o političkom spektru, može se reći da je zbog jačanja populizma podjela na desnicu i ljevicu još nejasnija. Razlog tome je upravo što desne populističke stranke, sve češće preuzimaju ulogu ljevice. Radnici su prije glasali tradicionalno za ljevicu, međutim sada glasaju za desnicu iz razloga što se boje za svoje poslove. Intenzivne migracije doprinijele su jačanju te zabrinutosti, pa je i za očekivati da populističke stranke još neko vrijeme budu jedna od najaktivnijih stranačkih porodica u Europi.

Kada je riječ o nadnacionalnom nivou, populističke stranke predstavljaju jako veliki izazov, posebno nakon uvođenja sistema „spitzenkandidaten“ za vođstvo Europskom komisijom. Ovo makar u teoriji omogućava populističkim liderima značajniju ulogu u EU, što bi jako potreslo čitavu strukturu, zbog same prirode populističkih stranaka koja se protvi nadnacionalnom odlučivanju. Velika prijetnja u EU dolazi i sa nacionalnog nivoa, zbog postojanja jako bliskih odnosa populista. Tako recimo, prijateljstvo Orbana sa predsjednikom Poljske onemogućava provedbu sankcija. Ili recimo Varšavska četvorka zajedno sa Austrijom mogla bi da pravi određenu protutežu vodećim zemljama EU-a, Njemačkoj i Francuskoj (posebno nakon Brexita), kako bi ostvarili svoje interese. Iz ovoga vidimo, da populizam nije nimalo bezazlen fenomen, niti na jednom levelu, a mnogo veće opasnosti slijede onda kada učestvuje u izvršnoj vlasti, jer se manifestuje u autoritarnom obliku.

Apendix

Tabela 2 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Mađarskoj (Izvor: Eurostat)

TIME/HUN	GDP per capita	Prihodi po domaćinstvu	Krajnja potrošnja po domaćinstvu
2004	8.300	5.200	4.400
2005	9.000	5.700	4.800
2006	9.100	5.700	4.700
2007	10.200	6.200	5.400
2008	10.800	6.500	5.600
2009	9.400	5.600	4.900
2010	9.900	5.700	5.000
2011	10.200	6.000	5.200
2012	10.000	6.000	5.200
2013	10.300	6.100	5.200
2014	10.700	6.300	5.200
2015	11.300	6.500	5.400
2016	11.600	6.900	5.600
2017	12.700	:	6.000
2018	13.500	:	6.400

Tabela 3 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Austriji (Izvor: Eurostat)

TIME/AT	GDP per capita	Prihodi po domaćinstvu	Krajnja potrošnja po domaćinstvu
2004	29.700	19.700	15.400
2005	30.900	20.600	16.100
2006	32.400	21.600	16.700
2007	34.200	22.700	17.200
2008	35.300	23.400	17.700
2009	34.500	22.800	17.800
2010	35.400	22.900	18.200
2011	37.000	23.600	19.000
2012	37.800	24.500	19.500
2013	38.200	24.600	19.700
2014	39.000	25.100	20.000
2015	39.900	25.400	20.200
2016	40.800	25.500	20.400
2017	42.100		21.000
2018	43.700		21.600

Tabela 4 GDP per capita, prihodi i potrošnja po domaćinstvu u Poljskoj (Izvor: Eurostat)

TIME/PL	GDP per capita	Prihodi po domaćinstvu	Krajnja potrošnja po domaćinstvu
2004	5.400		3.400
2005	6.500		4.000
2006	7.200		4.400
2007	8.200		4.900
2008	9.600		5.900
2009	8.200		5.000
2010	9.400		5.700
2011	9.900		6.000
2012	10.100		6.100
2013	10.300		6.200
2014	10.700	6.700	6.300
2015	11.200	6.900	6.500
2016	11.100	6.900	6.400
2017	12.200		7.000
2018	12.900		7.400

Tabela 5 Stopa nezaposlenosti domaćeg stanovništva (Izvor: Eurostat)

TIME/GEO	Hungary	Austria	Poland
2004	5,7	5,4	19,0
2005	7,0	5,2	17,7
2006	7,3	4,9	13,8
2007	7,3	4,5	9,6
2008	7,7	3,8	7,1
2009	9,9	5,0	8,0
2010	11,1	4,6	9,5
2011	11,0	4,3	9,5
2012	10,9	4,7	10,0
2013	10,0	5,1	10,2
2014	7,6	5,5	8,9
2015	6,7	5,7	7,4
2016	5,0	6,0	6,0
2017	4,1	5,5	4,8
2018	3,6	4,9	3,8

Tabela 6 Stopa dugoročne nezaposlenosti (više od 12 mjeseci) u ukupnom udjelu nezaposlenosti (Izvor: Eurostat)

TIME/GEO	Hungary	Austria	Poland
2004	45,7	28,3	54,4

2005	45,6	27,0	58,8
2006	45,8	29,8	57,5
2007	47,4	29,4	52,5
2008	47,0	26,1	34,3
2009	42,0	22,6	31,1
2010	49,3	26,8	31,8
2011	48,0	27,4	38,0
2012	45,9	26,0	41,3
2013	49,4	25,4	43,3
2014	48,3	28,4	43,5
2015	46,6	30,4	40,2
2016	47,6	33,6	36,0
2017	41,4	35,1	31,7
2018	39,6	30,0	27,5

Tabela 7 Nemogućnost suočavanja s neočekivanim finansijskim troškovima (Izvor: Eurostat)

TIME/GEO	Austria	Hungary	Poland
2004	21,8	:	:
2005	26,6	57,3	62,6
2006	26,5	52,4	57,0
2007	28,7	67,0	54,4
2008	28,7	67,6	50,7
2009	24,4	75,2	50,0
2010	25,0	73,9	50,6
2011	23,6	74,4	51,2
2012	22,2	75,0	54,1
2013	23,2	74,9	50,5
2014	23,9	75,9	48,6
2015	22,6	72,2	42,3
2016	22,6	50,8	37,9
2017	20,6	31,5	34,8
2018	20,1	33,3	:

Tabela 8 Dugovi - hipoteke ili rente, komunalije ili zakupi (Izvor: Eurostat)

TIME/GEO	Austria	Hungary	Poland
2004	3,5	:	:
2005	3,5	17,6	26,7
2006	3,4	16,6	22,4
2007	3,9	19,1	18,2
2008	6,8	16,5	11,3
2009	7,1	22,2	14,1
2010	7,0	24,3	15,3
2011	7,3	24,4	14,2
2012	6,5	26,4	15,2

2013	7,0	26,7	15,1
2014	6,1	24,5	15,4
2015	6,4	21,7	11,0
2016	6,5	19,0	11,0
2017	5,9	15,7	10,3
2018	4,9	12,8	:

Tabela 9 Gubitak posla (Izvor: Eurostat)

TIME/GEO	Austria	Hungary	Poland
2006	:	:	:
2007	2,9	4,1	3,2
2008	2,8	3,9	2,5
2009	4,1	5,5	3,4
2010	2,9	5,7	3,6
2011	3,3	4,7	3,7
2012	3,2	4,2	3,7
2013	3,4	3,8	3,9
2014	4,1	3,7	2,7
2015	3,5	2,7	2,4
2016	3,3	2,9	2,3
2017	3,0	2,1	2,3
2018	2,8	2,0	:

Tabela 10 Dozvoliti dolazak mnogim/nekim migrantima istog rasnog/etničkog porijekla (Izvor ESS S8)

Država	Austrija	Mađarska	Poljska
Dozvoliti mnogim	16,2	22,1	13,1
Dozvoliti nekim	43,9	28,9	47,2
Dopustiti malo	31,4	23,4	29,6
Ne dozvoliti	8,5	25,6	10,1

Tabela 11 Da li imigranti preuzimaju ili stvaraju nova radna mjesta? (Izvor: ESS S7)

Država	Austrija	Mađarska	Poljska
Preuzimaju radna mjesta	7,6	17,9	6,6
1	3,1	6,4	6,4

2	7,6	11,5	10
3	10,6	16,6	11
4	11,3	11,9	9,1
5	31,3	21,9	30,7
6	11,2	5,9	8,7
7	9,8	4,4	9,1
8	3,9	1,9	5,3
9	1,6	0,3	1,6
Stvaraju nova radna mjesta	2	1,3	1,6

Tabela 12 Takse i usluge (zdravstvo i socijalne službe): Imigranti uzimaju više ili manje nego što doprinose? (Izvor: ESS S7)

Country	Austrija	Mađarska	Poljska
Generalno uzimaju više	12,4	9,8	3,3
1	6	4,8	4,9
2	12,4	13,2	7,7
3	14,2	15,5	9,7
4	10,9	12,9	8
5	26,7	28,9	38,9
6	6	7	9,2
7	5,6	4,5	9,5
8	2,4	2,3	6,1
9	1,1	0,6	1,4
Generalno doprinose više	2,2	0,6	1,4

Literatura

Knjige:

1. Batory, Agnes 2016, Populists in government?, Hungary's "system of national cooperation", *Democratization*, 23:2, 283-303, str. 288.
2. Gidron, Noam i Bonikowski, Bart 2018, *Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda*, Harvard University Press.
3. Mudde, Cas 2004, The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4): 542–563
4. Mudde, Cas 2007, *Populist radical right parties in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge.
5. Samers, Michael i Michael, Collyer 2017, *Migration*, 2nd edition, London, str. 72-73.
6. Taggart, Paul 2000, *Populism*, Philadelphia: Open University, Buckingham,England

Članci:

1. Friedman, Uri 2017, What is a nativist?, *The Atlantic*, USA.
2. Jasiewicz, Krzysztof 2008, "The New Populism in Poland. The Usual Suspects?", *Problems of Post-Communism*, vol. 55, no. 3, pp. 7–25, str. 4.
3. Ratha, Dilip 2010, Impact of Migration on Economic and Social Development: Review of Evidence and Emerging Issues, Gokhale Institute of Politics and Economics, University Under Section 3 of the UGC Act, 1956, India.
4. Reinhart, Heinisch 2008, Right-Wing Populism in Austria: A Case for Comparison, *Problems of Post-Communism*, 55:3, str. 42.
5. Spanje, Joost van 2010, Contagious Parties: Anti-Immigration Parties and Their Impact on Other Parties' Immigration Stances in Contemporary Western Europe, *Party Politics*, Vol 16, Issue pp. 563 -585, str. 563-567.
6. Šalaj, Berto 2012, Što je populizam?, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska.

Grupa autora:

1. Džananović, Nedžma i Karamehić, Mia 2016, “Bosnia and Herzegovina: Populism in Transition”, u Toril Aalberg, Frank Esser, Carsten Reinemann, Jesper Stromback, Claes De Vreese, *Populist Political Communication in Europe*, 1st Edition, Routledge, New York. str. 263-273.
2. Eiermann, Martin i Mounk, Yascha i Gultchin, Limor 2017, *European Populism: Trends, Threats, and Future Prospects*, Tony Blair Institute, London, UK
3. Eva, Anduiza i Guillem Rico 2016, *Economic correlates of populist attitudes: An analysis of nine European countries*, Universitat Autònoma de Barcelona, str. 6.
4. Fallend, Franz i Heinisch, Reinhard 2016, *Collaboration as successful strategy against right-wing populism? The case of the centre-right coalition in Austria, 2000–2007*, *Democratization*, 23:2, str. 324-325.
5. Fomina, Joanna i Kucharczyk, Jacek 2016, “Populism and Protest in Poland”, *Journal of Democracy*, Volume 27, Number 4, October 2016, pp. 58-68 (Article), str.3
6. Inglehart, Ronald i Norris Pippa 2017, *Trump and the Populist Authoritarian Parties: The Silent Revolution in Reverse. Perspectives on Politics*, Cambridge University Press, 15.
7. Mudde, Cas i Kaltwasser, Rovira 2012, *Populism and (liberal) democracy: a framework for analysis*. In C. Mudde & C. Rovira Kaltwasser (eds.), *Populism in Europe and the Americas: threat or corrective for democracy?* Cambridge; New York: Cambridge University Press, str. 3.
8. Spahl, Wanda i Weiss, Sabine i Kohlenberger, Judith i Buber-Ennser, Isabella 2017, *Immigration and the Social Welfare State in Austria, Germany, and Switzerland: A comparative meta-study*, Vienna Institute of Demography Austrian Academy of Sciences, Beč.

Web stranice:

1. AIDA - The Asylum Information Database 2018, Access to the labour market, Austria. Available at:
<http://www.asylumineurope.org/reports/country/austria/reception-conditions/employment-and-education/access-labour-market> (Pristupili: 13.2.2019)
2. BBC 2017, EU to sue Poland, Hungary and Czechs for refusing refugee quotas, <http://www.bbc.com/news/world-europe-42270239> (Pristupili: 21.5.2019)
3. Botond Feledy 2017, Hungary: Populism or politics?, Center for Euroatlantic Integration and Democracy (CEID), Budapest, https://www.cidob.org/en/articulos/cidob_report/n1_1/hungary_populism_or_politics (Pristupili: 28.2.2019)
4. Broomfield, Matt 2016, Poland refuses to take a single refugee because of 'security' fears, Independent, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/poland-refuses-to-take-a-single-refugee-because-of-security-fears-a7020076.html> (Pristupili: 9.5.2019)
5. Cienski, Jan 2017, Why Poland doesn't want refugees, Politico, <https://www.politico.eu/article/politics-nationalism-and-religion-explain-why-poland-doesnt-want-refugees/> (Pristupili: 15.4.2019)
6. Cohen, Roger 2018, How Democracy Became the Enemy In Hungary and Poland, the liberal West used to be the promised land. Not anymore, The New York Times. <https://www.nytimes.com/2018/04/06/opinion/sunday/orban-hungary-kaczynski-poland.html> (Pristupili: 9.5.2019)
7. ESS 2014, Attitude toward migrations, https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS7_toplines_issue_7_immigration.pdf (Pristupili: 26.6.2019)
8. Eurostat 2019, [https://ec.europa.eu/eurostat 12.8.2019.](https://ec.europa.eu/eurostat)
9. Fondation Rober Schuman 2015, Parliamentary elections in Poland, The Law and Justice Party win the parliamentary elections and the absolute majority, <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/oee/oee-1614-en.pdf> (Pristupili: 16.9.2019)
10. Fondation Robert Schuman 2018, General Elections in Hungary, <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/oee/oee-1765-en.pdf> (Pristupili: 16.9.2109)

11. Guiso, L. i Herrera, H. i Morelli M. i Sonno T. 2018, Populism: Demand and Supply, <http://www.heliosherrera.com/populism.pdf> (Pristupili: 29.5.2019)
12. International Organisation for Migrations 2018, Migration Issues in Hungary, <http://www.iom.hu/migration-issues-hungary> (Pristupili: 23.5.2019)
13. Karnitschnig, Matthew 2019, Austrian government collapses over Russia scandal, Politico, <https://www.politico.eu/article/freedom-party-scandal-austria-awaits-sebastian-kurz-verdict-end-far-right/> Pristupili: 23.5.2019
14. Móricz, Ilona 2013, An overview of the migration policies and trends – Hungary, migrationonline.cz, <https://migrationonline.cz/en/an-overview-of-the-migration-policies-and-trends-hungary> (Pristupili: 23.5.2019)
15. Nasralla, Shadia 2017, Factbox: Key policies of Austria's conservative/far-right coalition, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-austria-politics-coalition-policies-f/factbox-key-policies-of-austrias-conservative-far-right-coalition-idUSKBN1EC1CD> (Pristupili: 23.5.2019)
16. Segeš, Justyna 2017, Migration climate, discourse and policies in Poland, GLOBSEC. <https://www.globsec.org/publications/migration-climate-discourse-policies-poland/> (Pristupili: 21.5.2019)
17. Stone, John 2017, EU threatens to sue member states for not accepting their quota of refugees, Independent. <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-refugees-migrants-crisis-quotas-legal-challenge-hungary-poland-slovakia-dimitris-avramopoulos-a7932376.html> (Pristupili: 21.5.2019)
18. The Guardian 2017, The Guardian view on the Austrian elections: an old threat in a new guise, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/oct/16/the-guardian-view-on-the-austrian-elections-an-old-threat-in-a-new-guise> (Pristupili: 16.9.2019)
19. Weisskircher, Manès 2018, Austria's right-wing government at six months: What's the record so far?, London School of Economics and Political Science, <https://blogs.lse.ac.uk/europblog/2018/06/18/austrias-right-wing-government-at-six-months-whats-the-record-so-far/> (Pristupili: 23.5.2019)
20. Wintour, Patric 2018, EU takes action against eastern states for refusing to take refugees, The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/13/eu-takes-action-against-eastern-states-for-refusing-to-take-refugees> (Pristupili 21.5.2019)

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: Politologija/Međunarodni odnosi i diplomatija
Predmet: Master teza

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Haris Smajlović
Naslov rada: Populistické stránky v izvršné moci: Komparativná štúdia Rakúska,
Maďarska a Poľska
Vrsta rada: Závrsní magisterský prac
Broj stranica: 88

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis